

پس

Ξ

Д

K

Φ

ل

ث

لا

Б

ك

A

ض

ה

Ω

Ж

S

BIBLIOTEKENE OG DET FLERKULTURELLE NORGE

Robert Vaagan

EN DELRAPPORT I BIBLIOTEKUTREDNINGEN 2006

ABM-UTVIKLING

POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

post@abm-utvikling.no
www.abm-utvikling.no

TRYKK: PDC TANGEN AS
OPPLAG: 2000

ISSN 1503-5972
ISBN 82-8105-027-6

ABM-utvikling 2005

BIBLIOTEKENE OG DET FLERKULTURELLE NORGE

AV ROBERT VAAGAN

EN DELRAPPORT I BIBLIOTEKUTREDNINGEN 2006

INNHOOLD

FORORD	4
SAMMENDRAG, KONKLUSJON OG ANBEFALINGER	8
1. INNLEDNING	12
1.1 MANDATET	14
1.2 TOLKING OG PRESISERING AV MANDATET	15
2. EN SKISSE AV DET FLERKULTURELLE NORGE	18
2.1 HOVEDTREKK	18
2.2 INNVANDRERBEFOLKNINGEN ETTER REGIONAL BAKGRUNN	22
2.3 IKKE-VESTLIG INNVANDRING PÅ LANDSBASIS	23
2.4 DE STØRSTE INNVANDRERGRUPPENE	24
2.5 UTDANNING	24
2.6 KULTUR-/MEDIEBRUK	28
2.7 ARBEIDSMARKEDET	29
2.8 EU/EØS OG ARBEIDSINNVANDRING	31
3. OFFISIELL NORSK POLITIKK	32
3.1 HVA ER OFFISIELL POLITIKK?	32
3.2 SEM-ERKLÆRINGEN OG STATSBUDEJETTET FOR 2005	33
3.3 LOVVERKET: NOEN SENTRALE LOVER MHT DET FLERKULTURELLE OG BIBLIOTEK	34
3.4 NOEN SENTRALE DEPARTEMENTER, STORTINGS- MELDINGER, PROPOSISJONER, UTREDNINGER	39
3.5 ASYLSØKERE	44
3.6 BIBLIOTEKENE: LOJALE TALERØR ELLER KRITISKE MEDSPILLERE?!	49
3.7 MEN HVA MED PENGENE?	51
4. ANDRE LAND	52
4.1 SVERIGE	52
4.2 DANMARK	54
4.3 CANADA	57
4.4 NOEN PARALLELLER MED NORGE	58
5. BIBLIOTEKENES OPPGAVER OG ROLLER I STADIG MER FLERKULTURELLE SAMFUNN	60
5.1 FOLKEBIBLIOTEK, SKOLEBIBLIOTEK, FYLKESBIBLIOTEK ...	60
5.2 MOBILE BIBLIOTEK, PASIENTBIBLIOTEK, NORSK LYD- OG BLINDESKRIFTBIBLIOTEK, PROSJEKTET DET	

TILGJENGELIGE BIBLIOTEK, FENGSELSBIBLIOTEK.....	63
5.3 DET FLERSPRÅKLIGE BIBLIOTEK.....	67
5.4 NASJONALBIBLIOTEKET	68
5.5 IFLA, IFLA/UNESCO PUBLIC LIBRARY MANIFESTO, IFLAS SEKSJON FOR BIBLIOTEKTJENESTER TIL FLERKULTURELLE BEFOLKNINGER.....	69
5.6 NORSK BIBLIOTEKFORENINGES SPESIALGRUPPE FOR FLERKULTURELLE BIBLIOTEKTJENESTER	70
5.7 SAMMENFATNING	71
6. NOEN EKSEMPLER PÅ FLERKULTURELLE BIBLIOTEKTJENESTER	72
6.1 FINNMARK FYLKESBIBLIOTEK OG SØR-VARANGER BIBLIOTEK: NORU-PROSJEKTET	72
6.2 BERGEN OFFENTLIGE BIBLIOTEK: FLERSPRÅKLIGE SAMLINGER, HORDALANDSMODELLEN	74
6.3 STAVANGER BIBLIOTEK: INTERNASJONALT BIBLIOTEK: NATIONS UNLIMITED	75
6.4 TØNSBERG OG NØTTERØY BIBLIOTEK: SAMARBEID MED FOSSNES A/S OM ASYLMOTTAK	77
6.5 SKOLEBIBLIOTEKET VED VAHL SKOLE, OSLO: NORGES MEST FLERKULTURELLE GRUNNSKOLE	78
7. PARALLELLER TIL ARKIV OG MUSEUM	80
7.1 MUSEUM	80
7.2 ARKIV.....	80
8. KONKLUSJON, AKTUELLE TILTAK OG LØSNINGER.....	82
9. LITTERATUR OG KILDER	84
10.VEDLEGG	90
10.1 PERSONER MED INNVANDRERBAKGRUNN PR. 1.1.05	91
10.2 FLYKTNINGER PR. 1.1.05	92
10.3 INNVANDRERBEFOLKNINGEN ETTER LANDBAK- GRUNN OG FYLKE PR. 1.1.05	93
10.4 INNVANDRERBEFOLKNINGEN ETTER LANDBAKGRUNN OG KOMMUNE PR. 1.1.05	94

FORORD

I forbindelse med bibliotekutredningen var det behov for å få en grundigere analyse av bibliotekenes roller og oppgaver i et stadig mer flerkulturelt samfunn. Utredningen "Bibliotekene og det flerkulturelle Norge" er skrevet av Robert Vaagan, dr. philos, og førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo, avd. for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag. I utredningen blir bibliotekenes virksomhet sett i sammenheng med norsk offisiell politikk på det flerkulturelle området, og det gis en nyttig oversikt over aktuelle Stortingsmeldinger og lover, særlig innenfor kultur, utdanning, helse og arbeidsliv.

Det flerkulturelle Norge er skissert slik i St.meld. nr. 49(2003-2004) Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet:

"Over en halv million mennesker i dagens Norge har enten mor eller far eller begge foreldre som er født utenfor Norge. Folk med opprinnelse i 208 land bor i Norge i år 2004. Bare to kommuner i hele landet hadde ikke en eneste ikke-vestlig innvandrere blant kommunens innbyggere ved inngangen av året. Ca. 100.000 innvandrere har bodd i Norge i mindre enn fem år. Rundt 120.000 barn og unge under 25 år har to foreldre som ikke er født i Norge. Av disse 120.000 er ca. halvparten født i Norge"

Denne situasjonen gjør at det flerkulturelle på ulikt vis berører alle typer bibliotek. Bibliotekene skal være åpne kulturelle arenaer for alle. Slik har de også vist seg å fungere

i forhold til den flerkulturelle innvandrerbefolkningen. Bibliotekene har gjennom de siste vel 30 årene tilrettelagt for at den flerkulturelle befolkningen skal ha mulighet til å kunne holde kontakt med eget lands språk og litteratur. Det flerspråklige bibliotek ved Deichmanske bibliotek, med sine samlinger og depotordninger har vært en viktig fellesressurs for å realisere dette i folkebibliotekene. Det er statlige bevilgninger til tjenesten som gjør dette mulig. I utredningen pekes det på utfordringer knyttet til hva som skal utvikles av tjenester lokalt og sentralt. Det gis også eksempler på flerkulturelle bibliotekstjenester rundt om i landet.

En hovedkonklusjon i den foreliggende utredningen er at det nå stilles større krav til innvandrere med hensyn til

integrering og mestring av det norsk språk, knyttet til Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere som omfatter rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Her vil bibliotekene kunne spille en svært viktig rolle i samarbeid med skolemyndighetene i kommunene, både som samarbeidspartnere og kritiske medspillere.

Robert Vaagan viser til at norske myndigheter er forpliktet til, både gjennom det nye infrastrukturkravet i Grunnlovens § 100, og også gjennom Lov om folkebibliotek, å ha et godt og bredt utvalg litteratur og annet materiale på en rekke språk. Vaagan sier at ”fokus i det flerkulturelle bibliotekarbeidet bør derfor ikke ligge på om de offentlige bibliotekene skal ha en flerkulturell dimensjon eller

ikke, men på hvordan ansvaret for det flerkulturelle skal organiseres på/mellom de tre forvaltningsnivåene stat-fylkekommune, hvilket omfang det skal ha sentralt og lokalt, og hva det skal inneholde. Utredningen er et bidrag til en avklaring om disse spørsmål, men er ikke noe endelig svar.” Omfanget av bibliotek tjenester bør som en hovedregel gjenspeile befolkningssammensetningen, men vil avhenge av samspillet mellom demografi, etterspørsel, offisiell politikk og ressurstilførsel, i følge Vaagan. Bibliotekene er også for den flerkulturelle befolkning sentra for kunnskap, informasjon, kultur, sosial integrering og demokratisering. Folkebibliotekene bør i tiden fremover koble seg til arbeidet med kommunenes gjennomføring av introduksjonsordningen

som gjelder innvandrere utenfor EØS-området, og etablere organisert samarbeid med asylmottakene i aktuelle kommuner.

Robert Vaagan avslutter utredningen med en rekke anbefalinger som skal vurderes videre i arbeidet med Bibliotekutredningen.

ABM-utvikling takker Robert Vaagan for en grundig utredning som gir kunnskap å bygge på i det videre arbeidet, både for ABM-utvikling, og de enkelte bibliotek.

Jon Birger Østby
DIREKTØR

Leikny Haga Indergaard
AVDELINGSDIREKTØR

Grete Bergh
PROSJEKTLEDER FOR
BIBLIOTEKUTREDNINGEN

FORFATTERENS FORORD

Utredningen *Bibliotekene og det flerkulturelle Norge* er utført på oppdrag fra ABM-utvikling, basert på et oppdrag med mandat gitt i april 2005. Arbeidet er utført i tidsrommet 15.april - 31.august 2005. Det flerkulturelle griper etter hvert inn i svært mange sider i norsk samfunnsutvikling og berører derfor på ulikt vis alle våre biblioteker og bibliotektyper: Fylkesbibliotekene, folkebibliotekene, skolebibliotekene, kombinasjonsbibliotekene, de mobile bibliotekene, fengselsbibliotekene, pasientbibliotekene, men også Nasjonalbiblioteket, fag-/forskningsbibliotekene og spesialbibliotekene i offentlig og privat sektor. En utredning av denne typen ville derfor lett kunne bli svært omfattende. Hensikten

har imidlertid vært å begrense arbeidet til de mest sentrale spørsmål av flerkulturell art som kan ses å påvirke bibliotekenes nåværende og fremtidige roller og oppgaver, angi konkrete råd og tiltak, og dermed være til nytte for den overordnede bibliotekutredningen i regi av ABM-utvikling. Det er å håpe at utredningen vil skape mer interesse og bevissthet for det flerkulturelle i forhold til bibliotek, også fordi ”å oppmuntre til kulturelt mangfold” teller lavt som profesjonsverdi blant norske bibliotekarer (Vaagan & Holm 2004). En viktig målgruppe er de politiske myndigheter i Kultur- og kirkedepartementet som gjennom St. melding nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*, tok initiativet til en bibliotekut-

redning hvori den foreliggende utredningen inngår. Utredningen vil også være aktuell for de politiske myndigheter i Oslo som behandler Bystyremelding nr. 1/2005 *Deichmanske bibliotek i det 21.århundre*, inklusiv *Det flerspråklige bibliotek*. Det har vært en forutsetning fra ABM-utvikling at urbefolkning (samene) og de 5 nasjonale minoriteter (jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner) ikke skal dekkes av denne utredningen. Det har også vært en forutsetning at en evaluering av Det flerspråklige bibliotek ikke skal inngå i utredningen, selv om en selvfølgelig ikke kan skrive denne type utredning uten å kommentere *Det flerspråklige biblioteks* virksomhet.

Som ledd i utredningsarbeid-

det er det gjennomført besøk til Finnmark fylkesbibliotek, Sør-Varanger kommune/Kirkenes bibliotek (med besøk i samarbeidende russiske bibliotek i Nikel og Murmansk), Bergen offentlige bibliotek, Stavanger bibliotek og Deichmanske bibliotek/Det flerspråklige bibliotek. En spesiell takk til alle kolleger ved disse bibliotekene, og dessuten ved Tønsberg og Nøtterøy bibliotek og ved Vahl skolebibliotek. Det har dessverre ikke vært praktisk mulig å kontakte alle bibliotek som er engasjert i det flerkulturelle arbeid, men gjennom besøk og foredragsvirksomhet de siste årene rundt omkring i landet, og kontakt ellers med mange i biblioteksektoren, har jeg fått anledning til å bli kjent med mange av de

synspunkter som bibliotekarer og biblioteksjefer har på det flerkulturelle. Mange av landets fylkesbiblioteksjefer er også blitt konsultert særlig mht introduksjonsordningen for innvandrere og samarbeid bibliotek-asyllmottak. Jeg har også fått innspill fra Nasjonalbiblioteket, Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, og har hatt møter med Utlendingsdirektoratet (UDI) og fått god hjelp med statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) (Jan Bruusgaard) og ABM-utvikling (Erlend Ra). Videre har jeg fått innspill fra Norsk bibliotekforenings spesialgruppe for flerkulturelle bibliotekstjenester, hvor jeg for tiden er nestleder.¹ En spesiell takk til Ingebjørg Hasle, lingvist og språklærer, og Gry Enger, lærer og skolebibliotekar,

for gjennomlesing av manuskriptet og konstruktive kommentarer. Alle gode innspill og råd til tross: Konklusjonene og de foreslåtte tiltak i rapporten står bare for min regning.

¹ Dette vervet gjorde det på et tidlig tidspunkt naturlig å ta opp min habilitet med oppdragsgiver, som i likhet med meg ikke kunne se at vervet er problematisk i forhold til oppdraget.

SAMMENDRAG

Kap. 1

gir en kort historisk dimensjon, gjengir mandatet og definerer sentrale begreper.

Kap. 2

skisserer det flerkulturelle Norge og forhold som påvirker dagens og fremtidens bibliotek.

Kap. 3

gir et konsentrat av offisiell norsk politikk på det flerkulturelle området under Bondevik II- regjeringen fra oktober 2001, med vekt på lovverket og St.meldinger på områdene kultur, utdanning, helse og arbeidsliv. Her stilles også spørsmål om bibliotekene er lojale talerør og kritiske medspillere.

Kap. 4

refererer kort situasjonen på det flerkulturelle bibliotekområdet i Sverige, Danmark og Canada.

Kap. 5

sammenfatter bibliotekenes oppgaver og roller i stadig mer flerkulturelle samfunn.

Kap. 6

gir fem konkrete eksempler på flerkulturell bibliotekvirksomhet.

Kap. 7

trekker noen paralleller til arkiv og museum.

Kap. 8

konkluderer og angir forslag til noen tiltak og løsninger.

Kap. 9

har kilde- og litteraturliste.

Kap. 10

inneholder utvalgt statistikk fra Statistisk sentralbyrå.

Ask bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

KONKLUSJON OG ANBEFALINGER

- Det stilles i større grad krav til innvandrere mht integrering og mestring av det norske språk. Samtidig er norske myndigheter forpliktet til, både gjennom det nye infrastrukturkravet i Grunnlovens §100, gjennom Lov om folkebibliotek samt underliggende retningslinjer, gjennom annet lovverk og offisiell politikk, å sette bibliotekene i stand til å tilby gratis til alle sine brukere, inklusiv innvandrere og deres etterkommere, flyktninger og asylsøkere, et godt og bredt utvalg litteratur og annet egnet materiale, fysisk og elektronisk, på en rekke språk, som i Sverige og Danmark. Omfanget av tjenestene bør gjenspeile befolkningssammensetningen, og vil avhenge av samspillet mellom demografi, etterspørsel, offisiell politikk og ressurstilførsel.
- En ny biblioteklov bør inneholde egen paragraf om betjening av minoriteter, innvandrere og deres etterkommere, flyktninger og asylsøkere.
- En ny biblioteklov bør som et utgangspunkt ha Grunnlovens §100 og myndighetenes forpliktelse til å tilrettelegge for en åpen og opplyst offentlig samtale.
- Nasjonalbibliotekets vedtekter bør reflektere en flerkulturell dimensjon, og så vel forholdet til Det flerspråklige bibliotek som en nasjonal ansvarsdeling bør avklares.
- Det flerspråklige biblioteks Bazaar bør videreutvikles og integreres med Norsk Digitalt Bibliotek.
- Kultur- og kirkedepartementet samt ABM-utvikling bør i sterkere grad legge til rette for bibliotekenes oppfølging av offisiell politikk, bl.a. introduksjonsloven og asylmottak.
- Kultur- og kirkedepartementet samt ABM-utvikling bør sørge for at Statistisk sentralbyrå i sterkere grad kartlegger innvandreres kultur- og mediebruk, inklusiv bibliotekbruk.
- ABM-utvikling i samarbeid med fylkesbibliotekene og Det flerspråklige bibliotek bør, for å styrke koordinering og heve kompetansen, iverksette en 3-årig prøveordning med 4 regionale bibliotekkonsulenter for etniske brukere, etter dansk mønster.
- Fylkesbibliotekene bør regelmessig arbeide med kompe-

tansehevende tiltak overfor de kommunale folkebibliotekene, bl.a. i samarbeid med Det flerspråklige bibliotek, Utlendingsdirektoratets regionskontorer, kommunens flyktningkonsulent, Aetat og frivillige organisasjoner. Dette arbeidet vil bl.a. innebære å sette seg inn i offisiell politikk på området, og IFLAs retningslinjer for betjening av flerkulturelle befolkninger.

- Fylkesbibliotekene bør tilrettelegge og koordinere regionale, mobile bibliotek der dette er ønskelig, etter mønster fra Agdersamlingen og Møre og Romsdal og i samarbeid med DFB.
- Fylkesbibliotekene bør kartlegge og dokumentere økt bruk av bibliotekene som følge av introduksjonsordningen og samarbeid med asylmottak. Standardavtaler og enhetlig bibliotekopptreden vil kunne gjøre det lettere å få ressursmessig uttelling fra statlige myndigheter.
- Folkebibliotekene bør så langt som mulig engasjere seg i kommunenes gjennomføring av introduksjonsloven og i organisert samarbeid med asylmottak, der dette er aktu-

elt. En bør vurdere tiltak mht ansettelser, økt brukermedvirkning, brukerråd, innvandrerspraktikanter og tolker.

- Fag-/forskningsbibliotekene og spesialbibliotekene bør som ledd i sin internasjonalisering satse mer på vevportaler med tilrettelagt informasjon på engelsk.
- Bibliotekutdanningen bør trekke det flerkulturelle sterkere inn i undervisning, pensum og forskning. Bibliotekfaglig kompetanse må også omfatte kommunikativ, pedagogisk og kulturell kompetanse.
- Endret regional arbeids- og ansvarsdeling mellom Det flerspråklige bibliotek og Finnmark fylkesbibliotek/Sør-Varanger bibliotek mht russisk litteratur. Finnmark fylkesbibliotek/Sør-Varanger bibliotek bør styrkes ressursmessig og få ansvar for russiskspråklig litteratur i region nord (Finnmark, Troms, Nordland og de to Trøndelagsfylkene), og Det flerspråklige bibliotek for region sør (øvrige fylker).
- På helseområdet bør det skje en koordinering av flerkulturelle tiltak i regi av pasientbibliotekene, Norsk lyd- og

blindeskriftbibliotek, prosjektet *Det tilgjengelige bibliotek*, Det flerspråklige bibliotek og Nasjonalt kompetansesenter for minoritetshelse.

1

INNLEDNING

Bibliotek har alltid vært sentrale instrumenter og arenaer for kunnskap og viten i alle siviliserte samfunn, og de står overfor store utfordringer i den globaliserte informasjonsalderen og kunnskapsøkonomien (De Laubier, Bosser 2003). Det flerkulturelle har også alltid vært en viktig dimensjon i bibliotekene, i form av bøker og annet materiale om andre kulturer og på andre språk, særlig i mindre land og kulturkretser uten et eget *lingua franca* eller verdensspråk. Opplysningstanken bak det offentlige bibliotekvesenet i Norge, som ble påvirket av angloamerikansk folkebibliotekutvikling på 1800-tallet, går idémessig helt tilbake til de første allmueboksamlinger og leseselskaper på 1600- og 1700-

tallet (Byberg & Frisvold 2001). Da den danskfødte innvandreren Carl Deichman i 1780 la grunnlaget for Deichmanske bibliotek med sin store bokgave til Kristiania by, besto det meste av samlingen på 6000 bind av bøker på latin, tysk, engelsk og fransk. Under en fjerdedel av bøkene var på dansk (Ringdal 1985:19). Etter 1814 vokste naturlig nok den norskspråklige bokstammen, i takt med fremveksten av Embetsmannsstaten 1814-1884 og særlig Venstrestaten 1884-1940, som ble folkedannelsens storhetstid (Slagstad 2001). Folkebibliotekene i Norge fikk statsstøtte første gang i 1836, men kom inn som fast post på statsbudsjettet så sent som i 1876. Bibliotekreformen av 1902 pekte frem mot

den første biblioteklov i 1935. Men først med loven av 1947 ble det lovfestet at alle kommuner skulle ha et folkebibliotek. Med økt innvandring til Norge, særlig fra 1970-årene, er det blitt langt flere språk i Deichmanske biblioteks samlinger, og i andre biblioteks samlinger, samtidig som den fremmedspråklige litteraturen har fått en annen og nyere brukergruppe: Innvandrere, flyktninger og asylsøkere. Dette har selvfølgelig påvirket samlingsutviklingen og bibliotekjentene i mange bibliotek. Lov om folkebibliotek fra 1985 identifiserte brukerne som "alle som bor i landet", dvs. også innvandrere, flyktninger og asylsøkere, uavhengig av statsborgerskap. Statens bibliotektilsyn utga i 1993 veiledende

retningslinjer for folkebibliotek hvor det bl.a. heter "Pkt. 3f: Folkebiblioteket skal sørge for at språklige minoriteter, innvandrere, flyktninger og asylsøkere får litteraturtilbud på eget morsmål. Den samiske befolkningen skal spesielt tilgodeses." (Statens bibliotektilsyn 1993:15). Disse to forhold, samt den demografiske utviklingen, er grunnlaget for Det flerspråklige bibliotek ved Deichmanske bibliotek, "Årets bibliotek" 2003, som i dag har nasjonale så vel som lokale oppgaver (Leth Nielsen 2003; Vaagan 2003a).

Det offentliges ansvar for folkeopplysning fikk en ny dimensjon fra 29.10.04 med endringen av Grunnlovens §100 om ytringsfrihet. Det såkalte infrastrukturkravet i den nye para-

grafens siste ledd pålegger myndighetene å legge forholdene til rette for en "åpen" og "opplyst" offentlig samtale. Dette er gode nyheter for bibliotekene, da knapt noen annen institusjon er nevnt oftere i forarbeidene enn nettopp bibliotekene. I en annen sammenheng har jeg argumentert for at dette langt på vei gir bibliotekene et grunnlovsfestet samfunnsoppdrag (Vaagan 2005b). Dette oppdraget inkluderer selvfølgelig også det nye flerkulturelle Norge.

Mot denne bakgrunn er det naivt å spørre hvorfor bibliotekene for eksempel har litteratur og annet materiale på annet enn landets offisielle språk og om andre kulturer og samfunnsforhold. Det sier seg selv at ikke alt kan oversettes, og

det vil alltid være etterspørsel også fra "etniske nordmenn" etter bøker og media på de viktigste verdensspråkene, ikke minst engelsk. Men hva med alle de andre "fremmedspråkene", hva med de perifere innvandrerspråkene? Vil de(t) fremmedspråklige forsvinne med globaliseringen og integreringen, eller vil de(t) øke? Det er mye usikkerhet og mange mulige scenarier knyttet til den fremtidige demografiske utviklingen i Norge og andre land. Mange spørsmål melder seg. Selve innvandrerbegrepet er flytende. Skal bibliotekene, eventuelt noen bibliotek, i sin samlingsutvikling tilstrebe en proporsjonalitet med innvandrernes (og deres etterkommeres) andel av brukerne, evt.

befolkningen lokalt/nasjonalt? Skal en satse på egne spesialbiblioteker for de flerkulturelle eller integrere flerkulturelle tjenester i alle folkebibliotek? (Thorhaug 2003). Er innvandrere og deres etterkommere en del av den norske nasjonen? Inngår det flerkulturelle etter hvert i Nasjonalbibliotekets ansvarsområde? Burde ikke Norge som vertsland for IFLA2005 etterleve IFLAs egne retningslinjer for bibliotek-tjenester til flerkulturelle befolkninger?

I overskuelig fremtid vil det være en offentlig oppgave å ivareta og utvikle bibliotekenes ansvar for flerkulturelle tjenester og fremmedspråklige samlinger. ABM-utvikling tilkjennega i brev av 26.4.05 til Oslo Kommune ved Byrådet at den planlagte innsnevringen av medietilbudet i Bystyremelding nr. 1/2005 *Deichmanske bibliotek i det 21. århundre* kan være i strid med Biblioteklovens formuleringer. Norsk Bibliotekforening har i et brev av 4.5.05 til byrådsledelsen bedt om at meldingen trekkes tilbake inntil Oslo kommune har avklart forholdet til biblioteklovgivningen. Valgkampen foran Stortingsval-

get i september 2005 fokuserer bl.a. på innvandrere, og dette bidrar til å intensivere debatten om bystyremelding nr. 1/2005 og Det flerspråklige biblioteks rolle.

En hovedkonklusjon i denne utredningen er at det i større grad stilles krav til innvandrere mht integrering og mestring av det norske språk. Dette ser vi i den nye Statsborgerskapsloven og Introduksjonsloven, samt i revisjoner i Opplæringsloven vedr. morsmålsundervisning og i den nye Utlendingsloven som for tiden er på høring. Likefullt er norske myndigheter forpliktet til, både gjennom det nye infrastrukturkravet i Grunnlovens §100, gjennom Lov om folkebibliotek samt underliggende retningslinjer, gjennom annet lovverk og offisiell politikk, å sette bibliotekene i stand til å tilby gratis til alle sine brukere, inklusiv innvandrere og deres etterkommere, flyktninger og asylsøkere, et godt og bredt utvalg litteratur og annet materiale på en rekke språk, som i Sverige og Danmark. Omfanget av tjenestene vil avhenge av demografi, etterspørsel, offisiell politikk og ressurstilførsel. Fokus i det flerkulturelle biblio-

tekarbeidet bør derfor ikke ligge på *om* de offentlige bibliotekene skal ha en flerkulturell dimensjon eller ikke, men på *hvordan* ansvaret for det flerkulturelle skal organiseres på/mellom de tre forvaltningsnivåene stat-fylke-kommune, *hvilket omfang* det skal ha sentralt og lokalt, og *hva* det skal inneholde. Utredningen er et bidrag til en avklaring om disse spørsmål, men er ikke noe endelig svar.

1.1 Mandatet

”Utredningen skal fokusere på bibliotekenes rolle og oppgaver i det flerkulturelle Norge på prinsipiell basis og skal også eksemplifisere hvordan dette (kan) løses. Utredningen skal peke på forslag til tiltak og løsninger. Det skal belyses hvordan bibliotekene kan og bør reflektere offisiell politikk (særlig på kultur-, helse-, utdannings- og arbeidsområdet) i forhold til innvandrerne og deres etterkommere. Utredningen skal dekke både barn, ungdom og voksne – både kvinner og menn. Videre hvilken rolle biblioteket kan spille som kulturinstitusjon i vid forstand og mer spesielt innenfor kunnskaps- og informasjonsforvalt-

ning for innvandrerbefolkningen. Bibliotekenes samarbeidsrelasjoner (på kommunalt nivå) for å nå ut til målgruppene bør også belyses. Det skal lages en kortfattet oversikt over hva som er offisiell norsk politikk slik dette fremkommer i aktuelle lover og andre offentlige dokumenter, samt statistikk på området. Bibliotektilbudet til asylsøkerne skal vurderes spesielt mht tjenester og ansvar mellom stat og kommune. Det skal lages en kortfattet oversikt over aktuell bibliotekpolitikk og bibliotekenes tjenester i Sverige og Danmark på tilsvarende område, og evt. andre land (Canada), som kan være av interesse. Utredningen skal belyse hvordan bibliotekenes tjenester i forhold til innvandrerne er tilrettelagt i dag, eksemplifisert gjennom tjenester fra enkelte folke- og fylkesbibliotek og komme med forslag til omfang og organisering av tjenestene i fremtiden. Utredningen skal omfatte både samlingsbaserte tjenester – fysiske og digitale – og det tilbudet som biblioteket representerer som et sosialt rom og møtested, jfr. pkt. 7 i mandatet for bibliotekutredningen. Som ledd i infor-

masjonsinnhenting skal det legges inn besøk ved et utvalg bibliotek, som for eksempel fylkesbiblioteket i Finnmark samt Bergen off. bibliotek og Kristiansand bibliotek. Konsulenten vurderer hvilke bibliotek som kan være aktuelle. Utredningen skal videre belyse hvilken rolle biblioteket kan spille i et lokalt, nasjonalt og globalt perspektiv for å utvikle større gjensidig kunnskap og forståelse mellom de ulike grupper i et stadig mer flerkulturelt samfunn. Utredningen skal trekke linjer til arkiv og museumssektoren der dette kan være formålstjenlig. Utredningen skal peke på forslag til tiltak og løsninger. Utredningen er et ledd i arbeidet med Bibliotekutredningen, og vil inngå som en delutredning i denne”.

1. 2 Tolking og presisering av mandatet

Mandatet inneholder en rekke begreper som trenger en nærmere avklaring.

1.2.1 Avklaring av sentrale begreper

Bibliotek kan omfatte alle bibliotektyper i Norge, både kommunale folkebibliotek, fylkesbibliotek, mobile bibliotek,

skolebibliotek i grunnskole og videregående skole, kombinasjonsbibliotek, fengselsbibliotek, pasientbibliotek, så vel som fag/forskningsbibliotek, Nasjonalbiblioteket, universitets- og høyskolebibliotek, spesialbibliotek i offentlig sektor for eksempel Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek og Norsk barnebokinstitutt, og spesialbibliotek i privat sektor. Problematikken i denne utredningen, sett i sammenheng med globalisering, internasjonalisering og migrasjon, berører alle disse bibliotektypene, men i ulik grad. Utredningen vil i noen grad vurdere alle disse bibliotektypene, men hovedvekten vil legges på folkebibliotekene og fylkesbibliotekene som er spesielt nevnt i mandatet, samt skolebibliotekene. Det er i første rekke disse bibliotekene, og da spesielt de kommunale folkebibliotekene og skolebibliotekene, som direkte møter det nye flerkulturelle Norge i form av innvandrere og deres etterkommere, samt flyktninger og asylsøkere. Folkebibliotekene og fylkesbibliotekene reguleres av Lov om folkebibliotek under Kultur- og kirkedepartementet (KKD), mens skolebibliotekene

Asker bibliotek. Foto Hilde Lillejord.

faller inn under Lov om grunnskolen og den videregående opplæring under Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Oppgaver og roller som bibliotekene kan og bør ha, vil basere seg på lovpålagte oppgaver og roller, på tolkingen av disse som har nedfelt seg i praksis, og dessuten på hva som kan være ønskelige oppgaver og roller ut fra gitte forutsetninger, bl.a. som følge av KKDs

St.melding nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*, samt UFDs utdanningspolitikk for skolebibliotekenes vedkommende.

Flerkulturell, som er nevnt i mandatet, vil brukes i bred forstand, og omfatte særlig innvandrere, flyktninger og asylsøkere. Utredningen går ikke inn på den omfattende sosialantropologiske diskusjon om begrepet i forhold til andre begrep som "cultural diversity"

m.m. (Hylland Eriksen & Sørheim 2003). I tillegg kommer personer med innvandrerbakgrunn, dvs. etterkommere. For mange av de sistnevnte vil det være ønskelig å opprettholde og utvikle eget språk og egen kultur, og ikke forsvinne i majoritetsbefolkningen gjennom assimilering. I prinsippet kan derfor ikke "flerkulturell" avgrenses til etterkommere bare i 2. eller 3. generasjon. Med tiden vil flere grupper dermed kunne bli nasjonale minoriteter, i likhet med de fem etablerte nasjonale minoriteter. Det er viktig å være klar over at begrepet "flerkulturell" også inkluderer urbefolkning (samene), og nasjonale minoriteter (jøder, kvener, rom, romanifolket og skogfinner, jf. Kommunal- og regionaldepartementets St.melding nr. 15 (2000-2001). International Federation of Library Associations and Institutions har en egen seksjon for bibliotekstjenester rettet mot multikulturelle befolkninger. Disse defineres som etniske, språklige og kulturelle minoriteter og omfatter både urfolk, nasjonale minoriteter, innvandrere, flyktninger og asylsøkere (Vaagan 2003ab). Imidlertid skal bibliotekstjenester

ter i forhold til urfolk og nasjonale minoriteter utredes separat og inngår ikke i denne utredningen. Dette er likevel ikke til hinder for at disse gruppene stedvis trekkes inn.

Slik utredningen redegjør for, vil "flerkulturell" i forhold til bibliotekvirksomhet omfatte en rekke tiltak, både mht samlingsutvikling av bøker og annet materiale på andre språk enn norsk, tilrettelagt informasjon og tjenester for innvandrere, flyktninger og asylsøkere så vel som organisasjonsutvikling, kompetanseheving og brukermedvirkning. Utredningen har vært tilbakeholden med å referere utlånsstatistikk fra bibliotekene mht fremmedspråklig litteratur, fordi slike tall – i hvert fall for de større språkene - ikke er ensbetydende med denne språkgruppens relative andel av befolkningen, all den stund mange "etniske" norske låner fremmedspråklig litteratur.

Bl.a. har den spanske samlingen ved Det flerspråklige bibliotek mange "vanlige" norske lånere som er språkinteresserte, pensjonerte Spania-nordmenn osv.

Følgende begreper er nærmere definert i Tronstad (2004, s.12-13, 49)

Innvandrere "En person med to utenlandsfødte foreldre, som har fått lovlig opphold i Norge".

Førstegenerasjonsinnvandrere "Person født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, som har fått lovlig opphold i Norge".

Innvandrerbefolkningen "Førstegenerasjonsinnvandrere og barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre".

Flyktning "Person bosatt i Norge som en gang har kommet til Norge av fluktgrunner (familie medregnet), uten hensyn til om personen har fått flyktningstatus etter Genèvekonvensjonen [...] Overføringsflyktning og asylsøker som har fått innvilget asyl eller opphold på humanitært grunnlag".

Asylsøker "Person som på egen hånd og uanmeldt ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort".

Minoritetsspråklig Person som ikke har norsk som morsmål/hovedspråk.

Morsmålsopplæring Opplæring i morsmålet til elever fra språklige minoriteter.

Tospråklig opplæring Opplæring hvor det undervises både i og på elevens morsmål og i og

på norsk.

Særskilt norskopplæring Tilrettelagt opplæring i norsk eller opplæring i faget norsk som andrespråk for elever fra språklige minoriteter.

Når det gjelder andre sentrale begreper som "integrasjon", "assimilering", "kultur" m.fl. vises til oppslagsverk eller spesiellitteratur, for eksempel Hylland Eriksen & Sørheim (2003).

1.2.2 Forkortelser

- Det flerspråklige bibliotek DFB
- Høgskolen i Oslo HIO
- Kommunal- og regionaldepartementet KR D
- Kultur- og kirke departementet KKD
- Nasjonalt kompetansesenter for minoritetshelse NAKMI
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring NAFO
- Norsk barnebokinstitutt NBI
- Norsk bibliotekforening NBF
- Norsk lyd- og blindeskrift bibliotek NLB
- Statistisk sentralbyrå SSB
- Utdannings- og forskningsdepartementet UFD
- Utlendingsdirektoratet UDI

DET FLERKULTURELLE NORGE

2.1 Hovedtrekk

Hensikten her er å gi et omriss av det flerkulturelle Norge. I kap. 10 (Vedlegg) er det tatt med mer utførlig statistikk fra SSB. Ikke alle sider ved det flerkulturelle Norge er forsøkt belyst, fokus har vært på mandatets formuleringer og på demografi, utdanning, kultur/mediebruk og arbeidsmarkedet. Dette er forhold som har den mest direkte innvirkning på bibliotekenes oppgaver og roller, herunder gjennom *Lov om folkebibliotek* som omfatter målgruppen "alle som bor i landet", dvs. både urbefolkning og nasjonale minoriteter samt innvandrere, flyktninger og asylsøkere, uavhengig av f.eks. statsborgerskap.

En oversikt over norsk inn-

vandringspolitikk er gitt i Kommunal- og regionaldepartementets NOU 2004:20 *Ny utlendingslov*, s. 36-70, som for tiden er på høring. Regjeringens integreringspolitikk overfor innvandrere er formulert i Kommunal- og regionaldepartementets St.melding nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet*. Denne ble vedtatt i Stortinget 31. mai 2005, jf. Innst. S. nr. 185 (2004-2005) med få endringer, jf. kap. 3. I St.meldingen skisseres det flerkulturelle Norge slik (s.10): "Over en halv million mennesker i dagens Norge har enten mor eller far eller begge foreldre som er født utenfor Norge. Folk med opprinnelse i 208 land bor i Norge i år 2004. Bare to kommuner i hele landet

hadde ikke en eneste ikke-vestlig innvandrere blant kommunens innbyggere ved inngangen av året. Ca. 100.000 innvandrere har bodd i Norge i mindre enn fem år. Rundt 120.000 barn og unge under 25 år har to foreldre som ikke er født i Norge. Av disse 120.000 er ca. halvparten født i Norge"

Innvandring til Norge har foregått i minst 1000 år (Kjellstadli 2003), men det er først med økningen fra 1970-årene og fremover av innvandring særlig fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika at innvandring er kommet på den politiske dagsorden (Tesli 2001). Økt migrasjon, herunder arbeidsinnvandring, fra fattigere til rikere land er en internasjonal trend og ikke noe

særphenomen for Norge (Thorud 2004). St.melding 49 bekrefter at innvandrerne er kommet for å bli, at Norge er blitt et flerkulturelt samfunn, at islam er blitt landets nest største religion, og at flere vurderer nå det flerkulturelle som normaltilstanden (Rekdal 2004). Det er ikke tilfeldig at forskningsprogrammet "Kulturell kompleksitet i det nye Norge" som samler hele fem fakulteter ved Universitetet i Oslo, er utpekt blant mange konkurrerende prosjekter som UiOs nye satsingsområde 2004-2009.

Disse utviklingstrekk reflekteres i et scenarionotat for biblioteksektoren som også spør:

- "Blir Norge i realiteten også et flerspråklig samfunn? Hvilke språk blir i så fall viktige ved

siden av norsk og engelsk? Hva skjer med norsken?

- Hva vil skje med fellesskapsfølelsen på tvers av kulturelle grupper? Blir de kulturelle konfliktene stilt på spissen?
- Hvilke ønsker og behov vil de "nye" kulturelle gruppene ha i årene som kommer? Hvordan vil de etterspørre kultur og kunnskap?" (ECON analyse 2005, s.16-18)

Norge innførte innvandringsstopp 1.2.75, hvoretter den regulerte innvandringen har vært preget av familieinnvandring, arbeidsinnvandring, flyktninger og asylsøkere. Utlendingsloven regulerer utlendingers adgang til Norge og deres rettigheter mht opphold og arbeid. Det opereres med fire kategorier: personer

med et konkret jobbtillbud, flyktninger og andre humanitære saker, familieforeninger og studenter. Den økte migrasjonen som er en side av globaliseringen i det 21. århundre, er av mange vestlige industriland i de senere årene blitt møtt med en mer restriktiv innvandrings- og asylpolitikk, kombinert med sterkere krav til integrering av de allerede ankomne og deres familier. Denne trenden er også blitt merkbar i Norge, f.eks. med *Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere av 4.7.03*. Introduksjonsordningen som ble pålagt kommunene fra 1.9.04 gjelder bare innvandrere utenfra EØS-området, og omfatter også deres familier. Loven foreskriver rett og plikt til å delta i et individuelt

tilrettelagt, helårlig og fulltids program over 2-3 år med lønn (introduksjonsstønad). Målet er å gi grunnleggende ferdigheter i norsk og samfunnsliv og dermed forberede for deltakelse i yrkeslivet. Fra 1.9.05 omfatter loven rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. For fylkene og kommunene vil gjennomføringen av ordningen

føre til økt brukerandel blant innvandrere, særlig av folkebibliotekene og deres tjenester. Flyktningkonsulenten/programrådgiver skal sette opp en individuell plan med 37,5 timer pr. uke i 2-3 år. Her kan helt klart mange bibliotek bli aktuelle som praksissteder, som ved bl.a. Bergen offentlige bibliotek, jf. kap. 6.2.

At det nå stilles langt større krav til innvandrere mht integrering fremgår også av §8 i den nye statsborgerskapsloven av 10.6.05. Denne krever 300 timer gjennomført norskopplæring og opplæring i norske samfunnsforhold. Dette kravet finner vi også i forslaget til ny utlendingslov, jf. Kommunal- og regionaldepartementets NOU 2004:20, som for tiden er på høring. Dette vil også ha ringvirkninger på bibliotekenes virksomhet.

I en flerkulturell sammenheng blir identitetsbegrepet mer sammensatt, ikke minst i storbyer med stort etnisk, språklig, kulturelt og religiøst mangfold. Faglitteraturen bruker begrepet "multiple identiteter" (Michael Bell Associates 2005; Sandvik, Fogt & Vaagan 2005). I fremtidens Norge, ikke minst i Oslo, må vi regne med, og dimensjonere oss for, mer sammensatte flerkulturelle identiteter og lojalitetsbånd innenfor et utvidet kulturbegrep. I forhold til det andre sett av spørsmål som scenarienotatet fra ECON analyse tar opp, og som er referert ovenfor, er det ulike synspunkter på hvordan den endrete demografi vil påvirke

Utdrag fra: Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere av 4.7.03

"§ 3. Kommunens ansvar

Kommunen sørger for tjenester etter denne loven til nyankomne innvandrere som er bosatt i kommunen, jf. § 2 annet ledd.

Kommunen skal så snart som mulig og innen tre måneder etter bosetting i kommunen eller etter at krav om deltakelse blir framsatt, tilrettelegge introduksjonsprogram i henhold til kapittel 2 til person som omfattes av § 2. Kommunens plikt gjelder ikke personer som har avbrutt eller avvist deltakelse i introduksjonsprogram.

Kommunen kan tilby introduksjonsprogram til nyankommet utlending med oppholds- eller arbeidstillatelse

i henhold til utlendingsloven

§§ 9 og 8 annet ledd som er familiemedlemmer til andre enn personer nevnt i § 2, til familiemedlem til personer som nevnt i § 2 første ledd, bokstav c, første alternativ, til nyankommet utlending over 55 år med oppholdsgrunnlag som nevnt i § 2 første ledd, og til nyankommet utlending som nevnt i § 2 som er bosatt i kommunen uten særskilt avtale mellom utlendingsmyndighetene og kommunen."

(Kilde: Lovdata 2005)

felleskapsfølelsen på tvers av kulturelle grupper. Etter terroranslagene 11. september 2001 i USA, krigen i Afghanistan og Irak, og etter bombeaksjonene i Madrid i 2004 og i London i juli 2005 har problemene i Vesten med integrering av flerkulturelle, særlig muslimer, kommet i fokus. I dette perspektivet reiser det seg et spørsmål om i hvilken grad den tidligere mislykkede fornorskings- og assimileringspolitikken overfor urbefolkningen samene og de nasjonale minoriteter, helt frem til 1970-tallet og senere, vil overføres til de nye innvandrergupper (Niemi 2003; Ringen 2005).

Ut fra den definisjon av "innvandrere" som både St.melding 49 (2003-2004) og SSB bruker og som legges til grunn i denne utredningen, utgjør innvandrerbefolkningen i dag ca. 8% eller til sammen 365.000 personer. Disse er 301.000 førstegenerasjonsinnvandrere og i tillegg 64.000 som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. I statistisk sammenheng slutter en ikke å være innvandrere når en får norsk statsborgerskap etter 7 års opphold i landet. I 2003 fikk 7.900 personer norsk statsborgerskap. Fra 1977 og frem til

2004 har i alt 155.000 utenlandske statsborgere fått norsk statsborgerskap, og over 130.000 av disse er personer med tidligere ikke-vestlig statsborgerskap. (Tronstad 2004, s. 37). SSBs begrep "førstegenerasjonsinnvandrere" omfatter flyktninger som har fått innvilget opphold, men ikke asylsøkere. Andre definisjoner enn den anvendt av SSB (for eksempel ved å inkludere barn født i Norge eller utlandet med bare en utenlandsfødt forelder, eller født i utlandet med to norskfødte foreldre) kan gi langt større tall enn hva SSB opererer med, jf. sitatet fra St.melding 49 og se også kap.10 (Vedlegg).

Siden St.melding nr. 17 (1994-95) *Om flyktningepolitikken* har Norge praktisert prinsippet om at flyktninger som kommer til Norge skal spres på alle landets kommuner. Det bodde 107.208 flyktninger i Norge pr. 1.1.05, jf. kap. 10 (Vedlegg). Alle landets fylker og kommuner – samt fylkesbibliotek og kommunale folkebibliotek – har dermed mange års erfaring med både innvandrere, flyktninger og asylsøkere. Personer med innvandrerbakgrunn skal ha samme tilgang på

ordinære kommunale tjenester (sosialtjenester, helse, skole, kultur, bibliotek, barnehage m.m.) som enhver annen innbygger i kommunen. Kommunene må derfor i planleggingen og utformingen av sine tjenester og tiltak ta utgangspunkt i at befolkningen er sammensatt.

Utdrag fra: Lov om norsk statsborgerskap av 10.6.05

"§ 8. Kravet om gjennomført norskopplæring

For søknader som fremmes etter 1. september 2008 er det et krav at søkere mellom 18 og 55 år har gjennomført 300 timer godkjent norskopplæring eller kan dokumentere tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk. Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om kravet om gjennomført norskopplæring, herunder om unntak, og om kravet om tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk."

(Kilde: Lovdata 2005)

Utdrag fra: Makt- og demokratiutredningen 1998-2003

"Store deler av innvandrerbefolkningen deltar ikke i det norske politiske systemet og utgjør etter hvert en ny underklasse innen lavtlønnsyrker eller utenfor arbeidsmarkedet. Med eksisterende regelverk og praksis vil innvandrerbefolkningen trolig øke i akselererende tempo, og lite tyder på at sammenfallet mellom etnisitet og klasse vil bli mindre. Minoritetene i Norge utgjør et hierarki, der samene har sterkest rettigheter som urfolk, mens innvandrergруппene er splittet i etniske grupperinger som gir dårlig grunnlag for en samordnet klassesolidaritet. Dette skiller det nye klassesamfunnet fra det gamle. En etnisk fragmentert underklasse, med stadig tilslag av nye grupper utenfra, kan vanskelig organisere seg som arbeiderbevegelse."

(Kilde: Makt- og demokratiutredningen 1998-2003)

Bosetting av flyktninger er ikke lovpålagt kommunene, men staten yter i de første fem årene et integreringstilskudd. Flyktninger kan velge å bosette seg i annen kommune enn den tilviste, men dette kan medføre bortfall av sosiale ytelser. Kommunene er derimot fra 1.9.04 pålagt ved lov å tilby et introduksjonsprogram for nyankomne, bosatte innvandrere. Alle kommunale folkebibliotek i landet har som følge av dette merket at flyktninger og innvandrere er blitt en ny og viktig brukergruppe.

Også mht asylsøkere har asylopolitikken lenge vært basert på fordeling til asylmottak over hele landet. Antallet asylsøkere og asylmottak fluktuerer. Pr. juni 2005 var det 105 asylmottak i landet med 11.000 asylanter, hvorav rundt 2800 barn og ungdommer under 18 år. Asylsøkere er også viktige brukergrupper for bibliotekene, og som det knytter seg spesielle problemer til, som vi skal komme tilbake til i 3.5. I en situasjon hvor det melder seg etterspørsel etter bøker og annet materiale på en rekke språk som biblioteket ikke har noen erfaring med, er det helt

avgjørende å kunne trekke på kompetansen og ressursene til Det flerspråklige bibliotek, som er 75% statlig finansiert nettopp for å ivareta nasjonale behov. Lokalt vil det være en avveining mellom å satse på å bygge opp egne bokstammer og samlinger på en rekke språk, og å låne inn fra DFB, som vi skal komme tilbake til.

2.2 Innvandrerbefolkningen etter regional bakgrunn

Mens innvandrere fra Vest-Europa, Norden og Nord-Amerika og Oseania utgjorde 28% av innvandringsbefolkningen, besto den gjenværende andelen på 72% av innvandrere fra Sør- og Mellom-Amerika, Afrika, Asia (med Tyrkia) og Øst-Europa. For bibliotekene har slik statistikk stor interesse fordi

Figur 2.2 Innvandrerbefolkningen i Norge etter regional bakgrunn pr. 1.1.05. Kilde: SSB 2005

den virker inn på bibliotekenes samlingsutvikling og tjenester.

I den mer detaljerte statistikk fra SSB i kap. 10 (Vedlegg) pr. 1.1.05 fins bl.a. en oversikt over hvordan ulike definisjoner av innvandrerbegrepet slår ut på tallene for innvandrerbefolkningen.

2.3 Ikke-vestlig innvandring på landsbasis

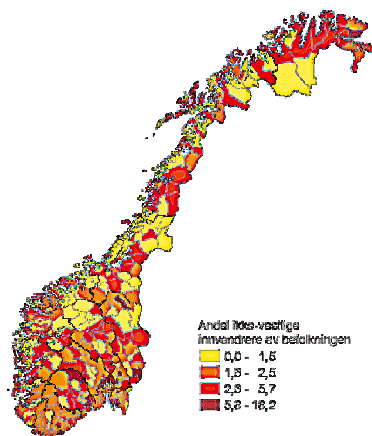
I 2.1 så vi at KRDs St.melding 49 spesielt nevnte ikke-vestlige innvandrere. Ofte skilles det mellom innvandring fra vestlige land og ikke-vestlige land: "Mens innvandrere fra Norden, Europa og Vesten for øvrig som regel assimileres eller integreres ganske raskt i det norske samfunnet, er det mange grupper av spesielt asiatisk og afrikansk opprinnelse som integreres mye langsommere, og som i stedet forblir samfunn i samfunnet" (ECON analyse 2005:16-18). Ikke-vestlig innvandring omfatter ovennevnte 72% fra Afrika og Asia (med Tyrkia), Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika. Innvandring fra ikke-vestlige land skilles ofte ut fordi den er mer "synlig", mer fremme i den politiske debatt og i mediebildet fordi den antas

å representere de største problemene mht integrering, jf. sitatet ovenfor og debatten om innvandrerregnskap. For bibliotekene, særlig folkebibliotekene, fylkesbibliotek og skolebibliotekene, har bosetningsmønsteret til innvandrerbefolkningen samt flyktninger og asylsøkere (både vestlige og ikke-vestlige) på landsbasis, stor betydning for virksomheten.

I Norge har én av tre førstegenerasjonsinnvandrere bakgrunn fra vestlige land, mens to av tre har bakgrunn fra ikke-vestlige land. Halvparten av førstegenerasjonsinnvandrerne fra Afrika, Asia (inkl. Tyrkia), Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika er kommet som flyktninger. Oslo har den største andelen innvandrere med 118.300 eller 22,3%. I mars 2000 fikk Shabaz Tariq, (Ap), som kom til Norge i 1971, fast plass på Stortinget som den første ikke-vestlige innvandrer, men da som vararepresentant. I perioden 2001-2005 fikk Norge sin første valgte Stortingsrepresentant med innvandrerbakgrunn – Afshan Rafiq (Høyre), født i 1975 i Oslo av pakistanske foreldre. I hovedstadens bystyre 2004-2007 har 13 av 59 repre-

sentanter (22%) innvandrerbakgrunn. I hovedstaden er m.a.o. innvandrere blitt en maktfaktor, og alle partier i hovedstaden med unntak av Fr.p. har da også representanter med innvandrerbakgrunn på sine lister. SVs leder Kristin Halvorsen har tatt konsekvensen av den demografiske utviklingen ikke minst i Oslo, og gjennomførte sommeren 2005 en valgkamp i Pakistan, som ledd i Stortingsvalget i september 2005.

Når det gjelder bosettingsmønsteret for flyktninger argumenterer flere kommuner at pga sekundærflyttinger er antallet flyktninger i kommunen større enn avtalt med innvandringsmyndighetene og Kommunenes sentralforbund. Sekundærflytting er flytting etter at flyktninger er blitt bosatt i sin første bostedskommune. I de første fem årene etter første bosetting får kommunene et statlig integreringstilskudd. Flyktningene har lov til å flytte når de selv ønsker, men lov om sosiale tjenester kan hindre dem ytelser i en annen kommune med mindre de er selvforsørget. I mange tilfeller er det derfor bare selvforsørgende flyktninger som har anledning

Figur 2.3 Ikke-vestlig innvandring i prosent av folketallet pr. 1.1.05. Kilde: SSB 2005

til å flytte de første fem årene. Den største flyttestrømmen av flyktninger går til fylkene og kommunene på Sør- og Østlandet, samt til byene Stavanger, Bergen og Kristiansand. Det var spesielt mange av flyktningene som ble bosatt i Troms og Oppland, som flyttet videre til Oslo. Kvinner er mer bofaste enn menn, mye fordi det er en større andel av kvinnene som er familieforente. Familieforente flyktninger er mindre mobile enn primærflyktninger. Det er spesielt menn i alderen 18-35 år som er mer mobile enn kvinnene (Forgaard 2005).

Innvandrerbefolkningens fordeling på fylker og kommuner pr. 1.1.05 fremgår av statistikken i kap. 10 (Vedlegg).

2.4 De største innvandrergroppene

De 10 største innvandrergroppene i absolutte tall pr. 1.1.05 har bakgrunn fra Pakistan, Sverige, Danmark, Irak, Vietnam, Somalia, Bosnia-Hercegovina, Iran, Tyrkia, Serbia og Montenegro (figur 2.4). Omfanget og sammensetningen av innvandrerbefolkningen (samt flyktninger og asylsøkere) påvirker særlig folkebibliotekenes og

skolebibliotekenes samlingsutvikling og tjenester.

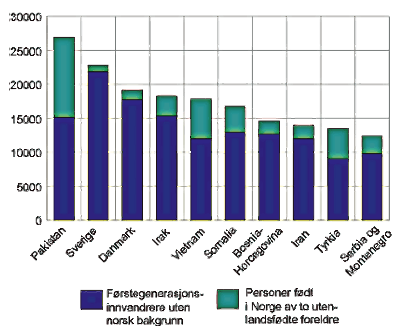
2.5 Utdanning

Innvandrerens skolegang og utdanning antas å ha stor betydning for integreringen i det norske samfunnet. Dette omfatter deres forutsetninger for og motivasjon til å oppsøke og bruke folkebibliotek og skolebibliotek, senere også fag/forskningsbibliotek.

2.5.1 Grunnskolen

Tabell 2.5.1 viser at antallet grunnskoleelever med morsmåls- og/eller tospråklig undervisning i skoleåret 2004-2005 utgjorde 19.713, og andelen er omtrent uendret de senere årene

Det ble ovenfor stilt spørsmål om Norge i realiteten blir et flerspråklig samfunn, om hvilke språk som blir viktige ved siden av norsk og engelsk, og hva som (da) skjer med norsken (ECON analyse 2005, s.18). En indikasjon på dette får vi ved å se på de største språkgruppene mht morsmålsundervisning og tospråklig opplæring i skoleåret 2004/05. I Oslo er over 30% av alle skoleelever minoritetspråklige, og enkelte skoler har

Figur 2.4 De ti største innvandrergroppene i Norge pr. 1.1.05. Kilde: SSB 2005

8 Elevar med morsmåls- og særskild norskopplæring. Skoleåra 1992/93-2004/05¹

Skoleår	Elevar i alt	Elevar med morsmåls- og/eller tospråkleg opplæring ²	Elevar med særskild norskopplæring ³
1992/93	463 309	10 045	.
1993/94	466 605	9 933	.
1994/95	470 779	10 204	.
1995/96	477 236	11 276	.
1996/97	487 398	12 770	.
1997/98	558 247	15 810	24 599
1998/99	569 044	17 008	25 311
1999/00	580 261	17 306	28 242
2000/01	590 471	18 176	31 113
2001/02	599 468	18 611	32 855
2002/03	610 297	18 734	33 833
2003/04	617 577	19 695	⁴ 35 374
2004/05	618 250	19 713	35 632

1 I tala for elevar frå språklege minoritetar er medrekna elevar som er registrerte sentralt på kommunen.

2 Morsmålsopplæring er opplæring i morsmålet til elevar frå språklege minoritetar. Tospråkleg opplæring er opplæring for morsmålet til eleven vert nytta i opplæringa.

3 Særskild norskopplæring er tilleggsoplæring i norsk eller opplæring i faget norsk for elevar frå språklege minoritetar.

4 Tal retta 02.06.2005.

Standardtegn i tabeller

2005 © Statistisk sentralbyrå

Tabell. 2.5.1a Elever med morsmåls- og/eller tospråklig undervisning 1992/92 til 2004/05. Kilde: SSB 2005

Morsmål	Elever	Morsmål	Elever	Morsmål	Elever	Morsmål	Elever
Urdu	2590	Persisk	503	Fransk	119	Kirundi	36
Somalisk	1983	Thai	419	Nederlandsk	118	Litauisk	34
Kurdisk	1749	Dari	375	Swahili	117	Rumensk	24
Arabisk	1737	Tysk	262	Islandsk	102	Malayisk	18
Vietnamesisk	1483	Tsjetjensk	241	Portugisisk	95	Bengali	17
Albansk	1274	Polsk	239	Tigrinia	61	Bulgarsk	17
Tyrkisk	926	Punjabi	217	Amharisk	59	Hebraisk	17
Bosnisk	875	Serbisk	177	Berbersk	59	Nepali	17
Russisk	726	Fillipinsk	169	Hindi	58	Armensk	16
Tamil	717	Kinesisk	135	Kantonesisk	53	Gresk	16
Engelsk	623	Pashto	123	Kroatisk	46	Italiensk	15
Spansk	567	Finsk	122	Oromo	37	Annet	330
						Totalt	19713

Tabell 2.5.1b Elever som får morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring, etter morsmål pr. 1.10.04. Kilde: SSB 2005

Utdrag fra: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa, sist revidert 17.6.05

”§2.8. Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar. Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved. Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane.”

(Kilde: Lovdata 2005)

stor overvekt av minoritets-
språklige, for eksempel Vahl
(95%), som nylig er utpekt som
demonstrasjonsskole for sine
gode resultat med bl.a. aktiv
bruk av skolebiblioteket (Vaa-
gan & Enger 2004). Studier
viser også at aktiv bruk av IKT
i flerspråklige skoler som Vahl
har svært gode effekter (Hern-
wall & Vestby 2005), jf. 6.5

Opplæringslovens §2.8 ble
endret fra 1.9.04, noe som vil
reduere omfanget av mors-
målsundervisning, tospråklig
fagopplæring og særskilt norsk-
opplæring, spesielt i kommu-
ner som av ulike grunner ikke
prioriterer slik undervisning,
jf. formuleringene ”om nød-
vendig” og ”..skal kommunen så
langt mogleg..” (se boks). Fra
1.5.05 trådte vidare en endring
i forskriften til Opplæringslo-
ven i kraft. Den nye §1-1 femte
ledd lyder ”Elevar som har rett
til særskild norskopplæring
etter opplæringslova §2-8 skal
få opplæring etter ei tilpassing
til læreplan i norsk eller opp-
læring etter Læreplan i norsk
som andrespråk”. Videre lyder
forskriftens nye §8-1 tredje
ledd første punktum som føl-
ger: ”Elevar med anna morsmål
enn norsk og samisk, som får

særskild språkopplæring etter
opplæringslova §2-8, har rett
til å bli fritekne for opplæring
og vurdering i norsk sidemål”.
Det er foreløpig uklart hvordan
lov- og forskriftsendringene vil
påvirke minoritetsspråkliges
norskknnskaper, som ofte er
blitt kritisert for å være mangel-
fulle (Gabrielsen & Lagerstrøm
2005). Generelt må antas at økt
fokus på norsk i undervisningen
som endringene kan føre til, på
sikt også vil ha konsekvenser for
bl.a. samlingsutviklingen i skole-
bibliotek og folkebibliotek.

Dette er bare et delvis og ikke
tilfredsstillende svar på spørs-
målene reist av ECON analyse.
For å svare på disse og dessuten
avklare effekten på bruken av
bibliotekene og bibliotekjenes-
ter, kreves det mer tid og erfa-
ring med den nye formulering-
en av §2.8, og mer forskning.

Under behandlingen 31.5.05
av St. melding 49 (2003-2004)
*Mangfold gjennom inkludering
og deltakelse – ansvar og fri-
het* var SV og Sp opptatte av
regjeringens fjerning (se boks)
av minoritetsspråkliges rett
til morsmålsundervisning, og
mente at dette ikke samsvarte
med innføring av plikt til 2.
fremmedspråk i grunnopplæ-

ringen (Innst.S.nr.185 (2004-2005) pkt. 9.2.1).

2.5.2 Videregående og høyere utdanning

Tidligere har SSB dokumentert at mange innvandrergrupper er bedre utdannet enn resten av befolkningen i Norge. For eksempel hadde innvandrere fra Filippinene, Polen, Russland, India, Kina og Iran i aldersgruppen 30-44 år i 2001 i gjennomsnitt høyere utdanning enn gjennomsnittet av alle i Norge i denne aldersgruppen. Innvandrere fra Asia og Afrika kom dårligst ut. Blant innvandrere fra Tyrkia, Somalia, Pakistan og Thailand hadde rundt 10 prosent i 2001 kort eller lang høyere utdanning.

Ulikhetene i utdanningsnivå blant innvandrere fra vestlige land er også store. Mens kvinner fra vestlige land i gjennomsnitt i 2001 hadde høyere utdanning enn menn, er tendensen omvendt blant innvandrere fra ikke-vestlige land. Forskjellene i utdanningsnivå mellom kvinner og menn i 2001 var størst blant innvandrere fra Asia og Afrika. Det var også store forskjeller blant ikke-vestlige kvinner, f.eks. blant innvandrerkvinner

fra Thailand og Filippinene. Unge med innvandrerbakgrunn fortsetter i stor grad på videregående skole. Jentene fullfører i noe større grad enn guttene utdanningen på normert tid, både innen allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger. Totalt sett ligger andelen som har fullført grunnskoleutdanning og videregående utdanning ikke langt unna det en finner for personer utenfor innvandrerbefolkningen: 89 mot 91 prosent. Ser vi på deltakelsen i videregående utdanning (16-18 år), er nivået omtrent på høyde med gjennomsnittsnivået for hele befolkningen.

Mange av disse trendene holder stikk over tid. Høsten 2003 var det over 14.000 elever med innvandrerbakgrunn i videregående utdanning. I videregående skole var elever med bakgrunn fra Pakistan den største innvandrergruppen. Av alle landets 16-18 åringer var høsten 2003 90% under utdanning. Til sammenlikning var tallet hos førstegenerasjonsinnvandrere i samme aldersgruppe 73%. Blant 16-18 åringer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre, var andelen 87% høsten 2003. Når det gjelder gjennomstrømming

har elever med bakgrunn fra Europa og Asia den raskeste gjennomstrømmingen, mens elever fra Afrika og Sør-Amerika har en større andel som avbryter utdanningen, samtidig som andelen som fullfører på normert tid er mindre. Av elevene som avsluttet videregående opplæring våren 2002, var 18% i høyere utdanning ved universiteter eller høyskoler i Norge eller utlandet samme høst. Blant elever med innvandrerbakgrunn var andelen større; 26%. Enda større var andelen blant elever som er født i Norge og har to utenlandsfødte foreldre; hele 35%. Høsten 2003 var bare 16% av alle førstegenerasjonsinnvandrere mellom 19-24 år registrert som studenter i høyere utdanning. Til sammenlikning var andelen studenter blant alle 19-24 åringer i Norge over 25%. Den største gruppen studenter blant førstegenerasjonsinnvandrere i alderen 19-24 år hadde bosnisk bakgrunn. Deretter fulgte studenter med innvandringsbakgrunn fra Vietnam, Iran og Russland (SSB 2005).

I forhold til høyere utdanning innen bibliotek- og informasjonsfagene ved Høgskolen

i Oslo har det flerkulturelle og internasjonalisering lenge vært to sider av samme sak. I snart 15 år har for eksempel utdanningen med professor Ragnar Audunson i spissen arrangert de internasjonale og studentdrevne BOBCATSSS-konferansene. Konferansene er viktige bidrag til bedre flerkulturell forståelse og internasjonalisering blant studenter og ansatte (Audunson 2003). Innen grunnutdanningens emneområde "Bibliotek og samfunn" er internasjonale og flerkulturelle perspektiver viktige. Det samme må sies om emneområdet "Litteratur og bruker" (Smidt 2002; Tveit 2004). Formidling av både norsk og utenlandsk skjønnlitteratur fremmer flerkulturell forståelse. Dette gjelder både formidling av utenlandsk og oversatt litteratur og formidling av norsk litteratur til flerkulturelle brukere. Ved Høgskolen i Oslo hvor en lenge har hatt litteraturformidling som innslag i grunnutdanningen, har en fra 2004-2005 åpnet for litteraturformidling også på mastergradsstudiet. Innen grunnstudiets emneområde "Kunnskapsorganisering og gjenfinning" er den internasjonale, teknologidrevne orien-

tering merkbar. Tross alt dette er innslaget av flerkulturelle studenter i grunnutdanningen erfaringsvis relativt begrenset, samtidig som "å oppmuntre til flerkulturelt mangfold" teller lavt som profesjonsverdi blant norske bibliotekarer (Vaagan & Holm 2004). Siden flerkulturelle brukere etter hvert er blitt viktige å forholde seg til i mange bibliotek, satser HiO ytterligere bl.a. på kompetansehevede tiltak. I møtet med det flerkulturelle Norge må bibliotekfaglig kompetanse omfatte også kommunikativ, pedagogisk og kulturell kompetanse.

2. 6 Kultur-/mediebruk

ECON analyse (2005:18) spør bl.a. om hvilke ønsker og behov de "nye" kulturelle gruppene vil ha i årene som kommer, hvordan vil de etterspørre kultur og kunnskap? KRDs St.melding 49, s.184-187 beskriver utviklingen i det flerkulturelle Norge av et mer mangfoldig kulturliv: Virksomheter som Center for Afrikansk kulturformidling, Cosmopolite, Nordic Black Theatre, Samspill og internasjonale kultursentre mange steder i landet har da også produsert og formidlet musikk, teater-

forestillinger, kunstutstillinger m.m. Den interkulturelle Mela-festivalen i Oslo 19.-21.8.05 hvor Kong Harald deltok på åpningen, bidrar også til å skape et inntrykk av det flerkulturelles økte betydning. Vi ser også gjennom det ukentlige NRK-programmet Migrapolis og nettportalen Utrop at det flerkulturelle Norge har egne mediekanaler, men det foreligger fortsatt relativt lite dokumentasjon av, og forskning om, bibliotekbruken blant innvandrere (Vaagan 2003ab). Dette kan ha mange årsaker. I en undersøkelse undertegnede foretok i 2003 fremkom det at det flerkulturelle har relativt lav verdi som profesjonsverdi blant norske bibliotekarer (Vaagan & Holm 2004). Men vi vet at folkebiblioteket har en meget høy anseelse generelt i den norske befolkning (ABM-utvikling 2003; Aabø 2005), og det er ingen grunn til å anta at dette ikke gjelder innvandrere, tvert i mot: Tall fra 1990-årene bekrefter at innvandrere av ulike grunner er mer aktive bibliotekbrukere enn den vanlige norske gjennomsnittsbefolkningen. Mediebruksundersøkelser fra 1990-tallet tyder på at blant

kulturtilbud som museum, kino, konsert, teater m.m. var folkebibliotek det mest benyttede tilbudet blant innvandrere (Vaage 1997). Dessverre er ikke denne undersøkelsen fulgt opp. Mye fokus rettes mot innvandrere med hensyn til demografi og levekår (inkl. arbeidsledighet, trygd og andel straffede, jf. Østby 2004ab), eller innvandrerdømmens manglende deltakelse i organiserte fritidstilbud (Friberg 2005), og spesielle psykiske problemer (Torgersen 2005). En kan med rette ofte snakke om en "klientifisering" av alle innvandrere. Under stortingsdrøftingen 31.5.05 av St.melding 49 (2003-2004) viste Frp bl.a. til at SSB bruker sosialhjelp som fast indikator for innvandrere (Innst. S.nr. 185 (2004-2005, pkt.1.2). Deler av Frps valgkampmaterieell i Stortingsvalget i september 2005 bidrar etter manges syn til en kriminalisering av alle innvandrere. Dette viser at det bør være en offentlig oppgave (jf. Grunnlovens §100 om "åpen og opplyst offentlig samtale") å få frem dokumentasjon også om kultur-/mediebruk. Innvandreres kulturbruk og mediepreferanser kan si veldig

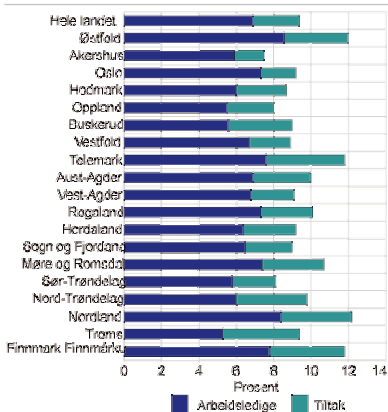
mye om integrering, og dette er dessverre et forsømt felt i SSBs statistikk. Nyere mediebruksundersøkelser (Berstad & Futsæter 2004; Sandvik, Fogt & Vaagan 2005) peker på endrete mediebruksvaner hos innvandrere, og det samme gjør enkeltundersøkelser f.eks blant norsk-pakistansk ungdom (Østberg 2003). Som nevnt under 2.4 viser nyere studier til gode resultater fra bruken av IKT i flerspråklige skoler (Hernwall & Vestby 2005). Dette kan tyde på at innvandrerdømmet er spesielt godt orientert mot nettbruk og informasjon lagt ut på nettet. En del undersøkelser tyder på at folkebibliotekene og tilrettelagte bibliotek tjenester som i regi av Deichmanske bibliotek/Det flerspråklige bibliotek spiller en spesielt viktig rolle for integrering av innvandrere og asylsøkere (Vaagan 2003ab). Det er derfor å håpe at den forestående Levekårsundersøkelsen som bare gjøres hvert tiår i regi av SSB, bedre vil fange opp kultur-/mediebruk blant innvandrere, fordi den sier mye om integrering, og det er et sterkt behov for bedre datagrunnlag. Her bør snarest ABM-utvikling sørge for at Statistisk sentralbyrå legger

inn de nødvendige dimensjoner i sine undersøkelser.

2.7 Arbeidsmarkedet

Mange innvandrere og særlig de med ikke-vestlig bakgrunn, finner det problematisk å komme inn i arbeidsmarkedet. Som nevnt tidligere fant Makt- og demokratiutredningen 1998-2003 at innvandrere i stor grad er blitt en ny underklasse. Dette merkes i alle landets fylker og kommuner (figur 2.7). Spesielt gjelder dette Oslo som har størst konsentrasjon av ikke-vestlige innvandrere, og pr. juli 2005 er i følge Aetat 42% av de helt arbeidsledige innvandrere (Dagsavisen 23.7.05). Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere i 2. kvartal 2005 ble redusert med 0,8 prosentpoeng, fra 9,8 prosent i 2. kvartal 2004 til 9,0 prosent i 2. kvartal 2005. Den største nedgangen var blant de fra Øst-Europa med 1,3 prosentpoeng. I hele befolkningen gikk ledigheten ned fra 3,7 til 3,3 prosent. Innvandrere fra de nye EU-landene i Øst-Europa hadde samlet en registrert ledighet på 4,7 prosent ved utgangen av mai 2005, mot 10,6 prosent for de fra de øvrige østeuropeiske landene. Dette

Ikke-vestlige ¹ Innvandrere registrert arbeidsledige eller på ordinære arbeidsmarkedstiltak i prosent av personer T alt 16-74 år, etter bostedstypike. Utgangen av mai 2005

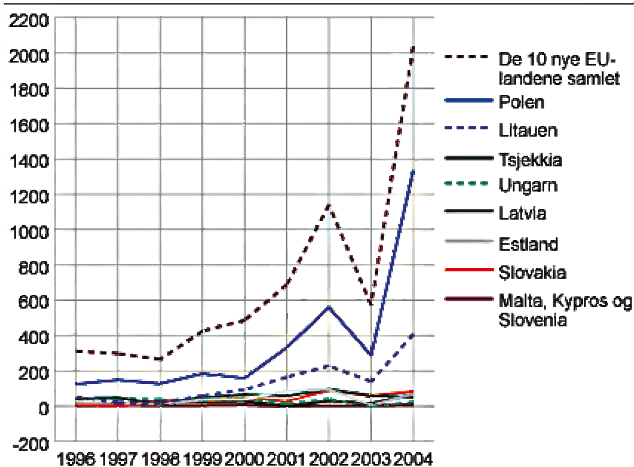
¹ Øst-Europa, Asia, Tyrkia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Figur 2.7 Ikke-vestlige innvandrere registrert arbeidsledige eller på ordinære arbeidsmarkedstiltak pr. mai 2005. Fylkesvis oversikt. Kilde: SSB 2005

betyr at ledigheten for innvandrere fra de nye EU-landene i Øst-Europa lå nesten på nivå med den vestlige gruppen fra Nord-Amerika og Oseania som i 2. kvartal hadde 4,5 prosent ledige. Innvandrere fra Afrika ligger stadig høyest i registrert arbeidsledighet med 17,5 prosent. Vi finner ellers 12,3 prosent arbeidsledighet blant innvandrere fra Asia, mens de fra Sør- og Mellom-Amerika lå på 10,1 prosent. Innvandrere fra Øst-Europa hadde totalt en ledighet på 8,9 prosent. Nordiske innvandrere lå som vanlig lavest, med 3,6 prosent ledige tett etterfulgt av de fra resten av Vest-Europa som hadde 3,9 prosent. Den høye ledigheten blant de fra Afrika må ses på bakgrunn av en relativt større andel flyktninger med kortere botid i denne gruppen enn i de øvrige ikke-vestlige gruppene. Dette gjelder spesielt flyktninger fra Somalia (SSB 2005).

Introduksjonsloven har som siktemål å lette adgangen til arbeidsmarkedet for innvandrere utenfra EØS-området gjennom tilegnelse av grunnleggende ferdigheter i norsk og samfunnsliv. Den nye Arbeidsmiljøloven som trer i kraft

Nettoinnvandring av de nye EU-landenes statsborgere. 1996-2004

Figur 2.8 Nettoinnvandring av de nye EU-landenes statsborgere 1996-2004. Kilde: SSB 2005

Ask bibliotek. Foto: Bjørn Djupvik

1.1.06, har flere bestemmelser med forbud mot diskriminering, men diskrimineringsbestemmelsene mht etnisitet og religion er overført til den nye Diskrimineringsloven som også trer i kraft 1.1.06. De høye arbeidsledighetstallene kan i seg selv påvirke omfanget og intensiteten av bibliotekbesøk og -bruk blant innvandrere. I mangel av annet kan mange arbeidsledige søke til bibliotekene, som jo tilbyr de fleste tjenester gratis, inklusiv nettsøk.

2.8 EU/EØS og arbeidsinnvandring

Som nevnt omfatter ikke den nye introduksjonsloven personer innenfor EU/EØS og Norden, bare de utenfra. Bibliotektilbudet til de mange nye språk-

gruppene i det utvidete EU er derfor viktig, siden det fleksible arbeidsmarkedet har åpnet for en ikke ubetydelig arbeidsinnvandring nettopp fra EU/EØS-området (figur 2.8). Utvidelsen av EU fra 15 til 25 medlemsland fra 1.5.04 har ført til en økning av netto innvandring fra mange av de nye medlemslandene i EU, særlig Polen og Litauen.

Arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene økte med 40% fra 2003 til 2004. Det ble i 2004 innvilget 25.000 arbeidstillatelser for disse gruppene, men arbeidsinnvandringen skapte i følge Statskonsult ikke ubalanse i arbeidsmarkedet (*Aftenposten* 8.8.05). Her har norsk fagbevegelse blitt en pådriver for allmenngjøring av tariffavtaler for å motvirke ulikhet

i arbeidsbetingelser og sosial dumping. Det er uklart i hvilken grad denne typen innvandring vil føre til varig bosetting for eksempel gjennom ekteskap og permanent etablering i Norge. Det er også uklart i hvilken grad denne gruppen vil benytte seg av bibliotektenester, men det er ingen grunn til å tro at arbeidsinnvandrere ikke vil bruke bibliotek på linje med andre. Også her er det behov for bedre datagrunnlag og mer forskning.

OFFISIELL NORSK POLITIKK

I dette kapitlet skal vi kort oppsummere offisiell norsk politikk på det flerkulturelle området, særlig mht kultur og utdanning, arbeidsliv og helse under Bondevik II regjeringen fra oktober 2001, med vekt på lovverket og St.meldinger.

3.1 Hva er offisiell politikk?

Regjeringens integreringspolitikk kan utledes fra offisielle dokumenter, bl.a. KRDs St. melding nr. 9 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet*. Av like stor betydning er Stortingsbehandlingen, jf. Innst. S.nr. 185 (2004-2005) fra Kommunalkomiteen av 31. mai 2005, og ikke minst de bevilgninger som koalisjons- og mindretallsregjeringen greier å få aksept for

i Stortinget for å virkeliggjøre politikken. I tillegg kommer sentralforvaltningens, fylkenes og kommunenes oppfølging innenfor de budsjetterammer de har. I et parlamentarisk system er politikk på mange måter autoritativ og legitim fordeling av ressurser. Satt på spissen: Er det offisiell politikk når sentrale målsetninger kan angi noe som det ikke er ressurser nok regionalt eller lokalt til å gjennomføre? For fylkes- og folkebibliotekene er dette et viktig perspektiv i en situasjon hvor rundt 94 norske kommuner pr. august 2005 teknisk sett er konkurs og satt under statlig administrasjon, og hvor viktige elementer i Lov om folkebibliotek og underliggende retningslinjer ikke kan realiseres pga man-

glende ressurser. Tidligere i år var tallet på kommuner som var satt under statlig administrasjon over 120, dvs. hver fjerde kommune, mens reduksjonen pr. august, hvis den fortsetter, tyder på at det snart "bare" er hver 5. kommune som er satt under statlig administrasjon.

Med denne begrensningen er det likevel mulig å identifisere offisiell norsk politikk på det flerkulturelle området mht kultur og utdanning, arbeidsliv og helse som har konsekvenser for bibliotekenes virksomhet. Utover de allerede nevnte dokumenter vil det særlig dreie seg om lovverket, St. meldinger og -vedtak og andre offisielle dokumenter (handlingsplaner, spesielle tiltak m.m.) lansert av regjering og fagdepartemen-

tene og fulgt opp av fylkesting og kommunestyre. I tillegg gjelder flere internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til, bl.a. Barnekonvensjonen. Disse konvensjonene er imidlertid alle nedfelt i lovverket, slik som *Menneskerettskonvensjonen av 1950* som fra 1999 er kommet inn i norsk lov, og *FNs rasediskrimineringskonvensjon av 1965* som er kommet inn i *Menneskerettsloven av 2005*.

3.2 Sem-erklæringen og statsbudsjettet for 2005

Bondevik II regjeringens politikk mht flyktninger, innvandring, integrering og mangfold ble definert i Sem-erklæringen av oktober 2001.

I statsbudsjettet for 2005 er hovedmålene for politikken

Utdrag fra Sem-erklæringen av 7.10.01

"Alle mennesker er likeverdige, og skal respekteres og behandles deretter, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsdyktighet og seksuell legning. Internasjonalisering har også ført til innvandring fra andre deler av verden, og dette har gitt oss et samfunn med flere språk, religioner og levemåter. Dette mangfoldet er en berikelse for Norge, samtidig som det stiller oss overfor nye utfordringer. Arbeidet for toleranse og kamp mot rasisme må stå sentralt. En vellykket integreringspolitikk forutsetter at alle tar del i samfunnets plikter og retter. Arbeidet med likestilling mellom menn

og kvinner må rette seg mot alle medlemmer av det norske samfunnet, uavhengig av religion og kulturell bakgrunn. Samarbeidsregjeringen vil styrke asylinstituttet og sikre at praksis er i samsvar med internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Samarbeidsregjeringen vil foreta en grundig gjennomgang av utlendingsforvaltningen og tar sikte på en gjennomgripende reform av Utlendingsdirektoratet."

(Kilde: Kommunal- og regionaldepartementet 2005)

Utdrag fra: Statsbudsjettet 2005

- regulert innvandring
- vern for flyktningar
- like høve til deltaking

I tillegg kjem målet om at forvaltninga på området skal vere effektiv og brukarorientert.

Regjeringa legg vekt på desse saksfelta i 2005:

- styrking av integreringsarbeidet gjennom omorganisering av forvaltninga på statleg nivå
- gjennomføring av tiltak i tråd med prinsippa i den nye stortingsmeldinga om mangfald gjennom inkludering og deltaking
- klargjering av det politiske ansvaret for praktiseringa av utlendingslova gjennom endringar i styringsforholda som gjer at departementet får betre høve til å påverke praksis
- utvikling av betre lov- og regelverk på sentrale område gjennom arbeidet med ny utlendingslov, ny statsborgarlov og ny diskrimineringslov
- gjennomføring av den nye introduksjonsordninga og styrking av norskopplæringa for å sikre at flyktningar kan delta aktivt i arbeids- og samfunnslivet
- oppfølging av planar og tiltak som skal sikre like rettar for kvinner
- deltaking i internasjonalt samarbeid, i første rekkje når det gjeld utvikling av felles tiltak i høve til visum, grensekontroll og asyl- og flyktningpolitikk i Europa

(Kilde: Kommunal-og regionaldepartementet 2005)

mht innvandring, flyktninger og integrering formulert som følger til venstre.

3.3 Lovverket: Noen sentrale lover mht det flerkulturelle og bibliotek

Innledningsvis må minnes om en selvfølgelighet: Hele lovverket gjelder i forhold til hele befolkningen, inkl. innvandrere og uavhengig av statsborgerskap. Alle faller inn under for eksempel Grunnloven, Menneskerettsloven, Personopplysningsloven, Likestillingsloven, Opplæringsloven, Barneloven etc. Asylsøkere (hvor oppholdstillatelse ikke er avklart) faller derimot utenfor Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere av 1.9.04. For arbeidsgivere og arbeidstakere både i offentlig og privat sektor gjelder også Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. Når det gjelder bibliotek, står selvfølgelig Lov om folkebibliotek sentralt, likeså Universitets- og høyskoleloven for fag-/forskningsbibliotekene i UHR-sektoren. Opplæringslovens §9.2 pålegger skolene å gi elevene tilgang til et skolebibliotek, mens Universitets- og høyskolelovens §2.7 pålegger uni-

versitetene og de vitenskapelige høgskolene (men ikke nødvendigvis de statlige høgskolene, dette fastsettes evt. gjennom forskrift) å ”bygge opp, drive og vedlikeholde forskningsbiblioteker og museer med vitenskapelige samlinger og publikumsutstillinger”. Et annet lovregulert forhold av betydning er de tre forvaltningsnivåene i landet; stat, fylkeskommune og kommune legger føringer på bibliotekstrukturen særlig i forhold til fylkesbibliotek/kommunale folkebibliotek, jf. 3.3.2

3.3.1 Grunnloven

I innledningen ble det nevnt at infrastrukturkravet i den nye §100 om yringsfrihet fra 29.10.04 betyr at det offentlige påtar seg å legge forholdene til rette for en *åpen* og *opplyst* offentlig samtale. Siden bibliotekene er blant de institusjoner som nevnes oftest i forarbeidene, må dette anses som langt på vei en grunnlovsfesting av bibliotekenes samfunnsoppdrag. Den nye §100 inneholder også tre begrunnelser for hvorfor yringsfrihet er viktig; sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse (Vaagan 2005b). Dette har selv-

følgelig konsekvenser også for det flerkulturelle området, bl.a. bør SSB bidra til en mer opplyst offentlig samtale om kultur-/mediebruken hos innvandrere. Hvorvidt Bibliotekmeldingen i Oslo er et brudd på Lov om folkebibliotek, og muligens også i strid med infrastrukturkravet i Grunnlovens §100, kan det eventuelt bli nødvendig å avklare rettslig. Svært viktig for det flerkulturelle området er også tilføyselsen i 1994 av Grunnlovens § 110c (Menneskerettighetene). Lenge var det jo slik at Norge ikke anså det nødvendig å ta inn Menneskerettskonvensjonen av 1950 i norsk lovgiving, siden en jo respekterte menneskerettighetene, men konvensjonen ble likevel tatt inn i lovverket i form av Menneskerettsloven fra 1999, jf. 3.3.3.

3.3.2 Lov om folkebibliotek

Lov om folkebibliotek av 20.12.05, sist revidert fra 1.8.2003, angir i §1 at tilbudet gjelder ”alle som bor i landet”, dvs. også innvandrere, flyktninger og asylsøkere, mens §2 bl.a. sier at tjenestene omfatter pasienter i sykehus og helseinstitusjoner og andre som har

spesielle vanskeligheter med å bruke biblioteket, f.eks. uføre eller innsatte i fengslene.

Som nevnt i innledningen utga dessuten Statens bibliotektilsyn i 1993 veiledende retningslinjer til alle landets folkebibliotek hvor det bl.a. heter: ”Pkt. 3f: Folkebiblioteket skal sørge for at språklige minoriteter, innvandrere, flyktninger og asylsøkere får litteraturtilbud på eget morsmål. Den samiske befolkningen skal spesielt tilgodeses” (Statens bibliotektilsyn 1993, s.15). Disse gjelder fortsatt og er sammen med loven i stor grad grunnlaget for både Det flerspråklige biblioteks og de kommunale folkebiblioteks flerkulturelle arbeid de siste 10-15 år. Diskusjonen som har gått i mediene sommeren 2005 om Bibliotekmeldingen i Oslo, bekrefter at både loven og retningslinjene gir for stort rom for motstridende tolkinger, og den bør derfor revideres. Her har departementet og ABM-utvikling et spesielt ansvar.

Utover at hver kommune skal ha et kommunalt folkebibliotek (og her er det åpnet for interkommunale løsninger) står det lite i bibliotekloven og i retningslinjene vedrørende omfan-

get av bibliotekenes samlinger og tjenester. Skal det for eksempel være minimumsstandarder? I forhold til den flerkulturelle befolkningen er omfanget av bibliotek tjenester et spesielt problem. Som en hovedregel bør imidlertid bibliotek tjenestenes omfang gjenspeile befolkningssammensetningen, men vil avhenge av samspillet

særlig mellom demografi, etter spørrel, offisiell politikk og ressurstilførsel.

Lov om folkebibliotek har vært revidert en rekke ganger, og en ny lov er utredet (Audunson 2004). Her vil trolig både den danske og svenske biblioteklov, fra henholdsvis 2000 og 1996, legge flere føringer, jf. kap. 4. En ny norsk lov

er neppe aktuell før Bibliotekutredningen har trukket opp visjonene for en samlet biblioteksektor. Den foreliggende delutredningen om det flerkulturelle anbefaler at en ny norsk biblioteklov inkluderer egne paragrafer som ivaretar det flerkulturelle, i likhet med den svenske og danske biblioteklov. Som nevnt under 3.3 har vi lenge hatt tre forvaltningsnivåer i landet: stat, fylkeskommune og kommune, som også er grunnlaget for nivådelingen i Lov om folkebibliotek mellom fylkesbibliotek og kommunale bibliotek. I biblioteksektoren diskuteres av og til fylkesbibliotekenes berettigelse. Statens bibliotektilsyn utredet for få år siden fylkesbibliotekets rolle og konkluderte med at det lenge vil være behov for et regionalt bibliotekknutepunkt med spisskompetanse som kan ivareta langsiktige, koordinerende og strategiske oppgaver på ulike felt (Statens bibliotektilsyn 2002). Det flerkulturelle er nettopp et eksempel på et felt hvor fylkesbiblioteket kan spille en slik rolle.

Lov om folkebibliotek, sist revidert 1.8.03

§ 1. Målsetting

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent. Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem.

herunder de lokale folkebibliotekene som kommunen har ansvaret for (lovens kap. II), fylkesbibliotekene som fylkeskommunen har ansvar for (lovens kap. III), og sentrale bibliotek- og veiledningstjenester som staten har ansvaret for (lovens kap. IV). Folkebibliotekvirksomheten omfatter også bibliotek tjenester for pasienter i sykehus og helseinstitusjoner og andre som har spesielle vansker med å bruke biblioteket.”

(Kilde: Lovdata 2005)

§ 2. Lovens virkeområde

Loven gjelder for den offentlige folkebibliotekvirksomheten,

3.3.3 Menneskerettsloven

Menneskerettsloven av 21.5.99,

som må ses i sammenheng med tilføyelsen fra 1994 av Grunnlovens §110c (Menneskerettighetene), innfører den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 1950 i norsk lov. Dette griper avgjørende inn i det flerkulturelle, bl.a. gjennom §9-10 Tanke-, samvittighets-, religionsfrihet, yringsfrihet.

3.3.4 Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion

I 2.7 ble nevnt at denne loven vil tre i kraft 1.1.06. Den innfører FNs rasediskrimineringskonvensjon av 1965 i norsk lovgivning, med bl.a. forbud mot diskriminering og trakassering, innhenting av informasjon ved ansettelser samt regler for positiv særbehandling, bevisbyrde, erstatningsansvar m.m. I forhold til ansettelser av minoriteter bør bibliotekene være klar over de krav som loven innebærer. Mht arbeidsliv pekte vi under 2.7 på arbeidsledighet som et stort problem blant innvandrere. Innvandrere er bl.a. overrepresentert blant bedrifter som bruker midlertidig arbeidskraft (Djuve 2005). I arbeidet med den nye Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern

mv. (arbeidsmiljøloven), som trer i kraft fra 1.1.06, har utvidet adgang til midlertidig ansettelse vært et stridstema. Det blir derfor interessant å se i hvilken grad den nye Diskrimineringsloven vil bli benyttet i forhold til midlertidige ansettelser.

Det kan her legges til at rasistiske uttalelser kan rammes av Straffelovens §135a. Boot Boys lederen Terje Sjølie ble i desember 2002 frikjent i en plenumskjennelse i Høyesterett for uttalelser rettet mot jøder og innvandrere. Uttalelsene ble av svært mange oppfattet som rasistiske, men et flertall av 11 mot 6 i Høyesterett fant at uttalelsene lå innenfor yringsfrihetens rammer. Antirasistisk Senter klaget frifinnelsen inn for FN, sammen med Det Mosaiske Trossamfunn og Senter mot etnisk diskriminering. FNs rasediskrimineringskomité erklærte i august 2005 at frifinnelsen var i strid med FNs rasediskrimineringskonvensjon. Etter frifinnelsen i desember 2002 har imidlertid norske myndigheter i følge justisminister Odd Einar Dørum både endret Grunnlovens §100, og Straffelovens §135a med sikte på å styrke vernet mot rasistiske og hatefulle yringer.

3.3.5 Utlendingsloven

Som nevnt i kap. 2 opererer den gjeldende Utlendingsloven fra 1988 (sist endret 13.5.05) med fire kategorier mennesker: Personer med et konkret jobbtilbud, flyktninger og andre humanitære saker, familiegjeforente og studenter. Utlendingsloven skal snart erstattes av en ny utlendingslov, og KRDs NOU 2004:20 *Ny utlendingslov* som er på hele 463 sider, er for tiden på høring. Lovarbeidet vil ha vidtrekkende konsekvenser for innvandrere og flyktninger i årene fremover. De mest kontroversielle punktene omhandler arbeidsinnvandring fra land utenom EU og innvandring begrunnet med familiegjeforening og familieetablering, jf. debatten om "hentebruder". Mye tyder på at det bl.a. vil innføres aldersgrense ved giftermål, for å forhindre at tvangsekteskap blir brukt for å skaffe oppholdstillatelse i Norge. UDI foreslår i sin høringsuttalelse at en ny utlendingslov må legge til rette for lovlig bevegelse over landegrensene uten unødvendige hindringer, og for en mer målrettet bruk av arbeidstillatelse for å tiltrekke kvalifisert arbeidskraft. I en pressemelding

19.8.05 fra KRD informeres det at regjeringen har lagt frem en odelstingsproposisjon med forslag om tiltak som skal motvirke tvangsekteskap, verne særlig utenlandske kvinner mot voldelige menn i Norge i saker om familieetablering og mot arbeidsgivere som grovt eller krenkende bryter regler som skal verne om lønns- og arbeidsvilkår for utenlandske arbeidstakere. Dette er i følge statsråd Erna Solberg enkelte utvalgte forslag i kjølevannet av NOU: 2004:20, som er prioritert for gjennomføring alt i den gjeldende utlendingslov.

3.3.6 Statsborgerskapsloven
§8 i den nye Statsborgerskapsloven av 10.6.05 stiller krav om gjennomført norskopplæring, slik som ble nevnt i kap. 2 Gjennomføringen av 300-timerskurset vil ha som konsekvens at innvandreres bruk av norsk-språklig materiale, særlig i folkebibliotekene, men også i fag-/forskningsbibliotekene, vil tilta.

3.3.7 Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere
Tidligere er flere steder nevnt at introduksjonsloven av 4.7.03

bare gjelder innvandrere utenfra EØS-området, ikke de fra EU/EØS og Norden. Kommunene pålegges fra 1.9.04 å iverksette ordningen, som fra 1.9.05 skal omfatte også rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. For fylkene og kommunene vil oppfølgingen og gjennomføringen av ordningen med et individuelt tilrettelagt fulltidsprogram over 2-3 år med lønn, hvor målet er å gi grunnleggende ferdigheter i norsk og samfunnsliv for å forberede for deltakelse i yrkeslivet, føre til økt innvanderbruk særlig av folkebibliotek tjenester. Det kan også bli aktuelt med spesielt tilrettelagte tiltak, spesiell litteratur m.m. Flyktningskonsulent/programrådgiver skal sette opp en individuell plan med 37,5 timer pr. uke i 2-3 år. Her kan helt klart mange bibliotek bli aktuelle som praksisplasser, som ved bl.a. Bergen offentlige bibliotek, jf. 6.2.

3.3.8 Lov om grunnskolen og den videregående opplæring
Under 2.4.1 ble endringen av Opplæringslovens §2.8 og konsekvensene for morsmålsundervisning og tospråklig fagopplæring kommentert. Senere under

3.4.3 vil også Opplæringslovens §2.3a/§2.4 om fritak fra KRL-faget bli nevnt. Som nevnt pålegger Opplæringslovens §9.2 også skolene å gi elevene tilgang til et skolebibliotek. Under 3.3.2 nevnes biblioteklovens veiledende retningslinjer om samarbeidet mellom folke- og skolebibliotek som gir kommunestyret ansvaret for oppfølgingen, og som kan delegeres til et kontaktutvalg. Alle disse forhold vil på ulikt vis påvirke bibliotek tjenester i forhold til den flerkulturelle befolkningen.

3.3.9 Andre aktuelle deler av lovverket

I tillegg kommer en rekke andre lover som griper inn på områdene kultur og utdanning, arbeidsliv og helse, samt personvern og likestilling, uten at disse kan tas opp særskilt. I landets 115 nynorskkommuner vil bl.a. Lov om målbruk i offentlig tjeneste av 11.4.80 være av interesse. Under behandlingen 31.5.05 av St.melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet*, støttet et flertall i kommunalkomiteen et ønske fra Landsammenslutningen for nynorskkommuner om nynorsk

opplæringsmateriell for voksne innvandrere (Inst.S.nr.185 (2004-2005) pkt. 9.2.1).

For øvrig er det en rekke andre lover vi ikke går mer inn på som på ulikt vis kan sies å gripe inn i det flerkulturelle, bl.a.

- Lov om barn og foreldre av 8.4.1981, sist endret 19.12.03
- Lov om anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar m v og om tilbakelevering av barn, sist endret 1.4.04.
- Lov om likestilling mellom kjønnene av 9.6.78, sist endret 10.6.05
- Lov om kommuner og fylkeskommuner av 25.9.92, sist endret 7.1.05

3.4 Noen sentrale departementer, Stortingsmeldinger, -proposisjoner, utredninger

Her er bare tatt med de mest sentrale og nyeste dokumenter som er lagt frem av fagdepartementer under Bondevik II regjeringen fra oktober 2001, og som griper inn i det flerkulturelle.

3.4.1 Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)

KRD er som nevnt fagdepartementet ikke bare for innvan-

drings- og asylpolitikken, samt integrerings politikken, men også for lokalforvaltningen. En rekke av KRDs tiltak på det flerkulturelle området ble skissert i *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering 2002-2006*, bl.a. en egen lov mot etnisk diskriminering, som ble innført sommeren 2005. KRD er overordnet Utlendingsdirektoratet,

og er bindeleddet på myndighetssiden i forhold til Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndigheter (KIM), Senter mot etnisk diskriminering (inngår i det nye Likestillings- og diskrimineringsombudet fra 1.1.06), Norsk organisasjon for asylsøkere, Organisasjon mot etnisk diskriminering, Antirasistisk senter m.fl. I forhold

Vedtak i kommunalkomiteen 31.5.05, Innst.S.nr.185 (2004-2005), jf. St.melding nr.49 (2003-2004) Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - Ansvar og frihet

Vedtaksnr. 386
Stortinget ber Regjeringen komme tilbake med forslag om innføring av en obligatorisk viljeserklæring fra alle norske statsborgere som inngår ekteskap i et annet land, i tråd med utlendingslovutvalgets innstilling

Vedtaksnr.385
Stortinget ber Regjeringen utrede innføring av klinisk observasjon av alle barns kjønnsorganer ved dagens helsekontroller, samt utrede omfanget av slike kontroller og om de skal være obligatoriske

Vedtaksnr. 384
Stortinget ber Regjeringen utar-

beide retningslinjer for raskere kartlegging av kompetanse slik at denne kan benyttes som grunnlag for hel eller delvis godkjenning av fagkrets

Vedtaksnr. 383
Stortinget ber Regjeringen utrede en ordning med forsørgeransvar for herboende som familie-gjenforenes med ektefelle i Norge

Vedtaksnr. 382
St.melding nr. 49 (2003-2004) – om mangfold gjennom inkludering og deltakelse – vedlegges protokollen

(Kilde: Stortinget 2005)

til lokalforvaltningen er KRD fagdepartementet for fylkene og kommunene.

St. melding nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet* ble behandlet i Stortinget 31.mai 2005. Norsk Bibliotekforening og spesialgruppen for flerkulturelle bibliotekstjenester hadde i brev av 21.12.04

Utdrag fra: St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving (ABM-meldinga)*

"5.1.1 Grunnidear
Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjeringspunktet mellom kulturpolitikk, utdanningspolitikk og ein politikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Ut frå det demokratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskildmennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet.

(Kilde: Kultur- og kirke departementet 2005)

til Kommunal- og regionalkomiteen stilt seg kritiske til at Stortingsmeldingen i så liten grad tok opp bibliotekenes integrasjonsfremmende rolle. Dette innspillet ble fanget opp av SV og Sp som fremholdt behovet for å styrke bibliotektilbudet for fremmed- språklige (Innst. S.nr.185 (2004-2005)). For øvrig ble en lang rekke forslag frem satt, men til slutt ble bare nedstående vedtak gjort (se boks på forrige side).

3.4.2 Kultur- og kirke departementet (KKD)

KKD er fagdepartement for kultur, medier og idrett samt kirkesaker og saker knyttet til tros- og livssynsorganisasjoner, som alle griper inn i det flerkulturelle på ulikt vis. KKD er overordnet fagdepartement for ABM-utvikling og biblioteksektoren, med Lov om folkebibliotek, jf. 3.3.2, hvor det som nevnt tvinger seg på endringer både i lov og retningslinjer. I St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*, gjelder formuleringene om "einskildmennesket" selvfølgelig

også det flerkulturelle Norge.

ABM-utvikling har fulgt opp dette med aktivitet og publikasjoner om det flerkulturelle, inklusiv den foreliggende delutredningen. Men siden innvandrings- og integreringspolitikken ligger under et annet fagdepartement enn Kultur- og kirke departementet, kan en av og til savne flerkulturelle visjoner og tiltak i departementets politikk, som oppfølging av og koordinering spesielt med KRDs politikk. Det gjelder bl.a. de veiledende retningslinjer for folkebibliotek fra 1993 pkt. 3f, som har vært nevnt, men det gjelder også Nasjonalbiblioteket, jf. 5.4. St. melding nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*, som i stor grad er en oppfølging av St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving (ABM-meldinga)*, prioriterte videre utbygging av Nasjonalbiblioteket, samtidig som betydningen av Norsk Digitalt Bibliotek og et sømløst bibliotektilbud ble understreket. Meldingen ba også om en utredning av hele bibliotekfeltet, som denne delutredningen inngår i.

Debatten omkring Bibliotekmeldingen i Oslo bekrefter da

også at det er uklarerhet mht bibliotekenes rolle og ansvar på det flerkulturelle området. Som nevnt i forordet tilkjennega ABM-utvikling i brev av 26.4.05 til Oslo Kommune ved Byrådet at den planlagte innsnevringen av medietilbudet i Bystyremelding nr. 1/2005 "Deichmanske bibliotek i det 21. århundre" er i strid med Bibliotekloven. ABM-utvikling minnet samtidig om at samme lov gjelder alle som bor i landet, underforstått også brukere av Det flerspråklige bibliotek.

3.4.3 Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD)

UFD er fagdepartementet for hele skoleverket, inklusiv skolebibliotekene, såvel som for høyere utdanning og fag-/forskningsbibliotekene. Som alt nevnt under 2.5 er utdanning svært viktig i integreringssammenheng. Endringen i Opplæringslovens §2.8 fra 1.9.04 og de sannsynlige konsekvenser for bibliotekene er omtalt under 2.5.1. På verdens bokdag i 2003 lanserte UFD tiltaksplanen *Girrom for lesing!*

Strategiplanen fanget opp at den norske skole i stigende grad er blitt en flerkulturell

skole (Hauge 2004), og viser for disse gruppene spesielt til strategiplanen 2004-2009 *Likverdilig utdanning i praksis* (UFD 2003). Her tar UFD for seg en rekke tiltak for å bedre språklige minoriteters deltakelse i barnehage, skole og utdanning. Begge planene har store konsekvenser særlig for skolebibliotekene, men også for fag-/forskningsbibliotekene. Blant tiltakene i den sist omtalte strategiplan kan nevnes økt rekruttering av tospråklige lærere, bedring av læringsmiljøet og arbeidet mot rasisme, økt andel av minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning m.m. Planen er fulgt opp bl.a. med åpningen av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) ved vertsinstitusjonen Høgskolen i Oslo. Lærerutdanningen ved Høgskolen i Oslo har bl.a. inngått en utvekslingsavtale med en skole i Kharian i Punjab-provinsen i Pakistan. Fra 2007 vil tospråklige lærerstudenter kunne ha praksis ved denne skolen, og fra neste år vil utdanningen tilby valgfag både i urdu og tyrkisk. Dette vil igjen bidra til en positiv rekruttering til lærerutdanningen.

Mange sider av utdannings-

Utdrag fra UFDs strategiplan Girrom for lesing!

"Å utvikle lesekompetanse representerer en stor utfordring for en rekke elevgrupper. Det kreves en spesiell innsats for å tilrettelegge leseopplæringen for svake elever og elever fra språklige minoriteter. Det er av spesiell betydning å nå disse elevene med tiltak som fremmer leseglede og gir gode mestringsopplevelser"

"Skolebiblioteket er en av læringsarenaene på skolen og har et stort potensial for å fremme lese- og informasjonskompetanse hos elevene. Statistikk viser at dette potensialet ikke er utnyttet godt nok på norske skoler i dag. Skolebiblioteket er både en kunnskapsarena der ulike typer informasjon er tilgjengelig, og en kulturarena der leseglede og opplevelse står sentralt. Bruk av skolebiblioteket er viktig for elever i alle fag og på alle trinn. I de nye læreplanene er kompetansen på dette feltet lagt til norskfaget som mål på alle hovedtrinn i grunnskolen."

(Kilde: Utdannings- og forskningsdepartementet 2005)

Utdrag fra UFD rundskriv av 9.2.05: "KRL-faget og uttalelse fra FNs Menneskerettskomite om brudd på FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter – skolenes oppfølging"

"Regjeringen har besluttet å foreta visse endringer i KRL-faget, herunder endringer i opplæringsloven, reglene om fritak og læreplanen. Dette gjennomføres for å imøtekomme de anførsler FNs menneskerettskomité har kommet med og dermed sikre at faget praktiseres i samsvar med Norges forpliktelser i henhold til artikkel 18 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Det tas sikte på at endringene gjøres gjeldende fra starten av skoleåret 2005/2006 i august 2005. Høringsbrev om de endringer som foreslås er nå sendt ut av Utdannings- og Forskningsdepartementet. Ut vårsemesteret følges gjeldende læreplan, og ordningen med fritak og tilpasset opplæring praktiseres med særlig romslighet".

(Kilde: Utdannings- og forskningsdepartementet 2005)

politikken er dekket i St. melding nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring*, mens forskningspolitikken er behandlet i St.melding nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning*. Både når det gjelder utdannings- og forskningspolitikken er internasjonalisering et gjennomgangstema. Regjeringens "Kunnskapsløft" innebærer bl.a. at et 2. fremmedspråk blir obligatorisk på ungdomstrinnet fra 2006. Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen, knyttet til Høgskolen i Østfold, ble åpnet i juni 2005 samtidig med at Regjeringen presenterte en strategiplan for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen for perioden 2005 – 2009. I forskningsmeldingens kap. 4. "Mot en grenseløs forskningspolitikk" tar en konsekvensen av at forskning per definisjon ofte er internasjonal (med unntak av de "nasjonale" fagene som norsk og historie). Her heter det (s.11) at internasjonalisering av forskning er en hovedprioritet i Regjeringens forskningspolitikk frem mot 2010. Her gjennomgås bl.a. eksisterende forskningssamarbeid med EU, USA og Canada, Japan, Kina, Sør-Korea, India, Taiwan, Singapore, Russland

og Sør-Afrika. Det konkluderes med at forskningssamarbeidet skal prioriteres med Nord-Amerika og Japan, styrkes i forhold til Kina og vurderes i forhold til India og andre aktuelle land i Asia. Videre skal forskning integreres tydeligere som virkemiddel i bistandspolitikken. Økt satsing på fremmedspråk og den styrkede internasjonale dimensjon i Norges forskningssamarbeid med flere regioner og land har også konsekvenser for omfang og innhold i flerkulturelle bibliotek tjenester, ikke bare for fag-/forskningsbibliotek, men også for folkebibliotekene. En viktig side av dette er økt student- og forskerutveksling mellom Norge og internasjonale partnere. *Dagsavisen* 8.8.05 opplyser for eksempel at de fleste universitetene og enkelte høgskoler melder om vesentlige økninger i andelen utenlandske studenter i 2004-2005.

Det er utvilsomt en nær sammenheng mellom internasjonalisering og flerkulturalisme, og fag-/forskningsbibliotekene berøres spesielt av UFDs sterke internasjonaliseringspolitikk. En ser dette bl.a. i den grad fag-/forskningsbibliotekenes vevportaler

tilrettelegges på andre språk enn norsk (Torrås & Vaagan 2005).

Under KKD ble nevnt tros- og livssynsorganisasjoner utenfor statskirken, som griper inn i UFDs ansvarsområde mht KRL-faget. Flertallet i Kommunalkomiteen innvendte mot KKD's St.melding 49 (2003-2004) at den "i for liten grad drøfter utfordringene knyttet til at Norge ikke bare er blitt flerkulturelt, men også multireligiøst" (Innst.S.nr. 185 (2004-2005), pkt.7.2). I februar 2005 endret departementet KRL-faget (se boks), og i august 2005 ble ny læreplan i KRL-faget lagt frem. Det er uklart hvilke reaksjoner som vil komme fra tros- og livssynsminoritetene som har brakt KRL-saken og tidligere norske rettsavgjørelser inn for Menneskerettsdomstolen i Strasbourg.

3.4.4 Arbeids- og sosialdepartementet (ASD)

Under ASD kommer en rekke saker knyttet til arbeidsmarkedstiltak og sosiale velferdsordninger, f.eks. trygd og stønad samt sosial dumping og diskriminering. Flere av disse perspektivene finner vi f.eks. i St. melding nr. 6 (2002-2003)

Tiltaksplan mot fattigdom.

Her tar kap. 5 for seg en rekke egne tiltak for innvandrere og flyktninger, bl.a. introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere. I St.prp. nr. 4 (2004-2005) *Ny arbeids- og velferdsforvaltning*, som skal behandles av sosialkomiteen i det nye Stortinget som tiltrer etter valget høsten 2005, foreslås en ny og samordnet arbeids- og velferdsordning der det etableres en førstelinjetjeneste med et arbeids- og velferdskontor i hver kommune som er brukerens kontaktsted for hele tjenestespekteret i dagens tredelte forvaltning. Under behandlingen 31.5.05 av St. melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet*, bemerket kommunalkomiteen at denne nyordningen ville ha spesielt positiv betydning for innvandrere som på grunn av manglende norskkunnskaper kan ha problemer med å finne frem i forvaltningen. (Innst.S.nr. 185 (2004-2005), pkt. 10.2).

3.4.5 Barne- og familiedepartementet (BFD)

BFD har ansvar for en rekke forhold som ofte er i mediefokus

spesielt når det gjelder innvandrere, ikke minst tvangsekteskap og ordningene med dekning av utgifter for kvinner på flukt fra tvangsekteskap og ordningen med fri rettshjelp i saker om tvangsekteskap. Videre kommer saker inn som angår for eksempel skilsmisse, barnevern, bekymringsmeldinger, ulovlig skolefravær, barnehager, kontantstøtte m.m. Flere av disse forhold er nærmere omtalt i St. melding nr. 29 (2002-2203) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* og i St. melding nr. 40 (2001-2002) *Om barne- og ungdomsvernet*.

3.4.6 Helse- og omsorgsdepartementet (HSD)

Fra 2002 overtok staten eierskapet for sykehusene og ansvaret for spesialisthelsetjenesten. Tidligere var det fylkeskommunene og Oslo kommune som stod som eiere. HSD har ansvaret for bl.a. saker knyttet til minoritets-helse, inklusiv Lov om pasientrettigheter som trådte i kraft 1.1.01. Holdninger til helse, forståelsen av sykdom og praksis om helserøkt er kulturavhengig, samtidig som en vet at sykdommer og lidelser rammer etniske grupper ulikt. For innvandrere,

flyktninger og asylsøkere påvirker migrasjonssituasjonen også helsen (SINTEF 2005). Her kan medisinske bibliotek ofte bidra til bedret pasientinformasjon, samtidig som pasientbibliotekene spiller en viktig rolle (Fjellhaug 2000; Elgjo 2002). I 2003 ble Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse (NAKMI) opprettet. NAKMI spesialiserer seg på minoritetshelse, inkl. kjønnslemlestelse som er et problem i enkelte afrikanske innvandremiljøer. NAKMI er underordnet Helse-Øst og er lokalisert ved Ullevål sykehus, Oslo. NAKMI er i ferd med å bygge opp et fagbibliotek.

3.4.7 Justis- og politidepartementet (JD)

JD er fagdepartementet for lovsaker, men også for viktige sider av ordningen med fengselsbibliotek. Basert på St. melding nr 27 (1997-98) *Om kriminalomsorgen* kjøpes bibliotek tjenester inn til fengslene, jf. KKD.

3.5 Asylsøkere

Mandatet sier at bibliotektilbudet til asylsøkere skal vurderes spesielt mht tjenester og ansvar mellom stat og kommune.

3.5.1 Asylsøkere og folkebibliotekene

Som nevnt i kap. 2 er asylsøkere på asylmottak rundt i fylkene og kommunene blitt en viktig brukergruppe i folkebibliotekene. Asylsøkere har veldig ulik bakgrunn og kvalifikasjoner. De oppsøker gjerne det lokale folkebiblioteket som tilbyr gratis tjenester, inklusiv fri tilgang til Internett. Dette stiller nye krav til bibliotekene mht tilrettelagte brukertilbud samt kommunikasjon og kulturforståelse, som bibliotekene må finne rom for innenfor trange budsjettammer, selv om staten i prinsippet skal dekke alle utgifter ved drift av de statlige asylmottakene. I perioden fra 1995 frem til 2003 økte antallet årlige asylsøkere fra 1.460 til 17.480 (Tronstad 2004, s.53), men tallet har i 2004 og første halvdel av 2005 gått ned (tabell 3.5.1). Pr. juni 2005 var det 105 asylmottak i landet med rundt 10.000 asylanter, hvorav ca. 2800 barn og ungdommer under 18 år. I 2003 kom de største gruppene asylsøkere fra Serbia og Montenegro, Afghanistan, Somalia, Irak, Hercegovina, Iran og Tyrkia, og i tillegg var mange statsløse. Hvis vi ser på alderssammen-

setningen blant asylsøkere, er flertallet voksne, men frem til første halvår 2005 var det en liten og økende andel enslige mindreårige asylsøkere, særlig afghanske, irakiske og somaliske barn (SSB 2004, s.54). Seks mottak har egen avdeling for enslige mindreårige, etter at UDI i juli 2005 bekjentgjorde nedlegging fra november 2005 av avdelingene for enslige mindreårige asylsøkere i kommunene Asker, Engerdal og Nome. Grunnen var reduksjonen i antallet enslige asylsøkere i første halvår 2005.

Asylmottak tilbyr midlertidig boligløsning for asylsøkere i Norge. Tilbudet gjelder fra søknad om asyl er mottatt frem til personen det gjelder har fått oppholdstillatelse og er bosatt i en kommune, eller har fått avslag. I siste tilfelle gjelder asylmottakets tilbud om bolig frem til utreisedato bestemt av myndighetene. For dem som får oppholdstillatelse (og det vet en jo ikke på forhånd), begynner integreringen i asylmottaket. Staten dekker som nevnt i prinsippet *alle* utgifter knyttet til driften, men i praksis tyder tilbakemeldinger fra folkebibliotekene på at det kan

være uklarthet mht kostnadsdeling mellom de kommunale folkebibliotekene og asylmottakene ved bokforsendelse, tapte bøker og tilrettelagte tjenester som ordbøker, referanseverk og PCer. Asylmottakene er i mange tilfeller organisert og drevet som ASer. Kostnadseffektivitet og andre miljøhensyn i både statlige og private mottak fører

til at beboerne søker til ett av de få gjenværende offentlige, gratis goder; folkebibliotekene, særlig Internett. Dette betyr at bokdepoter i asylmottaket er langt mindre populært blant asylantene enn muligheten til selv å kunne oppsøke biblioteket.

Alle fylker og mange kommuner har asylmottak og erfaring med asylsøkere, selv om antallet

asylmottak og asylsøkere varierer. Den typiske flyktning eller asylsøker som bruker bibliotek-tjenester, er gjerne en ung eller voksen mann. Flere melder om gode erfaringer, men det kan også være problemer. Det er ikke alltid enkelt for en kvinnelig bibliotekar å gjennomføre tidsbegrensninger på mannlige asylsøkeres internettbruk. I mediene har det også vært flere drapssaker med asylanter som ”tikkende bomber”, og dette virker inn på holdninger. Flere asylanter forsvinner også sporløst fra asylmottakene, kanskje med fjernlånte bøker som skal erstattes av biblioteket. I følge NRK dagsnytt 26.9.05 er 2000 asylsøkere forsvunnet fra mottakene i løpet av året.

I bibliotekenes planlegging av tilrettelagte tiltak for asylsøkere er et av hovedproblemene på lokalt hold uvissheten om asylantenes videre skjebne. En vet ikke om asylantene får innvilget opphold i landet. For dem som får innvilget opphold, kan bosettingen og den videre integreringen skje i en helt annen kommune. Asylsøkere som ikke har fått sin sak avgjort kommer jo ikke inn under introduksjonsordningen for nyankomne inn-

	Jan	Feb	Mars	Apr	Mai	Juni
Akershus	0	0	8	8	9	6
Aust-Agder	2	3	6	3	3	3
Baerum	9	0	8	5	6	0
Finnmark	8	2	3	3	2	0
Hordaland	6	0	2	6	8	0
Hordaland	2	0	3	3	6	0
Møre og Romsdal	3	5	0	2	0	9
Nordland	0	1	2	2	0	0
Nord-Trøndelag	0	0	9	8	3	3
Oppland	0	0	0	8	6	0
Oslo	2	6	9	9	0	9
Rogaland	0	0	9	9	8	8
Sør- og Fjordene	3	3	6	3	0	0
Sør-Trøndelag	0	6	3	5	0	8
Telemark	2	8	8	8	3	0
Trøndelag	6	6	8	0	3	0
Vest-Agder	8	8	8	8	2	2
Vestfold	3	0	0	4	4	8
Østfold	3	6	6	8	6	6
Totalt	11917	11542	11186	10904	10626	10300

Tabell 3.5.1 Antall beboere i asylmottak første halvår 2005 fordelt på fylker. Kilde: UDI 2005

F

G

H

J

BABY-CAFÉ

vandrere, og de blir gående og vente på mottaket, ofte lenge da det bl.a. tar lang tid å bekrefte identiteter. 60% av asylsøkerne har identitetspapirer ved grensepassering, men deretter er det bare 7% som har dem, dvs. mange kaster sine identitetspapirer. Politiets sikkerhetstjeneste har i kjølevannet av terroranslagene i London i juli 2005 protestert mot at UDI har en praksis som åpner for innvilging av arbeidstillatelse til asylsøkere hvor identiteten ikke er avklart. Dette setter også sterke begrensninger på beskjeftigelse av asylanter i bibliotek på frivillig basis til ulike gjøremål.

For bibliotekene betyr alt dette at å bygge opp lokale samlinger av noen størrelse på gitte enkeltspråk kan innebære at samlingen blir lite brukt hvis personene eller språkgruppen ikke blir varige, lokale innslag. Dette taler til fordel for å heller sette inn ressurser på sentrale tiltak som depotlån eller "mobile bibliotek", som Agdersamlingen eller fra Det flerspråklige bibliotek, etter lokale behov som kan variere over tid, og kombinert med andre lokale tilrettelagte tiltak.

Forum for flerspråklige

bibliotek, som ble etablert i 1996, gjennomførte i desember 2003 en e-post enquete blant folkebibliotek om kontakten med asylmottak. Det kom inn svar fra 22 bibliotek spredt over hele landet. Materialet er stilt til disposisjon for Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for flerkulturelle bibliotekstjenester som ble etablert i september 2004, og derfra til undertegnede. Materialet viser at asylsøkere er blitt en viktig og ressurskrevende brukergruppe, og at det er kontakt mellom bibliotek og asylmottak, men bare i liten grad formalisert samarbeid. I flere tilfeller etterlyses det klare retningslinjer fra ABM-utvikling og staten mht kostnadsdeling og hva mottakene skal bidra med økonomisk.

Det er ellers lite forskning på hva slags type informasjon asylsøkere ønsker tilgang til. Etterspørselen etter Internett er så stor at mange folkebibliotek har måttet innføre tidsbegrensninger (30 minutter). En naturlig kilde for informasjon er UDI som gir informasjon på en rekke språk om asylmottak, statsborgerskap, etnisk likhet, EU/EØS, familieforening, integrering, tolketjenester,

oppholds- og arbeidstillatelse, og frivillig retur til hjemlandet. Andre informasjonskilder er de mange hjemland. En annen viktig informasjonskilde er Det flerspråklige bibliotek ved Deichmanske bibliotek, jf. 5.3. DFB har samlinger på 37 språk, både skjønn- og faglitteratur med et stort utvalg barnelitteratur. Disse etterspørres av bibliotek over hele landet. DFB er 75% statlig finansiert og betjener hele landet, inklusiv hovedstadens befolkning. Tjenestene omfatter fullteksttilgang til litteratur på en rekke språk. DFB har utviklet emneportalen Bazaar med informasjon om norsk samfunn og kultur, redskaper for norskundervisning, lenker til elektroniske aviser over hele verden, m.m. (Vaagan 2003a; Leth Nielsen 2003). I takt med utviklingen av et sømløst bibliotektilbud og Norsk Digitalt Bibliotek må det være en prioritet å satse videre på bl.a. Bazaar.

Som ledd i utredningen gjennomførte undertegnede også telefonkonsultasjoner med mange av fylkesbiblioteksjefene. Mange er engasjert i regelmessig, kompetansehevede tiltak på det flerkulturelle område,

selv om behovene vil variere fra kommune til kommune innen fylket. Mht kommunenes gjennomføring av introduksjonsordningen, ofte i regi av voksenopplæringen, frivillige organisasjoner m.fl., er mange fylkesbiblioteksjefer enige i at dette vil føre til økt bruk av biblioteket. Mange er også enige i at det er hensiktsmessig med mer samordnede tiltak fra biblioteksektoren slik at merbruken kartlegges og søkes budsjettmessig kompensert. Videre var alle enige i behovet for standardavtaler for samarbeid mellom bibliotek og asylmottak.

Det bør pga disse forhold i regi av fylkesbibliotekene utarbeides standardavtaler med klar ansvars- og kostnadsdeling. Et utgangspunkt for en slik standardavtale kan være avtalen som er inngått mellom Tønsberg og Nøtterøy bibliotek og Fossnes A/S, jf. 6.4. Dette vil lette bibliotekenes planlegging og budsjettering av tiltak rettet mot asylsøkere.

3.5.2 EUs asyl- og innvandringspolitikk

UDI arrangerte 26.4.05 en konferanse om EUs asyl- og innvandringspolitikk. Haag-programmet høsten 2004 la

opp til felles asylpolitikk i EU, felles tilnærming til arbeidsinnvandring, felles returpolitikk og styrket grensekontroll samt felles holdning til de land migrasjonsstrømmene kommer fra, i løpet av de nærmeste fem årene. Norge er lobbyist i denne prosessen, men migrasjonsråd ved den norske EU-delegasjonen Fred Olav Sørensen mener likevel Norge fortsatt har stor makt over egen asyl- og innvandringspolitikk. "Norge har gjennomgående høyere standarder på alle disse områdene enn minimumsstandardene satt av EU. EU påfører oss ingenting som vi ikke allerede gjør ut fra egen fri vilje. Men hvis det er store forskjeller mellom det som skjer i Norge og i EU, kan det påvirke asylstrømmen" (*Dagsavisen* 27.4.05). Den 25.6.05 opplyste *Dagsrevyen* at nærmere 16500 polakker er innvilget oppholds- og arbeidstillatelse i Norge siden Polen ble medlem av EU i mai 2004. Alle må gjennomgå norskkurs. De kan tjene opptil 10 ganger mer i Norge enn i Polen. Andre EU-land som England og Irland praktiserer ikke språktester. UDI foreslår i sin høringsuttalelse at en ny utlendingslov

må legges til rette for lovlig bevegelse over landegrensene uten unødvendige hindringer, og for en mer målrettet bruk av arbeidstillatelser for å tiltrekke kvalifisert arbeidskraft (Nordby 2005). Andre mener at Norge i så fall går over til en styrt innvandringspolitikk med prioritering av kvalifisert arbeidskraft, i likhet med Canada og Australia, samt i gryende grad også med Frankrike (Ringen 2005).

3.6 Bibliotekene: Lojale talerør eller kritiske medspillere?!

Fylkesbibliotekene, de kommunale folkebibliotekene, skolebibliotekene, kombinasjonsbibliotekene, de mobile bibliotekene, pasientbibliotekene, fengselsbibliotekene, Nasjonalbiblioteket, fag-/forskningsbibliotekene, spesialbibliotekene i offentlig sektor som Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, Norsk barnebokinstitutt, og spesialbibliotek privat sektor, har alle beslektede formål og oppgaver, men også forskjelligartede brukergrupper. Deres ansvar for områdene kultur, utdanning, helse og arbeidsliv overlapper, men er likevel forskjellig. Dette påvirker igjen hvordan de nærmer seg det flerkulturelle.

Generelt kan og bør offentlig finansierte bibliotek i stor grad reflektere både landets gjeldende lover og myndighetenes offisielle politikk. Bibliotekarene bør derfor være oppdaterte på de forhold som er gjennomgått til nå, og biblioteket bør på en hensiktsmessig måte informere om politikken og ta konsekvensen av politikken i samlingsutvikling og brukertjenester, så langt ressursene strekker til. Lov om folkebibliotek pålegger som kjent bibliotekene en *utadrettet* virksomhet, og tilbudene skal gjøres *kjent*. Dette betyr selvfølgelig ikke at bibliotekene bare kan og bør være trofaste talerør for offentlig politikk. De bør også være kritiske medspillere. Lov om folkebibliotek har i mange år sagt at det enkelte bibliotek i sine tilbud til barn og voksne skal legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Dette er i stor grad åpent for skjønn, som kan variere, og utover dette mangler de fleste bibliotek skriftlige retningslinjer for anskaffelser. Det er kanskje på tide å se på biblioteklovens i og for seg prisverdige kriterier om kvalitet, allsidighet og aktualitet på nytt i lys av Grunnlovens nye § 100.

Grunnlovens nye § 100 begrunner yttringsfriheten med demokrati, sannhets-søken, demokrati og individets frie meningsdannelse, og den forplikter myndighetene gjennom bl.a. det offentlige bibliotekvesen til å tilrettelegge for en åpen og opplyst offentlig samtale. Da må også ulike synspunkter komme frem i bibliotekene – også de som bibliotekaren kanskje selv ikke liker. Dette kan i mange sammenhenger være en vanskelig balansegang. At folkebibliotekene gjennom KOSTRA i stor grad måles bare på besøk og utlån kan dessverre føre til prioritering av bestselgerlitteratur og ”kioskitteratur”. Her er det viktig at bibliotekaren – hvis litterære smak og oppgaver med litteraturformidling er kommet i fokus de siste årene (Smidt 2002; Tveit 2004) – bidrar til å virkeliggjøre Grunnlovens nye §100. Samtidig vet vi at bibliotekets og bibliotekarens rolle er under sterkt endringspress i informasjonsalderen og kunnskapsøkonomien (Econ analyse 2005). Ikke minst gjelder dette de kommunale folkebibliotekene i forhold til digitale tjenester (Audunson & Windfeld

Lund 2001), og den pågående omstilling i offentlig sektor og kommunestrukturen. Det er likevel slik at folk flest har svært høye oppfatninger av folkebiblioteket (Aabø 2005), selv om det flerkulturelle har lav status som profesjonsverdi blant norske bibliotekarer (Vaagan & Holm 2004).

Hva betyr det konkret for bibliotekaren mht det flerkulturelle at ”Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjeringspunktet mellom kulturpolitikk, utdanningspolitikk og ein politikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informasjonstilgang, litteratur- og kulturformidling. Ut frå det demokratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskildmennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet” (St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*).

Mandatet skiller mellom hvordan bibliotekene kan og bør reflektere offisiell norsk politikk. Dette skillet er naturlig all den stund ressursgrunnlaget ofte er minimalt, som nevnt under 3.6. Skillet er også naturlig i forhold til en situasjon hvor bibliotekaren kanskje selv

ikke er enig i politikken og lar dette påvirke sin arbeidssituasjon. Norsk bibliotekforening har bl.a. nylig reist spørsmålet om norske bibliotekarer har reell ytringsfrihet (*Dagsavisen* 26.7.05). Bakgrunnen er hva bibliotekaren kan si offentlig all den stund illojalitet mot arbeidsgiver er en saklig grunn for oppsigelse. I forbindelse med "whistleblowing" gir den nye Arbeidsmiljøloven fra 1.1.06, §2.4 (Forbud mot gjengjeldelse som følge av varslings) bare i noen grad ansatte rett til å si ifra i visse typer saker. Her kan Norsk bibliotekforening spille en rolle med å utvikle etiske retningslinjer som også understreker betydningen av bibliotekarens ytringsfrihet innad og utad i faglige spørsmål.

Det som likevel generelt sett er rimelig å forvente av bibliotekene og bibliotekarene er at de på beste måte realiserer bibliotekets roller og potensial mht kunnskap, informasjon, kultur, sosial integrering og demokratisering i møtet med de(t) flerkulturelle. Bibliotekaren kan og bør f.eks.

- erverve seg kunnskap om og kompetanse på den flerkulturelle politikken gjennom

kursing, utdanning og annen aktivitet, gjerne i arbeidstiden

- informere om den flerkulturelle politikken ved tilrettelegging av fysiske og digitale samlinger
- utvide kulturbegrepet til å inneholde også en flerkulturell dimensjon
- tilrettelegge biblioteket som sosial møteplass og integreringsarena

Helt konkret kan det dreie seg bl.a. om anti-rasistisk arbeid: Holmlia filial av Deichmanske bibliotek ble utpekt som "Årets bibliotek" 2001 for sitt anti-rasistiske arbeid. Stavanger bibliotek erklærer Sølvberget kulturhus som rasismefri sone fra 15.9.05. Flere byer har Fribyforfattere. Det kan også dreie seg om, så langt det er mulig, å sette seg inn i dokumentasjonen som denne utredningen tar opp, diskutere tilrådingene på personalmøter og konferanser, og etterstrebe noen av de tiltak som bibliotekeksemplene i kap. 6 har iverksatt. Utover dette kan det være å prøve å følge opp IFLAs retningslinjer for bibliotektenester rettet mot flerkulturelle befolkninger.

3.7 Men hva med pengene?

Offisiell politikk ble innledningsvis definert som "autoritativ ressursallokering", og det ble stilt et spissformulert spørsmål om det er offisiell politikk når sentrale målsetninger angir noe som det ikke er tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre lokalt? Det er liten tvil om at svært mange fylkes- og folkebibliotek opplever en vanskelig ressursituasjon som gjør det problematisk å gjennomføre på en fullgod måte mange av de tiltak, ikke bare på det flerkulturelle området, som ideelt sett hadde vært ønskelig.

ANDRE LAND

Mandatet angir at det skal lages ”en kortfattet oversikt over aktuell bibliotekpolitikk og bibliotekenes tjenester i Sverige og Danmark på tilsvarende område, og evt. andre land (Canada) som kan være av interesse”. På det nordiske plan er det et godt utbygd samarbeid, spesielt mellom de tre spesialbibliotekene Indvandrerbiblioteket i København, Internationella biblioteket i Stockholm og Det flerspråklige bibliotek i Oslo. Flere norske bibliotek låner bl.a. direkte fra Internationella biblioteket i tilfeller hvor DFB ikke dekker det aktuelle språket, og mange norske bibliotekarer deltar i det nordiske *Kitab*-forum.

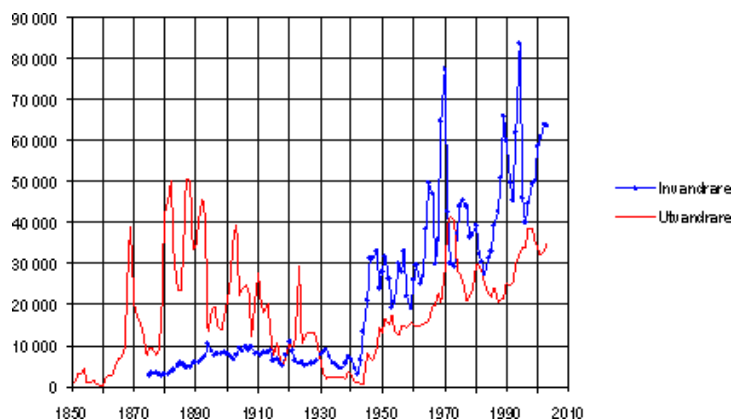
4.1 Sverige

Ved utgangen av 2004 utgjorde Sveriges befolkning 9.011.392 mennesker. Innvandrerbefolkningen besto av 1.100.262 utenlandsfødte mens ytterligere 362.031 var født i Sverige av to utenlandsfødte foreldre, til sammen 1.426.293 mennesker eller 15,8% av befolkningen. I tillegg kommer flyktninger og asylsøkere. Det flerkulturelle kan derfor sies å ha større demografisk betydning i Sverige enn i Norge og Danmark. Dette reflekteres bl.a. ved at Sverige har en egen migrasjonsminister med ansvar for innvandrings-, flyktninge- og asylpolitikken. I Utbildnings- og kulturdepartementet er innvandrerer Ibrahim Baylan skoleminister. Innvandringen til Sverige har steget

i tiden etter 2. verdenskrig, med topper i 1970 og 1991. Fra 1980-tallet har innvandringen endret karakter og domineres av flyktninginnvandring og familiegjenforening. Sverige har i mange år hatt en betydelig innvandring, men også en jevn og ikke ubetydelig utvandring slik at statistikken opererer med et netto innvandringsoverskudd hvert år 1998-2004. I 2004 hadde Sverige en innvandring på 62.028 og en utvandring på 36.568, hvilket ga et netto innvandringsoverskudd på 28.777. I 2003 var antallet asylsøkere 31.355 og dette sank i 2004 til 23.161 (Statistiska centralbyrån 2005).

Den svenske biblioteklov fra 1996, sist revidert 1.1.05, er relativt kortfattet med 10 paragrafer, men omfatter alle typer

Tabell 4.1 Migrasjon til/fra Sverige 1851-2005. Kilde: Statistiska centralbyrån 2005.

bibliotek, både folkebibliotek, universitets- og høyskolebibliotek og skolebibliotek. §2 fastsetter at bibliotektilbudet gjelder alle medborgere (dvs. svenske statsborgere), mens § 3 fastsetter gratisprinsippet for lån som hovedprinsipp. §8 pålegger folkebibliotek og skolebibliotek å vie spesiell oppmerksomhet til uføre, innvandrere og andre minoriteter ved å tilby bl.a. litteratur på andre språk enn svensk, og på tilpassede måter. I motsetning til den norske og danske biblioteklov er den svenske biblioteklov uklar mht om tilbudet også gjelder asylsøkere. Mens asylsøkere betjenes for eksempel ved Internasjonella biblioteket ved Stockholms stadsbibliotek, varierer tolkningene og praksisen mellom de

kommunale folkebibliotekene, i følge opplysninger innhentet fra Kungliga Biblioteket. Fra 1.1.05 har den svenske biblioteklov fått ett tillegg: ”7a§ Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka. Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna. Lag (2004:1261)” (Statens kulturråd 2005). At det har vært nødvendig å komme med et slikt tillegg tyder på et forbedringspotensial mht samarbeid. Statens kulturråd (SK) er den sentrale kulturforvaltningsmyndighet. SK har som overgripende oppdrag å realisere de nasjonale kulturpolitiske mål trukket opp av regjering og riksdag. SK samarbeider med länsbibliotekene (fylkesbibliotekene), bl.a. Region-

bibliotek Stockholm (tidligere Stockholms länsbibliotek). Länsbibliotekenes primær oppgave er å bidra til utviklingen av bibliotekvirksomheten i lenet (fylket), og i samarbeid med SK lede utviklingen av den svenske folkebiblioteksektoren.

Internasjonella biblioteket (IB) er en enhet ved Stockholms stadsbibliotek og samfinansieres av Stockholm by (47%), Stockholm läns landsting (27%) og den svenske staten (26%). IB ble åpnet våren 2000 da samlingene ble tilgjengelige for allmennheten. Samlingene omfatter rundt 200.000 bøker på over 100 språk (eksklusiv engelsk, fransk, tysk og nordiske språk), et bredt utvalg tidsskrifter, verdensmusikk, videoer og tilpassete nettjenester. Det internasjonale

Utdrag fra: Den svenske biblioteklov av 1996

”2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek. Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare. Varje kommun skall ha folkbibliotek.

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.”

(Kilde: SFS 1996:1596)

biblioteks lånesentral (IBLC) forsyner svensk folkebibliotek med litteratur og dokumenter på andre språk enn svensk, engelsk, tysk, fransk, dansk, norsk og samisk. IBLC formidler både enkeltlån og deponeringer fra samlingene til det Internasjonale biblioteket, samt fjernlån til andre folke- og fag-/forskningsbibliotek i Sverige og i andre land, inklusiv Norge som flere norske bibliotek benytter seg av (Lempert 2003; IBLC 2005).

4.2 Danmark

Danmarks befolkning utgjorde

pr. 1. kvartal 2005 til sammen 5.413.404 mennesker, hvorav 455.002 innvandrere og etterkommere. Dette tilsvarer ca. 8% av befolkningen, omtrent som i Norge. I tillegg kommer flyktninger og asylsøkere, hvor antallet er redusert de senere årene. I følge Utlændingestyrelsen er for eksempel antallet asylsøknader redusert fra 12.512 i 2001 til 3.235 i 2004.

Danmark har den nyeste bibliotekloven i Norden. Lov om bibliotekvirksomhet nr. 340 av 17.5.00 omfatter både folkebibliotek og statlige bibliotek (inkl. fag-/forskningsbibliotek)

Oprindebesland	1. januar 2005			1. april 2005			Ændring 1. januar - 1. april		
	Indvandrere	Efterkommere	I alt	Indvandrere	Efterkommere	I alt	Indvandrere	Efterkommere	I alt
I alt	343 367	108 728	452 095	345 141	109 861	455 002	1 774	1 133	2 907
Vestlige lande	116 071	15 461	131 532	117 067	15 553	132 620	996	92	1 088
Ikke-vestlige lande	227 296	93 267	320 563	228 074	94 308	322 382	778	1 041	1 819
EU-lande	85 169	11 638	96 807	86 043	11 707	97 750	874	69	943
Heraf: Sverige	12 252	2 033	14 285	12 269	2 036	14 305	17	3	20
Tyskland	22 594	2 852	25 446	22 618	2 863	25 481	24	11	35
Øvrige Europa	59 052	38 065	137 117	99 386	38 416	137 802	334	351	685
Heraf: Bosnien-Hercegovina	17 850	3 025	20 875	17 833	3 084	20 917	-17	59	42
Eks-Jugoslavien	11 946	5 582	17 528	11 905	5 623	17 528	-41	41	-
Norge	14 025	1 646	15 671	14 024	1 647	15 671	-1	1	-
Tyrkiet	30 923	23 936	54 859	30 926	24 088	55 014	3	152	155
Afrika	29 942	13 240	43 182	29 901	13 414	43 315	- 41	174	133
Heraf: Somalia	11 224	5 778	16 952	11 096	5 815	16 911	-128	87	-41
Nordamerika	7 380	1 061	8 441	7 439	1 061	8 500	59	-	59
Syd- og Mellemamerika	7 219	749	7 968	7 255	758	8 013	36	9	45
Asien	110 459	43 102	153 561	110 940	43 636	154 576	481	534	1 015
Heraf: Irak	20 771	5 580	26 351	20 786	5 760	26 546	15	180	195
Libanon	12 077	10 155	22 232	12 054	10 250	22 304	-23	95	72
Pakistan	10 644	8 657	19 301	10 628	8 678	19 306	-16	21	5
Oceanien	1 501	155	1 656	1 553	159	1 712	52	4	56
Statsløse	328	118	446	341	118	459	13	-	13
Uoplyst	2 317	600	2 917	2 283	592	2 875	-34	-8	-42

Tabell 4.2 Innvandrere og etterkommere i Danmark pr. april 2005. Kilde: Danmarks statistikk 2005

og tildels skolebibliotek mht finansiering. Loven er omfattende og svært detaljert i forhold til den norske og svenske biblioteklov, med hele 38 paragrafer. §5 fastslår at folkebibliotekene står til rådighet for "enhver", mens §14 pkt. 3 pålegger statsbiblioteket i egenskap av oversentral å skaffe folkebibliotekene og andre relevante institusjoner materiale med særlig henblikk på flyktninger og innvandreres behov. §17 pålegger staten å yde tilskud til det tyske mindretalls biblioteker i Sønderjylland, mens §18 slår fast at staten yter tilskudd til utvikling innenfor folkebibliotek og skolebibliotekområdet. Når det gjelder gratisprinsippet fastsetter §19 kort gratisprinsippet for folkebibliotekenes utlån og tjenester, men mye mer plass er viet §20 som åpner for betaling for visse tjenester og §21-§24 som omhandler gebyrer, internfakturering m.m. Gratisprinsippet gjelder også de statlige og statsstøttede bibliotek, men også her vies mye plass til gebyrer og internfakturering (§25-28). (se også Audunson 2004).

Innvandrings- og asylpolitikken har vært mye i fokus i Danmark de senere år, ikke

minst pga press mot regjeringen fra Dansk Folkeparti. Også i biblioteksammenheng har innvandring vært behandlet (Berger 2001). I likhet med Sverige har Danmark valgt å skille ut innvandrings- og asylpolitikken så vel som integreringssaker som eget statsrådsansvar i Ministeriet for Flygtninge, Innvandrere og Integration. Dansk bibliotekvesen ligger under Kulturministeriet og omfatter folkebibliotek, sentralbibliotek og forskningsbibliotek. Sentralbibliotekene virker som oversentral for folkebibliotekene bl.a. ved å fremskaffe materiale som folkebibliotekene ikke selv har. Den nye folkebibliotekloven som trådte i kraft 1.7.2000, har som primæroppgave å gi folkebibliotekene bedre rammer for å løse informasjons- og kulturpolitiske oppgaver i informasjonssamfunnet. Loven har også som formål å presisere grunnlaget for det samarbeidende bibliotekvesen, hvor forskningsbibliotek og spesialbibliotek understøtter folkebibliotekene. I henhold til loven er folkebibliotekene forpliktet til – ut over bøker og lydbøker – å stille musikkmateriell, Internett og digitale multimedier til rådighet

Utdrag fra: Den danske lov om bibliotekvirksomhet nr.340 av 17.5.00

"§ 5. Folkebibliotekene står til rådighet for enhver for benyttelse på stedet og for utlån af materialer. Forpligtelsen til utlån vedrører de materialer, der er nævnt i § 1, stk. 1.

§ 14. Statsbiblioteket virker som overcentral for folkebibliotekene ved 1) at stille bøger, tidsskrifter og andre egnede materialer til rådighet for folkebibliotekene, 2) at formidle lån fra ind- og udland,

3) at fremskaffe materiale med særligt henblik på flygtninges og indvandreres behov til folkebibliotekene og andre relevante institutioner samt 4) at varetage en central depotbiblioteksfunktion for folkebibliotekene.

§ 17. Staten yder tilskud til det tyske mindretalls biblioteker i Sønderjylland."

(Kilde: Bibliotekstyrelsen 2005)

Utdrag fra: Frirum til integration: 6 konklusjoner om biblioteket som brobygger:

- Etniske minoriteter etterspør det samme som korttidsutdannete dansker
- Etniske minoriteter anvender IT på bibliotekene mer enn gjennomsnittet
- Etniske minoriteter prioriterer musikk og video, Internet, aviser og tidsskrifter fremfor bøker
- Unge fra etniske minoriteter anvender stort sett bibliotekets generelle tilbud og bibliotekenes IT-tilbud, og søker i mindre grad bøker på morsmålet
- Etniske minoriteter etterspør verkstedfunksjonen på biblioteket
- Etniske minoriteter foretrekker flere tospråklige medarbeidere på bibliotekene

(Kilde: *Frirum til integration*, 2001, s.. 21-23)

het. I tillegg er bibliotekenes felleskatalog (DanBibbase) – gjort tilgjengelig på Internett.

Statsbiblioteket ligger under Kulturministeriet og ivaretar landsdekkende funksjoner overfor folkebibliotekene. Det fungerer som dansk låncenter med formidling av lån fra danske og utenlandske biblioteker til danske folke-, firma- og forskningsbiblioteker. Indvandrerbiblioteket er en seksjon under Statsbiblioteket, og er en felles overbygning for folkebibliotekstjenester til etniske minoriteter. Alle utlån skjer via det lokale folkebibliotek. Samlingene omfatter 133.000 materialenheter (bøker, musikk, videoer, lydbøker), samt tilpassete nettjenester, bl.a portalen www.kvinde.finno.dk som er spesielt rettet mot kvinner og gir informasjon om familiegjenforening, ekteskap, danskundervisning, barn og oppdragelse, samliv, utdanning og jobb (Kragh-Schwartz 2003; Indvandrerbiblioteket 2005).

Bibliotekstyrelsen, opprettet i 1997, ligger under Kulturdepartementet, og har som formål å fremme samarbeid mellom ulike bibliotektyper og støtte og inspirere til forsøk, utvikling og

omstilling. Bibliotekstyrelsen gir råd til ministerier og kommuner i bibliotekfaglige og – politiske saker og utøver flere myndighets- og bevilgningsoppgaver. Bibliotekstyrelsens leder, Jens Thorhauge, har i flere sammenhenger påpekt et modellskifte i dansk bibliotekvesen fra å stille materialer til disposisjon på en rekke språk til aktiv, oppsøkende og integrerende virksomhet som skreddersydd informasjon for innvandrere på nettet (Finno – flyktning og innvandrerinformatjon), streetwalking m.m. (Thorhauge 2003). Kampanjen Biblioteket – en port til det danske samfunnet, er et fellestiltak fra Integrasjonsministeriet, Statsbiblioteket og Bibliotekstyrelsen rettet mot folkebibliotek og etniske minoriteter. Kampanjen inngår i Regjeringens Visjon og strategier for bedre integrasjon. Et annet tiltak initiert av Bibliotekstyrelsen er utviklingsprosjektet Konsulenter for bibliotekbetjening av etniske minoriteter. Som oppfølging av rapporten *Frirum til integration: en undersøkelse af de etniske minoriteters brug af bibliotekerne*. (2001), som var et samarbeid mellom Statsbiblio-

teket, Odense Centralbibliotek og Århus Kommunes biblioteker, ble det iverksatt en treårig forsøksordning med fire regionale konsulenter med ansvar for etniske brukergrupper. Ordningen er forlenget frem til 31.8.05, og i perioden vektlegges særlig bibliotekets rolle som læringscenter, som må ses i sammenheng med Bibliotekstyrelsens kampanje: Biblioteket – en port til det danske samfunnet. De fire konsulentene skal arbeide med prosjekter knyttet til språkstimulering av tospråklige barn, det urolige bibliotek, pike- og kvinneprosjekter samt en startpakke med ideer og verktøyet for biblioteksbetjening av etniske minoriteter. Konsulentene skal også etablere kompetanseutviklende nettverk mellom temarelaterte prosjekter, finansiert av utviklingspuljen for folke- og skolebiblioteker, og prosjekter under "Borger i Danmark". Hensikten er å stimulere idé, kunnskaps- og erfaringsutveksling om innhold og metoder .

4.3 Canada

Forbundsstaten Canada med sine 10 provinser og 3 føderale territorier har en meget

sammensatt språklig og etnisk befolkning på totalt 32,4 millioner innbyggere. Engelsk og fransk er offisielle språk, men på provinsnivå er engelsk offisielt språk i 8 provinser, fransk er offisielt språk i Quebec, og New Brunswick er den eneste provinsen hvor både engelsk og franske er offisielle språk. Majoritetsbefolkningen snakker engelsk (59,3%), men den franskspråklige minoritet er betydelig (23,2 %) og andre språkgrupper utgjør 17,5%. Mht etnisk bakgrunn har vi følgende fordeling: britisk (28%), fransk (23%), andre europeiske land (15%), indianere (2%), asiatiske, afrikansk og arabisk bakgrunn (6%), blandet bakgrunn (26%). Urbefolkningen omfatter indianere og inuitter. Metis er en gruppe med europeisk-indiansk herkomst. Sammen kalles indianere, inuitter og mestiser for *First Nations* (Statistics Canada 2005).

Canadas sammensatte språklige og etniske struktur, som reflekteres i at den påtroppende generalguvernør fra 1.10.05 innvandret fra Haiti på 1970-tallet, setter sitt preg på kulturlivet og bibliotek tjenester. Fra mai 2004 ble de tidligere

kanadiske nasjonalbibliotek og nasjonalarkiv slått sammen i Library and Archives Canada (LAC), med støtte fra Canadian Library Association. LAC ligger under Ministeriet for kulturarv. Målsetningen til LAC er å tilby alle kanadiere enkel elektronisk tilgang, enten på engelsk eller fransk, til tekster, bilder og annen dokumentasjon som gjenspeiler deres kulturelle, sosiale og politiske utvikling. På det flerkulturelle området har LAC igangsatt *The Multicultural Resources and Services Program* (MRSP), hvis formål er å støtte, fremme og samordne tilbudet av flerkulturelle og flerspråklige samlinger og tjenester. MRSPs vevsted gir tilgang til en rekke databaser av interesse for de ulike språklige og etniske grupper. På provins- og føderalt nivå gjelder lokallovgivning, f.eks. i Manitoba fastslår *The Public Libraries Act* at alle "Manitobians" skal ha tilgang til bibliotek tjenester. Northwest Territories Public Library Services fastslår at bibliotektilbudet gjelder alle "residents". I de vestlige og nordlige provinser Manitoba, Saskatchewan, Alberta, British Columbia, og i de tre føderale

territorier Yukon, Northwest Territories og Nunavit er det godt utbygde digitale bibliotek-tjenester rettet mot "aboriginal people". I midtre og østlige provinser rettes tilbudene mot andre minoriteter, særlig den store franske gruppen.

I St.melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet* og i Innst.S.185 (2004-2005) pkt. 2.1.7, heter det at "Regjeringen mener at Canada kan gi Norge viktig inspirasjon ved måten de kombinerer en positiv og inkluderende holdning til innvandring på, med tydelige krav og forventinger". Når det gjelder innvandringspolitikken tar Canada årlig imot 200.000-225.000 innvandrere. Canada praktiserer (i likhet med Australia og etter hvert også Frankrike) såkalt "styrt innvandring", med prioritering av kvalifisert arbeidskraft, som enkelte mener kan bli retningsgivende også for

Norge (Nordby 2005; Ringen 2005). *The Canadian Charter of Rights and Freedoms* beskytter alle personer i Canada. Mens søknad om asyl behandles, kan derfor asylsøkere i en del tilfeller få arbeidstillatelse, studentstatus og enkelte helsetjenester, samt adgang til bibliotek-tjenester.

4.4 Noen paralleller med Norge

Som vi har sett, gjelder den svenske biblioteklov av 1996 svenske "medborgere", men mange steder praktiseres dette liberalt til å omfatte også ikke-svenske statsborgere, inklusiv asylsøkere. Men uansett har loven egen paragraf om bl.a. innvandrere, og alle er inkludert. Den danske lov om bibliotekvirksomhet av 2000 gjelder "enhver på stedet" og har i tillegg egen paragraf om flyktninger og innvandrere. Både i Sverige, Danmark og Norge har en utviklet sentrale spesia-

listbibliotek, med samlinger på en lang rekke språk bestående av bøker, musikk, videoer og lydbøker samt tilpassete netttjenester. Omfanget av samlingene (som må ses i sammenheng med demografi, etterspørsel, offisiell politikk og ressurstilførsel) samt organiseringen og finansieringen er imidlertid forskjellig. Internationella biblioteket i Stockholm har de mest omfattende samlingene og er samfinansiert av staten (26%), Stockholm läns landsting (27%) og Stockholm by (47%). Det danske Indvandrerbiblioteket er 100% statlig finansiert. DFB i Oslo er finansiert statlig (75%) og av Oslo kommune (25%). Norge har derfor på flere måter valgt en mellomløsning i forhold til Danmark og Sverige. Det er likevel et fellestrekk at de enkelte nasjonalbibliotek ikke har klare roller på det flerkulturelle området. En undersøkelse av de ulike "mission statements"

Danmark	Sverige	Norge
Kulturdepartementet	Utdannings- og kulturdepartementet	Kultur- og kirkedepartementet
Statsbiblioteket	Statens kulturråd	ABM-utvikling
Indvandrerbiblioteket	Regionbibliotek Stockholm	Oslo kommune
	Stockholm stadsbibliotek	Deichmanske bibliotek
	Internationella biblioteket	Det flerspråklige bibliotek

Figur 4.4 Organisasjonsledd for de sentrale, flerkulturelle bibliotek-tjenester i tre nordiske land

til nasjonalbibliotekene innen EU viser at ingen av disse omtaler minoriteter (Vaagan 2003b).

Kanadisk lovgivning på nasjonalt, provins- og føderalt nivå reflekterer landets sammensatte etniske og språklige karakter, og prioriteringen av digitale tjenester for minoriteter. For Norges vedkommende kan det konkluderes at biblioteklovgivningen bør forbedres, med egen paragraf om betjening av minoriteter (inkl. urbefolkning og nasjonale minoriteter som denne utredningen ikke

tar opp), herunder innvandrere, flyktninger og asylsøkere. For å styrke koordinering og heve kompetanseoppbygging bør Norge også vurdere å prøve ut den danske ordningen med regionale konsulenter med ansvar for etniske bibliotekbrukere, som reflekterer en mer utadrettet og aktiv rolle og oppgave for biblioteket og bibliotekaren på det flerkulturelle området (Thorhaug 2003). Som ledd i utviklingen av et sømløst bibliotektilbud i Norge og utviklingen av Norsk Digitalt

Bibliotek, bør en integrere og videreutvikle bl.a. DFBs Bazaar.

En nærmere sammenlikning av de aktuelle bibliotekene og tjenestene krever mer inngående kommentarer og forskning. En kan f.eks. ikke uten videre sammenlikne innvandrerdelen i befolkningen i de tre nordiske land med de tre spesialistbibliotekenes samlinger og tjenester, bl.a. fordi fremmedspråklig materiale også brukes av lånere uten innvandrerbakgrunn.

BIBLIOTEKENES ROLLER I STADIG MER FLERKULTURELLE SAMFUNN

Når det gjelder bibliotekenes roller på de tre forvaltningsnivåer (stat, fylke, kommune) i forhold til myndighetenes politikk på det flerkulturelle området, er de fleste føringer skissert i kap. 3 og 5. Oppfyl-lingen av rollene og oppgavene til de ulike bibliotekene kan kort oppsummeres slik: biblio-tekene er sentra for kunnskap, informasjon, kultur, sosial integrering og demokratisering. De ulike bibliotektypene vil i varierende grad preges av disse trekkene, og er særlig avhengige av samspillet mellom lovpålagte formål og retningslinjer på den ene siden, og ressursgrunlaget på den andre siden. Stortings-behandlingen av St. melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjen-nom inkludering og deltakelse*

– *ansvar og frihet* konkretiserte også mye om ansvarsfordeling, nærmere bestemt i Innst.S.nr. 185 (2004-2005), pkt. 12 *Hvem gjør hva? Ansvarsdeling*, og i 12.1.3 *Kommunenenes ansvar*. Utover disse generelle punktene kan følgende konkrete elemen-ter trekkes frem:

5.1 Folkebibliotek, skolebibliotek og fylkesbibliotek

Basert på *Lov om folkebiblio-teks* formulering ”alle som bor i landet”, er de kommunale folkebibliotekene og bibliote-karene som jobber der, blant de som i første rekke møter innvandrere og asylsøkere, og som har opparbeidet erfaring og kompetanse med dette. Mange steder i landet blir det gjort en veldig god jobb preget

av innsatsvilje og evne til å få til ting innenfor altfor trange budsjetterammer. Mange steder ser en i praksis formuleringene i KKD's St.melding nr.22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving* sitert under 3.4.2, og som gjentas: ”Samfunnsrolla for biblioteka ligg i skjerings-punktet mellom kulturpolitikk, utdanningspolitikk og ein poli-tikk for å styrkja demokratiet. Biblioteka er viktige når det gjeld utdanning og informa-sjonstilgang, litteratur- og kul-turformidling. Ut frå det demo-kratiske aspektet må målet vera å leggja til rette for at einskild-mennesket kan delta aktivt i og påverka samfunnet”.

Sitatet gjelder selvfølgelig også for flerkulturelle biblio-tektenester, hvor mange vil

vektlegge bibliotekets rolle og potensial i sosial integrering. Ofte har folkebibliotekene kunnet trekke på DFBs kompetanse og ressurser, ikke minst via fjernlån og bokdepot, og mange innvandrere og asylsøkere bruker DFBs Bazaar. Kap. 6 gir flere eksempler på verdien av DFB. De større bibliotekene vil også kunne ta initiativ til samlinger og seminarer i samarbeid med fylkesbiblioteket, slik Stavanger bibliotek har gjort. To viktige tiltak fremover vil bli deltakelse i kommunenes oppfølging av introduksjonsloven (som "bare" gjelder innvandrere utenfra EØS-området) og samarbeid med asylmottak, der dette er aktuelt. Videre vil UFDs internasjonalisering og endring i læreplaner også kunne føre til

økt satsing i flere typer bibliotek, også folkebibliotek, på litteratur på fremmedspråk. Viktig er også det organiserte samarbeidet med skolebibliotekene som følger av *Lov om folkebibliotek*, §6, for eksempel med Giron for lesing, Den kulturelle skolesekken m.m.

Flere steder i landet er grunnskolen og videregående skole blitt flerkulturelle skoler (Hauge 2004; Vaagan & Enger 2004). Skolebibliotekene er som nevnt under 3.4.3 underlagt UFD og Opplæringsloven, hvor strategiplanen *Likeverdige utdanning i praksis* 2004-2009 bekrefter betydningen av minoritetsspråkliges integrering. Dette skal også tas opp i 6.5 (Vahl skolebibliotek). Det organiserte samarbeid mellom skolebiblio-

tek og folkebibliotek angitt i Lov om folkebibliotek §6 og i veiledende retningslinjer av 1995, fungerer mange steder godt. Mange steder i landet har en valgt løsningen med kombinasjonsbibliotek, som ved Tingvoll folkebibliotek i Møre og Romsdal hvor hovedbiblioteket er kombinert folke- og skolebibliotek for Tingvoll videregående skole og Tingvoll barne- og ungdomsskole. Tingvoll folkebibliotek fikk i 2001-2003 støtte fra ABM-utvikling til å prøve ut et samarbeid med Tingvoll asylmottak og Tingvoll videregående skole. Siktemålet var å initiere og prøve ut biblioteket som møteplass og arena for bygdebefolkningene og beboerne ved asylmottaket, og å prøve ut ulike former for formidling av

litteratur, informasjon og kultur til asylsøkerne.

Det kan imidlertid være et problem, sett fra bibliotekprofesjonens side, at skolebibliotekarer ofte har bakgrunn som lærere, med ulik oppfatning av hva et skolebibliotek er eller kan være. På landsnivå er 33% av arbeidet i skolebibliotekene i grunnskolen utført av personer med bibliotekfaglig utdanning, i videregående opplæring er tallet 47%. (UFD, *Gi rom for lesing!* 2005, s.18). Skolebibliotekarforeningen i Norge er lærerdominert, som i de øvrige nordiske land, og fagutdannede bibliotekarer blir ofte ikke ansett som del av skolens pedagogiske personale. Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skolebibliotek spiller en viktig rolle i profesjonsutviklingen på dette felt. I bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo har skolebibliotek ikke vært et sentralt innslag, men det settes i gang et fordypende valgfag (15 stp) i "Biblioteket som læringsarena: skolebiblioteket" for 3. årsstudentene fra våren 2006.

Fylkesbibliotekenes oppgaver fremgår av §8-12 i Lov om folkebibliotek og er nærmere presisert i veiledende retningslinjer

fastsatt av Kulturdepartementet i 1996. Her heter det pkt. 3.2.1.6 at fylkesbiblioteket "bør opprette spesialsamlinger og iverksette sirkulasjonsordninger etter behov (for eksempel lydbøker og innvandrerlitteratur)" (ABM-utvikling 2005). Som nevnt ble fylkesbibliotekenes funksjon utredet for få år siden (Statens bibliotektilsyn 2002). Mange fylkesbibliotek har igangsatt tiltak for å fremme flerkulturell kompetanse. Det vil være viktig å fortsette dette systematiske og regelmessige arbeidet ut fra politikken som er skissert i denne utredningen og tilpasset situasjonen i det enkelte fylke og den enkelte kommune. Dette kan omfatte konferanser i likhet med hva Fylkesbiblioteket i Finnmark gjennomførte 25-26.5.05, og som Fylkesbiblioteket i Rogaland, i samarbeid med Stavanger bibliotek, gjennomførte 15.9.05 som ledd i litteraturfestivalen. Det er naturlig å trekke inn bl.a. UDIs regionskontorer på slike konferanser, samt de kommunale flyktningkonsulenter, DFB og frivillige organisasjoner. Nevnes bør også samarbeidsprosjektet mellom fylkesbibliotekene i Agderfylkene, "Agder innvandrersam-

ling" som startet opp i 1989. Dette er en "mobil samling", en boksamling på 14 språk fordelt på 188 depoter og 6.500 titler. Under oppbyggingen av samlingen har en satset på språk som ikke dekkes av DFB, og benyttet danske og kanadiske kanaler for innkjøp. Avhengig av lokale behov sendes det ut bokdepoter til de kommunale bibliotekene i de to fylker. Prosjektet er finansiert gjennom årlig medlemskontingent på 6000 kr. Ved fylkesbiblioteket i Møre- og Romsdal har en lenge jobbet med kompetansehevende virksomhet: kurs som bl.a. vektlegger å jobbe med personer som kan ha en traumatisk bakgrunn. Kursene har vært gratis og obligatoriske for deltakerne. Fra 1970- og 80-tallet kom det mange tamiler, og en startet da med å lage en egen "mobil samling" med tamilsk litteratur. Fra 1993 da mange bosniere kom pga Balkan-krigen, bygget en videre på disse erfaringene. Fylkesbiblioteket fremhever at for mange innvandrere i små kommuner hvor biblioteket er eneste kulturtilbud, har "bibliotekstolen erstattet kaféstolen".

Fylkesbibliotekene trekker i mange sammenhenger på den

kompetansen som er opparbeidet ved DFB, som bl.a. har en fast 3-årig besøksplan til alle fylkesbibliotek, men som dessverre ikke alle fylkesbibliotek benytter seg av. I tiden fremover vil fylkesbibliotekene spille en viktig rolle i å oppfordre folkebibliotekene til å koble seg til arbeidet med kommunenes gjennomføring av introduksjonsordningen som gjelder innvandrere utenfra EØS-området. Organisert samarbeid med asylmottakene i kommunene er også en viktig oppgave for fylkesbibliotekene å koordinere og dokumentere i sine respektive fylker. Det samme gjelder den flerkulturelle aktiviteten i mobile bibliotek, pasientbibliotekene, Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (Oslo, Bergen og Trondheim) og fengselsbibliotekene.

Blant de utfordringer som det flerkulturelle reiser, og som både folkebibliotek, skolebibliotek og fylkesbibliotek vil måtte ta stilling til er:

- Hva bestemmer samlingsutviklingen? Bibliotekarens vurdering av kvalitet, allsidighet og aktualitet? Brukerretterspørsmål? Proporsjonalitet mellom innvandrerdelen i

befolkningen, evt. blant brukerne, og biblioteksamlingen? Offisiell politikk? Ressurser?

- Kriterier og rutiner for å finne en rimelig balanse mellom depotlån og egenstamme for å dekke behovene til flerkulturelle lånere
- Hvilke integreringstiltak kan det enkelte bibliotek iverksette? Innvandrerråd/bibliotekråd, menneskebibliotek, rasismefri sone, de fysiske/digitale samlingene, leksehjelp i biblioteket, utstillinger og møter, tolker i biblioteket? Brukermedvirkning?
- Bør det reserveres egne PCer for kvinner og barn med innvandrerbakgrunn for å sikre at de slipper til?
- Hvilke aktører kan bibliotekene samarbeide med lokalt og regionalt? Voksenopplæringen/Aetat/introduksjonsordningen, UDIs regionskontorer/asylmottak, kommunale flyktningkonsulenter, frivillige organisasjoner som Røde Kors, Norsk folkehjelp, Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndigheter (KIM), NAFO, Fribyinstitusjonen m.fl.?
- Kan biblioteket bruke deler av IFLAs retningslinjer for

flerkulturelle befolkninger (rekruttering, praksis plass)?

5.2 Mobile bibliotek, pasientbibliotek, Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek, fengselsbibliotek

Folkebibliotekvirksomheten omfatter også bibliotek tjenester for pasienter i sykehus og helseinstitusjoner og andre som har spesielle vansker med å bruke biblioteket. De mobile bibliotekene (bokbusser og bokbåt) spiller en viktig rolle i mange deler av landet for de som av forskjellige grunner ikke kan oppsøke lokalbiblioteket. I 2003 var 36 mobile bibliotekvirksomheter i drift (33 fysiske enheter). Den eneste bokbåten i landet kjører i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Den regnes i statistikken som 3 mobile enheter, men det er samme fysiske enhet. 45% av de mobile bibliotekene driftes av fylkesbibliotekene, mens 55% driftes kommunalt eller interkommunalt. Bare 4 fylker har ikke drift av mobile bibliotek (Oslo, Hedmark, Rogaland og dessuten Østfold, hvor bare en kommune kjøper stopp fra en svensk bokbuss).

Når det gjelder bokbåten

Fylkesbiblioteksjef Ruth Ørnholt, Hordaland fylkesbibliotek

"Bokbuss er en rimelig investering. Det har vært riktig å legge ned en del gamle, dårlige filialer i Norge. Men når vi har mistet mange av bokbussene samtidig, har vi mistet noe viktig. Bokbussene utgjør ofte moderne biblioteker, og de er mye billigere å etablere enn tradisjonelle filialer [...]. Clemet satser veldig på etterutdanning av lærere, men glemmer at barna må ha tilgang til bøker også. Vi ser en klar sammenheng mellom leseferdighet og tilgang til lesestoff. Foreldre kjører gjerne barna et godt stykke til fotballtrening, men de kjører dem ikke til biblioteket. Derfor er bokbussen viktig."

(Kilde: Aftenposten 15.8.05)

i de tre nevnte fylker, er det med et visst unntak for noen innflyttede nederlendere på øyer i Sogn og Fjordane, ikke registrert nevneverdig etterspørsel fra innvandrere og asylsøkere (de nevnte nederlendere etterspør bøker på norsk, evt. engelsk).

Situasjonen for bokbussene kan være mer sammensatt, særlig mht urbefolkning som ligger utenfor vårt fokus. Det kan likevel påpekes at som nevnt under 6.2, finnes det i Finnmark tre bibliotekbussers som drives gjennom interkommunalt og internasjonalt samarbeid. Nordland fylkesbibliotek drifter to samiske bokbussers, og bokbussen i Sør-Trøndelag dekker delvis inn også den sør-samiske lokalbefolkningen. Bokbussers i forhold til asylmottak møter det problem at tiltaket er langt mindre populært blant asylsøkere sammenliknet med egne besøk på biblioteket, ikke minst pga Internett som bussene ofte mangler. Ellers er situasjonen med mobile bibliotek preget av at antallet har sunket fra 55 i 1995 til 36 ved utgangen av 2003. Utlånet har også sunket i perioden, men var i 2003 til sammen 811.000 (Statistikk for

bibliotek og museum 2003). Foreløpige tall for 2004 tyder på et utlån på omtrent samme nivå som i 2003. Bokbussene har likevel generelt sett et interessant potensial, og kan utstyres med bredbånd som i Hordaland (Osterøy). Men mange busser er fra 1980-tallet og trenger fornying (se boks). Under IFLA2005 ble det arrangert bokbusstreff i Oslo med 31 bokbussers fra hele Nord-Europa, bl.a. fra Finland som til sammen har 200 bokbussers i motsetning til Norges 35.

Pasientbibliotekene spiller en viktig rolle for pasienter og pårørende som må oppholde seg i kortere eller lengre tid ved sykehusene i landet (Fjellhaug 2000). Som nevnt er det fra 2002 staten som er eier for landets sykehus, ikke fylkeskommunene og Oslo kommune. I 2002 var det i følge ABM-utvikling til sammen 29 pasientbibliotek i landet som leverte inn statistikk, men bibliotekstatistikken fra 2003 har ingen opplysninger om pasientbibliotek. Ved Rikshospitalet HF i Oslo er det Deichmanske bibliotek som drifter pasientbiblioteket, med tre hele stillinger. Når det gjelder flerkul-

turelle brukere, melder pasientbiblioteket om etterspørsel etter bøker (mest skjønnlitteratur) og film på urdu, russisk og farsi. Som kjent ble Rikshospitalet og Radiumhospitalet slått sammen fra 1.1.05, men dette har ikke berørt pasientbibliotekene, som er separate. Ved Rikshospitalet-Radiumhospitalet HF er pasientbiblioteket drevet av Røde Kors Pasientvenner, og er bygd opp gjennom donasjoner. Samlingen består mest av skjønnlitteratur, med noe musikk og DVD. Det er langt mindre etterspørsel etter fremmedspråklig materiale enn før, bl.a. pga kortere innleggelsestid. Sett i sammenheng med etableringen av Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse (NAKMI) som er i ferd med å bygge opp et fagbibliotek, jf. 3.4.6 Helse- og omsorgsdepartementet, kan det være av betydning for pasientbibliotekene og NAKMI å være gjensidig oppmerksomme på hverandre. Forskningen innen minoritetshelse viser som nevnt at sykdom og lidelser rammer etniske grupper ulikt (NAKMI 2005; SINTEF 2005; Torgersen 2005). Innvandrerepolitikere ønsker bl.a. at eldre innvandrere må få en eldreomsorg som er

tilpasset deres kultur, med bl.a. fjernsynskanaler og aviser på urdu og arabisk på sykehjem og eldrecentre (*Dagbladet* 19.8.05). Disse forhold gjør det viktig for pasientbibliotekene å ha et godt tilbud, ikke bare av skjønnlitteratur, men også mht informasjon om samfunn og politikk.

I likhet med Norsk barnebok-institutt (NBI) er Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) statlig og underlagt Kultur- og kirkedepartementet. NLB har hovedutlån i Oslo og avdelinger i Bergen og Trondheim, og virksomheten er rettet mot alle aldersgrupper, over hele landet. I følge NLBs vedtekter er primærbrukerne blinde og svaksynte, men også andre med lesehemninger kan låne så lenge dette ikke går ut over primærbrukerne, f.eks. slagpasienter og pasienter med MS. Samlingene omfatter lydbøker, blindeskriftbøker, studie bøker og noter, og mye sendes med post, gratis for mottaker. NLB er også et høyskolebibliotek for synshemmede studenter. De har rett til å få produsert pensumlitteraturen i NLB. Studenter som har andre lesevaner har rett til å låne studielitteratur som alt er produsert. Ny teknologi

som leselist brukt sammen med PC, samt punkt skriver er viktige fremskritt. (Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek 2005). NLB har selv bare noen titler på engelsk, men får jevnlig henvendelser om lydbøker på urdu, farsi og vietnamesisk. Da lånes det inn fra det svenske Tal- og punkt-skriftbiblioteket som har mye på de aktuelle innvandrerspråk. Enkelte, som somaliske blinde, henvises også til Deichman/DFB, men i følge DFBs årsmelding 2004 har de vært meget tilbakeholdne med innkjøp av lydbøker (DFB 2005). NLB har ikke selv kompetanse på de aktuelle fremmedspråkene og har tatt initiativ til et samarbeid med DFB, men dette er ennå ikke kommet i stand.

Prosjektet Det tilgjengelige bibliotek 2001-2005, støttet av ABM-utvikling, er et samarbeidsprosjekt mellom Deichmanske bibliotek, Torshov filial, Sarpsborg bibliotek og Tønsberg og Nøtterøy bibliotek. Målet har vært å bidra til at biblioteket både som kunnskapskilde, møteplass og arbeidsplass blir tilgjengelig for alle, inkludert mennesker med nedsatt funksjonsevne. Tiltakene ved Torshov filial

omfatter for eksempel bruk av Deltasenterets tilgjengelighetsmal for biblioteker, merking av lyd bøker med punktskrift, storskriftbøker og lettlestbøker, installering av teleslynge, konsulenter for funksjonshemmede, bruk av heve- og senkebord, lese-TV, publikums-PC med punktskrift, syntetisk tale og forstørrelsesprogram, DAISY-

bøker, trådløst tastatur i lite format og flere typer spesialmus. Når det gjelder prosjektets relevans for det flerkulturelle, heter det i SINTEFs evaluering av prosjektet bl.a. "Prosjektet anbefales videreført gjennom et nytt prosjekt over tre til fem år i samarbeid med tjenester som for eksempel kommunens servicekontor, Aetats jobbsen-

tre, SATS forsøksvirksomhet og RTV/Hjelpemiddelsentralene. Personer med lese- og skrivervansker, utviklingshemmede og fremmedspråklige bør i sterkere grad inkluderes i en videreføring" (ABM-utvikling 2005).

I fengselsbibliotekene er utlånstallene til innsatte langt høyere enn ellers i samfunnet, samtidig som ikke-vestlige inn-

Fengsel	Innsatte	Tilvekst totalt	Bestand			Utlån						Innlån
			Bøker	AV-medium	Totalt	Fag	Skjønn	AV-medium	Totalt	Totalt per innsatt	Endring fra 2002 per innsatt ¹	
Moss*	15	6	819		823	335	519		854	56,9	10,8 %	164
Ullersmo	173	361	4 670	1 556	6 261	24 906	1 504	2 760	29 170	168,6	-8,5 %	5 064
Ila	104	168	6 504	407	6 949	3 700	1 951	3 437	9 088	87,4	5,0 %	
Bredtveit	45	243	5 666	200	5 870	1 665	1 818	310	3 793	84,3	1,3 %	24
Oslo avd. A	160	578	8 630	240	8 884	2 799	3 389	239	6 427	40,2	12,7 %	1 000
Oslo avd. B	180	795	11 907	190	12 111	5 976	8 822	189	14 987	83,3	-"	
Drammen	40	150	1 967	51	2 031	1 878	1 858	162	3 898	97,5	-3,8 %	40
Ringerike	160	856	2 499	281	2 795	1 318	1 681	1 532	4 531	28,3	27,6 %	510
Bastøy	101	138	3 675	357	4 056	5 200	2 388	1 616	9 204	91,1	37,0 %	92
Berg ¹	46				5	2 347	1 771	921	5 039	109,5	-13,8 %	18
Skien	82	1 098	5 956	931	6 906	1 651	2 926	3 913	8 490	103,5	7,8 %	91
Kristiansand* ²	44	2			4	1 573	2 067	35	3 675	83,5	-7,2 %	19
Åna	185	418	7 062	106	7 185	6 126	9 704	238	16 068	86,9	-22,9 %	413
Bergen	185	440	7 404	830	8 264	5 578	6 810	10 619	23 007	124,4	12,8 %	180
Bodø* ³	55		690		690	28	117	88	233	4,2	-81,0 %	
Tromsø	34	54	5 096	26	5 132	413	474	109	996	29,3	-31,8 %	60
Sum	1 609	5 307	72 545	5 175	77 966	65 493	47 799	26 168	139 460	86,7	0,4 %	7 675

* Ikkje avtale med ABM-utvikling

¹ Biblioteket ved Berg fengsel nyttar medium som blir deponerte av Tønsberg og Nøtterøy bibliotek, til saman ca. 2000 medium.

² Biblioteket ved Kristiansand fengsel nyttar medium som høyrer til Kristiansand folkebibliotek.

³ Fram til 1. mai var bibliotekar frå Bodø bibliotek ved fengselsbiblioteket fire timar per veke.

Tabell 5.2 Fengselsbibliotek pr. 2003. Kilde: ABM-utvikling 2005, skrift nr. 13, s.10

vandrere er overrepresenterte blant straffedømte i de fleste typer kriminalitet (KRD St.melding 49, s.193; Østby 2004b). Det flerkulturelle er derfor et viktig moment nettopp i fengselsbibliotek, men det foreligger lite forskning om flerkulturelle innsattes bibliotekbruk. En evaluering av den fengselsbaserte undervisningen i Norge 2000-2003 understreker imidlertid fengselsundervisningens ekstra betydning for de minoritetsspråklige innsatte, som jo opplever isolasjon i dobbel forstand som innsatt (UFD 2003, s.30). Ansvarsdelingen mellom KKD og Justisdepartementet (JD) innebærer at KKD ved ABM-utvikling er ansvarlig for bibliotek tjenestene, mens JD ved det enkelte fengselet er ansvarlig for lokaler og inventar. ABM-utvikling dekker utgifter til lønn og media ved bibliotekene i de tolv institusjonene som omfattes av ordningen, på basis av en standardavtale mellom ABM-utvikling og kommunen som yter tjenesten, og en standardavtale mellom kommunen og fengselet.

5.3 Det flerspråklige bibliotek

Som nevnt i forordet har

det vært en forutsetning for utredningsarbeidet at Det flerspråklige bibliotek (DFB) skal evalueres av andre, og ikke av denne utredningen. Men en utredning om flerkulturelle bibliotek tjenester i Norge kan samtidig ikke unnlate å ta opp DFB. Deichmanske bibliotek er Oslo kommunes folkebibliotek, og som nevnt utgjør innvandrere 22% av hovedstadens befolkning, hvilket er tre ganger mer enn landsgjennomsnittet. Innvandrere utgjør for øvrig i perioden 2004-2007 også 22% av bystyret (13 av 59 representanter). DFB står i en særstilling mht flerkulturelle bibliotek tjenester i Oslo og landet for øvrig. Dette ble markert da DFB ble valgt til "Årets bibliotek" i 2003. Også internasjonalt har DFBs virksomhet blitt påskjønet ved at DFBs leder på den internasjonale bibliotekforening IFLAs verdenskonferanse i Oslo i august 2005, hvor det deltok over 4000 delegater fra 130 land, ble valgt som ny styreleder 2005-2007 for IFLAs seksjon for flerkulturelle bibliotek tjenester. DFB ble opprettet som egen avdeling i 1983 og har tre hovedfunksjoner: 1) Kompetanse- og veiledningssenter for bibliotektilbud

til innvandrere og flyktninger overfor landets fylkes- og folkebibliotek, 2) Innkjøps- og katalogavdeling for litteratur på 28 forskjellige språk, 3) Nasjonal fjernlånsentral for litteratur til flyktninger og innvandrere. DFB er organisert som en avdeling i Deichmanske bibliotek og er 75% finansiert av staten og 25% av Oslo kommune (DFB 2005). I 2004 utgjorde DFBs utlån i Oslo 130.401 mot et fjernlån til resten av landet på 80.228. Samlingene består av 182.501 bind, 781 lydbøker og 103 DVD på til sammen 28 språk, samt en rekke tilpassete tjenester, inkl. nettportalen Bazaar med 14 språk. Sistnevnte er en nettportal for minoritetsspråklige med bl.a. nettutgaver av aviser og tidsskrifter fra 50 land og et godt utvalg av radio- og tv-sendinger som sendes over Internett. Bazaar har også informasjon om det norske samfunn. DFB tilbyr ikke musikk og har vært meget tilbakeholdne med innkjøp av lydbøker (DFB 2005).

Som nevnt i forordet tilkjennega ABM-utvikling i brev av 26.4.05 til Oslo kommune ved Byrådet at den planlagte innsnevringen i medietilbudet i Bystyremelding nr. 1/2005

”Deichmanske bibliotek i det 21. århundre” er i strid med Bibliotekloven. ABM-utvikling minnet samtidig om at samme lov gjelder alle som bor i landet, underforstått også brukere av DFB. Bibliotekmeldingen sier svært lite om det flerkulturelle, og DFB er bare indirekte nevnt med en setning i bystyremeldingens kap. 1 om bibliotekets

tilbud og organisering. Her heter det at ”etatens samlinger omfatter...”bøker på 45 språk”. DFB har utøvd og utøver svært viktige funksjoner overfor Oslos befolkning og landets befolkning på de tre områdene nevnt ovenfor. På det nasjonale plan er mange fylkes- og folkebibliotek helt avhengige av kompetansen og tjenestene fra DFB. Erfarin-

gene fra Sverige og Danmark taler for at en bør opprettholde en faglig sterk og sentral kompetanseenheter som kan betjene regionale og lokale bibliotek. Det er imidlertid noe paradoksalt at DFB er 75% finansiert av staten for å utøve nasjonale tjenester samtidig som Nasjonalbiblioteket ikke har innarbeidet det flerkulturelle i sine vedtekter. Som nevnt bør DFBs Bazaar videreutvikles og integreres med et sømløst bibliotektilbud og med Norsk Digitalt Bibliotek.

Utdrag fra: St.melding nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014

”Hovudutfordringa på bibliotekfeltet er å byggja opp Nasjonalbiblioteket til eit forskingstilretteleggjande kompetansesenter med mellom anna nyopning for publikum på Solli plass sommaren 2005. Vidare er det ei viktig oppgåve å leggja til rette for det saumlause biblioteket, dvs. at dei informasjonsressursane som norske bibliotek samla rår over, skal vera lett tilgjengelege for alle”.

(Kilde: Kultur- og kirkedepartementet 2005)

”Strategi: Nasjonalbiblioteket er nasjonens hukommelse og et multimedialt kunnskapssenter. Hovedmålene for Nasjonalbiblioteket:

1. Nasjonalbiblioteket skal være et av Europas mest moderne og spennende nasjonalbibliotek
2. Nasjonalbiblioteket skal være kjernen i norsk digitalt bibliotek
3. Nasjonalbiblioteket skal tilby kunnskap og opplevelse
4. Nasjonalbiblioteket skal tilby teknologikunnskap og kulturforståelse
5. Nasjonalbiblioteket skal være en omstillingsdyktig organisasjon”

(Kilde: Nasjonalbiblioteket 2005)

5.4 Nasjonalbiblioteket

St. melding 48 (2002-2003) sa bl.a. følgende om Nasjonalbiblioteket (NB), se boks lengst til venstre.

NBs strategiske mål fremgår av de nye nettsidene til NB lansert i forbindelse med åpningen av det renoverte NB-bygget under IFLA2005, se boks til venstre.

Organisatorisk ledes NB av et styre oppnevnt av KKD, og har egne vedtekter. NB opererer derfor i praksis parallelt med ABM-utvikling, og kommer i en særstilling blant bibliotekene. NBs strategi nevner ikke målgruppen som rimeligvis er

hele den norske befolkningen – inkl. innvanderbefolkningen, og andre interesserte. På NBs nye engelske vevsider heter det bl.a. at NB er den fremste informasjonskilden mht ”Norway, Norwegians and Norwegian culture” (NB 2005). Dette må gjelde alle innbyggerne i landet, men forholdet til det flerkulturelle Norge kunne med fordel avklares. Gjennom pliktavleveringen og specialsamlingene har NB et betydelig virkefelt og potensial. I 2004 presenterte NB en samisk versjon av den samiske bibliografien, som ledd i et nordisk samarbeid, hvilket viser at NB er seg sitt flerkulturelle ansvar bevisst. Nå er ikke NBs uklarhet mht det flerkulturelle svært annerledes enn andre nasjonalbibliotek, f.eks. innen EU. En gjennomgang av de ulike ”mission statements” til nasjonalbibliotekene i EU i 2003 viste at ingen nevnte urbefolkning, minoriteter eller innvandrere (Vaagan 2003b). Selv om Norge står utenfor EU kunne Norge her gå foran med et godt flerkulturelt eksempel, (slik norske myndigheter har gjort gjennom Finnmarksloven i forhold til samene). KKD bør justere NBs vedtekter og inkludere

urbefolkning, nasjonale minoriteter og innvandrere i nasjonalitetsbegrepet. Som vertsland for IFLA2005 ville det være bra om NB gikk foran og anvendte egnede deler av IFLAs retningslinjer for bibliotek tjenester til flerkulturelle befolkninger, i samarbeid med ABM-utvikling og DFB. Et annet poeng er at et sømløst bibliotektilbud og utviklingen av Norsk Digitalt Bibliotek må integrere for eksempel DFBs Bazaar.

Denne utredningen vurderer ikke nærmere hvordan en slik endret ansvars- og funksjonsdeling mellom NB og DFB kan gjennomføres, ei heller i hvilken grad NB bør engasjere seg operativt på området eller sette bort virksomheten til DFB, men forutsetter at dette trekkes inn bl.a. som ledd i evalueringen av DFB, og ellers i NBs videre planer.

5.5 IFLA, IFLA/UNESCOs Public Library Manifesto og IFLAs retningslinjer for bibliotek tjenester til flerkulturelle befolkninger

I august 2005 var Norge for første gang siden 1974 vertskap for IFLAs årsmøte. Rundt 4000 delegater fra om lag 130 land

gjestet Norge i en stor flerkulturell bibliotekfaglig konferanse som samtidig var det største løft norsk bibliotekvesen noen gang har gjort. Dette gjør det spesielt relevant å se hva IFLA sier om det flerkulturelle. Artikkel 19 i Menneskerettighetserklæringen av 1948 er idégrunnlaget for målsetningene og verdiene til IFLA og det internasjonale

Utdrag fra: IFLA/UNESCO Public Library Manifesto (1994)

”The services of the public library are provided on the basis of equality of access for all, regardless of age, race, sex, religion, nationality, language or social status. Specific services and materials must be provided for those users who cannot, for whatever reason, use the regular services and materials, for example linguistic minorities, people with disabilities or people in hospital or prison.”

(Kilde: IFLA 2005)

bibliotekvesen. IFLA/UNESCO manifestet (se boks) angir en rekke konkrete mål for offentlige bibliotek, inklusiv å fremme bevissthet om kulturarven, verdsetting av kunst, vitenskap og innovasjon, så vel som å fremme interkulturell dialog og kultur mangfold. Målene og idealene til IFLA er forpliktende for de rundt 1700 medlemmene – nasjonale bibliotekforeninger, institusjoner og individuelle medlemmer.

IFLAs seksjon for bibliotekstjenester til flerkulturelle befolkninger har lenge angitt retningslinjer for disse tjenestene (IFLA. *Library services to multicultural populations* 2005). Her defineres etniske, språklige og kulturelle minoriteter som både innvandrere, asylsøkere, arbeidsinnvandrere og nasjonale minoriteter. I et globalt samfunn er vi alle del av kulturelle minoriteter. Et grunnleggende mål, som det erkjennes er svært vanskelig å realisere fullt ut, er å tilby like bibliotekstjenester til alle minoriteter på deres foretrukne språk. En rekke konkrete delmål skisseres, som 1.3d – minoritetsrepresentasjon i styre og råd, 2.8 – global tilgang til datanettverk, 3.2d

– å legge til rette for læring av nasjonale språk og andre språk, 4.1a – å tilby brukerinformasjon på brukernes egne språk, 5.2a – katalogisering så langt som mulig på originalspråket, 6.2 – organisere sosiale og kulturelle brukeraktiviteter som eventyrfortelling, konserter, teater og utstillinger rettet mot alle etniske, språklige og kulturelle minoriteter, 7.1 – oppmuntre til rekruttering av mennesker med relevant språklig og kulturell kunnskap, samt ferdigheter og evner. I informasjonssamfunnet og i utviklingen av digitale bibliotek blir det stadig viktigere å tilby flerspråklig nettbasert tilgang og informasjon (Peters & Picchi 1997).

Det eksisterer også en rekke andre internasjonale bibliotek- og informasjonsorganisasjoner hvor Norge deltar gjennom Norsk Bibliotekforening, og hvor det behandles spørsmål som også griper inn i det flerkulturelle på forskjellige måter. Et eksempel er EBLIDA og diskusjonene om WTO/STREPS, handel med tjenester (bl.a. bibliotekstjenester) og utdanning.

5.6 Norsk bibliotekforening og spesialgruppen for flerkulturelle bibliotekstjenester

Norsk Bibliotekforening opprettet i september 2004 en spesialgruppe for flerkulturelle bibliotekstjenester. NBF har flere spesialgrupper, og når en velger å opprette en slik gruppe, sier det seg selv at saksfeltet har bred interesse innen biblioteksektoren. Siden opprettelsen har gruppen bl.a. arbeidet med en høringsuttalelse om KKD's St.melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet*, som kan leses fra NBFs og spesialgruppens vevsider. Selv om denne ikke hadde stor innvirkning på drøftingen i Stortinget, er den likevel en formulering av det potensial og de roller som biblioteket kan spille på det flerkulturelle området. Her vil mange bibliotekarer kunne finne konkrete forslag. Et annet bidrag fra gruppen var et møte i mai 2005 med innvandrerepresentanter i Oslo bystyre og leder for kulturkomiteen Kari Pahle, for å diskutere Bibliotekmeldingen. Spesialgruppa har også tilrettelagt informasjon om "Samarbeid mellom mottak og bibliotek" som er presentert på UDIs vevsider.

5.7 Sammenfatning

Det er flere tiltak som kan definere og tydeliggjøre bibliotekets rolle i det flerkulturelle samfunn. En rekke konkrete tiltak er på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt plan for ulike bibliotektyper er nevnt. En ny biblioteklov med egen flerkulturell paragraf samt nye og justerte retningslinjer for de ulike offentlige bibliotekene

ville være et vesentlig bidrag. En endret rolle for Nasjonalbibliotekets ansvarsområde kombinert med fortsatt satsing på DFB er et annet vesentlig tiltak. Det er viktig å videreutvikle og integrere DFBs Bazaar med Norsk Digitalt Bibliotek. På det kompetansehevende plan er det viktig å følge opp IFLA 2005, inkl. bevisstgjøring om IFLAs egne retningslinjer

for bibliotektenester til flerkulturelle befolkninger. Her kan fylkesbibliotekene såvel som NBFs spesialgruppe for flerkulturelle bibliotektenester bidra. For øvrig vises til kap. 8 (Konklusjon, aktuelle tiltak og løsninger).

Bakketeigen, Høgskolen i Vestfold. Foto: Cedric Archer

NOEN EKSEMPLER PÅ

FLERKULTURELLE BIBLIOTEKTJENESTER

Nedenfor er noen ganske få bibliotek fra ulike deler av landet valgt ut og kort beskrevet. Disse arbeider med det flerkulturelle på en spesielt god måte, og mange andre bibliotek kan ha en del å hente fra disse. Jeg er klar over at mange andre bibliotek enn de som er tatt med, for eksempel Møre og Romsdal fylkesbibliotek/Tingvoll folkebibliotek, jobber med det flerkulturelle på en svært god måte, men det har dessverre ikke vært mulig å ta med flere. Det er ellers valgt å bare ta med fylkesbibliotek, folkebibliotek og skolebibliotek. Når det gjelder fag-/forskningsbibliotek, går det flerkulturelle arbeid over i mer generelle internasjonaliseringstiltak. Disse har flere fag-/forskningsbibliotek har løst på

en god måte, men de fleste har fortsatt mye gjenstående arbeid (Torras & Vaagan 2005).

6.1 Finnmark fylkesbibliotek og Sør-Varanger bibliotek: NORU-prosjektet

Finnmark er blant landets mest flerkulturelle fylker med urbefolkningen samer, nasjonale minoriteter som kvener og finner, russiske innvandrere og dessuten asylsøkere og flyktninger. Som ledd i utredningen deltok jeg på Finnmark fylkesbiblioteks bibliotekkonferanse 25-26.5.05 hvor en hel dag var satt av til flerkulturelle spørsmål. Helt siden 1984 har Finnmark fylkesbibliotek (Vadsø) hatt nasjonalt ansvar for bibliotek tjenester til finskspråklige i Norge, og det har lånere over

hele landet. Etableringen av kvensk som nytt nasjonalt språk fra 2005 betyr etter alt å dømme at Finnmark også vil satse også mer på kvensk. Det er pr. juni 2005 tre asylmottak i Finnmark, lokalisert i Hammerfest, Kirkenes og Vadsø. I Vadsø ble det nye fylkesbiblioteket åpnet i 2002, og bibliotekpersonalet bruker betydelige ressurser på å betjene mange av de 305 asylsøkerne fra asylmottaket i Oscars gate. 39 ulike språk er representert i asylmottaket. De største gruppene er fra Kongo, Liberia, Somalia, Irak og Afghanistan. Nylig ble en kunstutstilling arrangert i fylkesbiblioteket med kunstgjenstander laget av kvinner fra asylmottaket. Biblioteket tilbyr 5 bærbare PCer med fri tilgang til internett, noe som

er meget populært blant mange av de mannlige asylsøkere. I flere tilfeller har yngre, spesielt kvinnelige asylsøkere, problemer med å slippe til på PCene, som okkuperes av standhaftige menn. Dette er et generelt problem i mange bibliotek. I "Strategier for den regionale bibliotekstjenesten 2005-2014" (Finnmark fylkeskommune 2005, s.16) er et av de vedtatte tiltakene å styrke flerkulturelle bibliotekstjenester (både mht nasjonale minoriteter og til innvandrere og asylsøkere). Der vises det bl.a. til at Finnmark fylkesbibliotek har et mangeårig samarbeid med andre bibliotek og kulturinstitusjoner på Nordkalotten, bl.a. Bokbussen Karasjok/ Utsjok (Finland/ Porsanger) og Bokbussen Närp som

er et samarbeid mellom Finland, Norge og Sverige.

I forhold til Russland er kulturavtalen mellom Murmansk oblast og Finnmark fylkeskommune grunnlaget for biblioteksamarbeidet. Blant de ulike prosjekter som er igangsatt under denne avtalen kan nevnes

NORU-prosjektet, som tufter seg på de norsk-russiske bånd som i tusen år har eksistert i forhold til vår store nabo i øst (Büchten et al 2004). Sovjetunions oppløsning i 1991 og Barentshavsamarbeidet har styrket disse båndene.

I følge SSB er russerne den

Figur 6.1. Nettoinnflytting fra utlandet av utenlandske statsborgere 2004. Kilde: SSB 2005

folkegruppen som i 2004 representerte størst nettoinnflytting til Norge fra utlandet (figur 6.1). Betydningen av økt norsk-russisk samarbeid i Barentsregionen er reflektert i St.melding nr. 30 (2004-2005) *Muligheter og utfordringer i Nord*, hvor planene om et Barentsinstitutt lagt til Kirkenes presenteres (Utenriksdepartementet 2005, s.35).

Meldingen tar også til orde for permanent drift av NORU-prosjektet (s.14) Dette vil aktualisere behovet for bibliotekfaglig kompetanse og ressurser i Kirkenes for å betjene et fag-/forskningsbibliotek i et slikt senter. Knyttet til dette ligger en mulighet for en utvidelse av NORU-prosjektet, bl.a. ved at Finnmark fylkesbibliotek i sam-

arbeid med Sør-Varanger kommune settes i stand til å påta seg et regionalt ansvar utover Finnmark og Troms, for innkjøp og utlån av russiskspråklige litteratur. NORU-prosjektets leder, Hildur Eikås, har besøkt samarbeidende bibliotek i Nikel og Murmansk en rekke ganger og har etablert et velfungerende samarbeid med russiske partnere. I 2004 sto NORU for utlån av 14.205 russiskspråklige titler i ansvarsområdet Finnmark og Troms. Dette må ses i sammenheng med DFBs utlån i 2004 av totalt 29.609 russiskspråklige titler, hvorav 14.635 i Oslo. Her minner vi likevel om kommentaren i 1.3 vedrørende forholdet mellom utlånstall av fremmedspråklig litteratur og vedkommende språkgruppes innslag i befolkningen.

NORU-prosjektet (Norsk-russisk bibliotek- og informasjonstjeneste i grenseland)

Et bilateralt treårig prosjekt 2002-2005 som omfatter samarbeid mellom flere norske og russiske partnere. Finnmark fylkesbibliotek er prosjekteier og Sør-Varanger bibliotek er vertsbibliotek. NORU er organisert med egen prosjektleder, deltidsstilling for bibliotekar, eget styre og prosjektgruppe. Bokinnkjøp av russisk litteratur foretas i Murmansk i samarbeid med russiske bokhandlere og bibliotek i Nikel og Murmansk. Målgruppen er personer som oppholder seg i Norge, bibliotek i Finnmark og Troms, kultur- og næringsliv, bedrifter, organisasjoner, institusjoner. Målsetningene er bl.a. å

- øke gjensidig norsk-russisk kulturforståelse
- øke kompetanse og kunnskap om Russland og norsk-russiske relasjoner
- litteratur- og kulturformidling gjennom samlingsoppbygging, utstillinger, dukketeater og forfatterturnéer m.m.
- veilede bibliotek i Finnmark og Troms i arbeidet med norsk-russisk bibliotek- og informasjonskompetanse
- etablere et permanent russisk bibliotek- og informasjonstilbud ved Sør-Varanger bibliotek.

(Kilde: Finnmark fylkesbibliotek 2005)

6.2 Bergen offentlige bibliotek: Flerspråklige samlinger, Hordalandsmodellen

De flerspråklige tjenester ved Bergen offentlige bibliotek har på personalsiden en bibliotekar i full stilling (spesialbibliotekar Anne Berit Helland) samt en person på praksisplass under introduksjonsordningen, for tiden Firouz Nasibi-Prurazar.

I tillegg har biblioteket hatt minoritetsspråklige praktikanter fra Aetat. Samlingen omfatter 30 språk med over 11.000 katalogiserte bøker, hvorav nærmere 4.000 barnebøker. Spansk, vietnamesisk og bosnisk/serbisk/ kroatisk er de største samlingene. I tillegg til løpende innkjøp, ble det i 2004 kjøpt inn større samlinger på arabisk, russisk, kurdisk, somali, thai og kinesisk. Rundt 180 lettlestbøker er plassert i hovedutlånet (som er deponert fra barneavdelingen) beregnet på lesetrening for voksne og ungdom. Her er bøker om norsk grammatikk særlig etterspurt. Samlingene inneholder også videoer, og i musikkavdelingen finner en bl.a. verdensmusikk. I underetasjen er det PCer, aviser og tidsskrifter. Avisene er ordnet alfabetisk, så her finner en Adresseavisa og Al Hayyat side om side: integrering i praksis. Selv om det står PCer en rekke steder rundt omkring i biblioteket, bl.a. dedisert PC til norskopplæring, har en valgt å samle PCene et sted for lettere å administrere dem. Det er 30 minutters begrensning på tilgangen til Internett. I 2004 arrangerte Anne Berit Helland 20 omvis-

ninger (klasseundervisning) for grupper med minoritetsspråklige voksne fra Nygård skole og Voksenopplæringen. Ved den flerspråklige samlingen i hovedutlånet avvikles det kontinuerlig mindre utstillinger på språk/og eller tema. Et eksempel er en utstilling i samarbeid med kurdisk kulturforening med nyinnkjøpte bøker på kurdisk, bøker av kurdiske forfattere på norsk og bøker om Kurdistan. Under internasjonal uke fikk over 100 deltakere en flerkulturell opplevelse i biblioteket. Da ble det arrangert flerspråklig forfattertreff på persisk, arabisk og norsk med Soudabeh Alishahi, Oddveig Klyve, Mansur Rajih, Tor Obrestad, musikerne Hassan el Bouzidi og Amir Saion, og med konferansier Mazdak Shafieian. Barneavdelingen er meget aktiv, og arrangerte i juni 2005 et flerkulturelt musikkarrangement med SOHO-trommerne (Se meg, hør meg) i juni 2005. I sommerferien er barnebiblioteket veldig mye benyttet av innvandrerbarn, hvilket reflekterer at innvandrere kan ha andre ferievaner enn gjennomsnittsbefolkningen. Her kunne muligens skoleetaten eller kommunen komme med tilbud om

feriekoloni? På det kompetansehevende plan har flere ansatte ved Bergen offentlige bibliotek tatt del i *Hordalandsmodellen – Kompetanse- bygging i tverrkulturell forståelse*. Dette er en storsatsing rettet mot offentlige tjenesteytere i Hordaland fylke, og er et samarbeid mellom Bergen kommune, Hordaland fylke, SINTEF, Kommunenes sentralforbund og UDI. Biblioteket jobber aktivt i forhold til kommunens mottaks- og kompetansesenter (MOKS), bl.a. med deltakelse på MOKS-seminar som arrangeres i samarbeid med Aetat. Bergens Tidene arrangerte våren 2005 en serie med debatter/samtaler på Lille scene om utvalgte temaer, deriblant det flerkulturelle Bergen. Her deltok Anne Berit Helland. Sammen med andre instanser i kommunen har biblioteket søkt og fått midler fra UDI til oppstart av en kvinnegruppe i biblioteket, og til litteraturarrangement. Her vil det bli ca. 10 deltakere og de enkelte vil bl.a. holde innlegg om sine språk, sin litteratur og kultur.

6.3 Stavanger bibliotek. **Internasjonalt bibliotek: Nations Unlimited**

Som ledd i utredningen ble det 16.6.05 gjennomført et besøk ved Internasjonalt bibliotek, som frem til april 2005 het Innvandrerbiblioteket (Aano 2003). Internasjonalt bibliotek er det eneste biblioteket som er nevnt i KRDs St.melding 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse – ansvar og frihet*. Det er lokalisert i 2. etasje i Kulturhuset (Sølvberget) sentralt i Stavanger. Leder Aud Jorunn Aano er den eneste fulltidsansatte, og har ansvar for innkjøp, kontakt m.m. Samlingene omfatter bøker på 50 språk (inkl. omoro fra Ethiopia som ingen andre norske bibliotek har), blader og tidsskrifter, musikk og barnelitteratur. Det fins ikke egne PCer for innvandrere i den internasjonale delen, derimot fins det 30 PCer i 3. etasje i et felles PC-rom. Disse PCene brukes omtrent likt av innvandrere og nordmenn. Det er 30 minutters tilgang på PCer, hvoretter bibliotekarene på en humoristisk måte spør om ”noen har dårlig samvittighet”. Biblioteket har et formelt og meget godt samarbeid med Johannes Læringsssenter, som ivaretar introduksjonsloven i Stavanger kommune og koordi-

nerer aktivitetene også i forhold til bibliotek. Aud Jorunn Aano gir regelmessig individuelt tilpasset undervisning i klasser som er satt sammen ut fra deltakernes nivå.

Det fins ikke asylmottak i Stavanger by, men sju i Rogaland fylke. Rogaland fylkesbibliotek kjøper depoter til kommunene, og Internasjonalt bibliotek sender ut 50 bøker i snitt hver dag hele året. Biblioteket har en muntlig avtale med Dale og Dalane asylmottak, som begge kommer på besøk til biblioteket med buss et par lørdager i måneden. Asylmottaket dekker selv bussutgifter og betaler ikke for spesialbøker og PCer.

Bibliotekets godt utbygde nettverk omfatter også Flyktningekontoret, som har ansvar for nye asylsøkere og FN-kvote-flyktninger, helsestasjoner (billedbøker på ulike språk i depot). Internasjonalt bibliotek har til enhver tid en innvandrer i praksis fra Voksenopplæringen, og en fra Aetat. Den 15.9.05 arrangerer biblioteket en flerkulturell konferanse ”Verden i biblioteket” som ledd i det internasjonale prosjektet Nations Unlimited. Programmet omfatter bl.a. en erklæring av

Sølvberget som rasismefri sone ved Knut Nærum, boklansering av Mansur Raji, foredrag om bibliotek, språk og integrering av Shariah Kahn (Flyktningehjelpen), diktfremføring av Fadwa Tuquan, filmpremiere ved Khalid Hussein m.m. Stavanger kommune prioriterer flerkulturelt arbeid og betaler kontorplass i inntil to år for fire fribyforfattere (for tiden fra Tsjetsjenia, Zimbabwe, Iran og Yemen) i Kulturhuset, hvoretter de må greie seg selv. I tillegg er det også nedsatt et eget brukerråd for Internasjonalt bibliotek, bestående av medlemmer fra kommunens innvandrerråd, og som møtes regelmessig. Internasjonalt bibliotek er pr. i dag ikke i stand til å påta seg nasjonale forpliktelser mht utlån, men finner at DFBs styrke bl.a. på katalogisering og klassifisering på mange språk, samt deres språkkonsulenter, gjør at DFB bør kunne ivareta nasjonale oppgaver mht kompetanseoppbygging. Bibliotekleder har hatt studieopphold i Frankrike og England. I innvandrerbydelen Lewisham i Øst-London har kommunen betalt for tolker som sitter i biblioteket 3 dager i uken. Dette har trukket mange

kvinner til biblioteket. De kommer inn for å få oversatt ting, og ordningen bør kunne utprøves også enkelte steder i Norge, for eksempel i samarbeid med Voksenopplæringen og Aetat for innvandrerspraktikanter, som ledd i introduksjonsordningen, og hvorfor ikke i forbindelse med asylmottak?

6.4 Tønsberg og Nøtterøy bibliotek: Samarbeid med Fossnes A/S om asylmottak

Fossnes A/S driver asylmottak i Tønsberg, Nøtterøy og Stokke kommuner. I desember ble det inngått en skriftlig avtale mellom Tønsberg og Nøtterøy bibliotek og Fossnes A/S vedrørende bibliotekstjenester til beboere på asylmottak. Vinteren 2005 ble samarbeidet utvidet ved at ytterligere 3 PCer ble betalt av UDI og plassert i bibliotekets nettverk. I tillegg er det installert et norskundervisningsprogram, også fra UDI, på alle 14 maskinene i nettverket. Dette tilbudet vurderes utvidet til alle som har behov for det, enten de er asylanter eller bosatte innvandrere. I tillegg har biblioteket et tilbud om leksehjelp. Dette tilbudet er et samarbeidstiltak mellom en frivillig orga-

nisasjon (KIA), biblioteket og asylmottaket. Dette muliggjør at barna kan få leksehjelp mens de voksne er på norskkurs. Biblioteket vurderer en utvidelse av dette tilbudet og arbeider ellers for at Røde Kors kommer med i arbeidet.

For øvrig betaler Fossnes A/S abonnement for en tamilsk avis som går direkte til biblioteket til glede for tamilske lesere. UDI hadde i uke 21 sin årlige inspeksjon av Fossnes A/S og var meget fornøyde med biblioteksamarbeidet.

Utover samarbeidet med Fossnes A/S har biblioteket et samarbeid med Norskskolen (Tønsberg Voksenopplæring). Dette samarbeidet innebærer at Norskskolen har hatt internettopplæring som en del av sitt undervisningstilbud. Da kommer det klasser eller deler av klasser til biblioteket for en grunnleggende innføring i internettbruk. To av bibliotekets bibliotekarer har forestått undervisningen. Norskskolen har bidratt med penger til innkjøp av ordbøker og språkkurs, og disse inngår som en del av bibliotekets medietilbud.

Hovedpunkter i avtalen mellom Tønsberg-Nøtterøy bibliotek og Fossnes A/S, desember 2004

- Biblioteket har fått midler av Fossnes A/S til innkjøp av fem nye PCer. Disse er plassert i bibliotekets nettverksted og inngår som en del av bibliotekets PC/internetttilbud
- Fossnes A/S kan benytte nettverkstedet inntil seks timer i uken til undervisningsformål
- Avtalen gjelder for tre år med mulighet for forlengelse. I avtalen ligger også at mottaket betaler 9.000,- pr. år i en treårsperiode. Dette skal dekke utgifter til vedlikehold og programvareoppdateringer
- Mottaket er behjelpelig med å formidle bibliotekets regler til sine beboere

(Kilde: Tønsberg og Nøtterøy bibliotek 2005)

6.5 Skolebiblioteket ved Vahl skole, Oslo: Norges mest flerkulturelle grunnskole

Vahl skole ligger i Tøyen-Grønlandområdet som har en stor konsentrasjon av innvandrere. Den eksemplifiserer mange av de karaktertrekkene som kjenner utegner den felleskulturelle skolen (Hauge 2004). Skolen har da også 95% minoritetsspråklige elever og er landets mest flerkulturelle grunnskole, hvor skolebiblioteket spiller en sentral rolle i læringen. Skolen og biblioteket har stor pågang fra hele landet for å dele sine erfaringer, og ble besøkt under IFLA2005 som ett av to skolebibliotek (Løkeberg skolebibliotek, Bærum, var det andre). IFLA-delegatene som besøkte biblioteket var i mange tilfeller spesialister i skolebibliotek og la igjen mange lovord i bibliotekets gjestebok, til glede for barna, skolens personale og bibliotekets leder Gry Enger. skolebiblioteket er bygget opp og drives i nært samarbeid med Skoleavdelingen ved Deichmanske bibliotek, Grünerløkka filial av Deichmanske bibliotek og Det flerspråklige bibliotek. Skolebiblioteket er aktivt engasjert i det pedagogiske arbeidet med

satsing på IKT, tilpasset språkopplæring, utvikling av leselyst, utgivelse av elevforfattede bøker, skoleavis m.m. Gry Enger er opprinnelig utdannet skuespiller og lærer, med tilleggskurs i bibliotekfag. Hun bruker bl.a. drama aktivt i undervisningen, og med stort hell: Barna har bl.a. satt opp Prøysen-stykker og gjestet Prøysen-senteret i Brumunddal. Elevene har oppnådd bedre resultater enn andre typiske innvandrerskoler i de nasjonale leseprøvene (Vaagan & Enger 2004). Som den eneste barneskolen i Oslo er Vahl nettopp blitt utpekt av UFD til demonstrasjonsskole 2005-2007. Sammen med Ulsrud videregående er dermed Vahl skole en av to demonstrasjonsskoler i Oslo og en av 20 demonstrasjonsskoler i landet. Høgskolen i Oslo har fra 2004 fast praksisplass for bibliotekarstudenter ved skolebiblioteket, med godt resultat. Bibliotekarstudentene i praksis får dermed førstehånds erfaring med minoritetsspråklige elever og opplever betydningen av bl.a. kommunikasjonsevne og pedagogikk, jf. hva som ble nevnt tidligere under 5.1 om skolebibliotek. En av utfordringene

fremover ved Vahl skole blir økt satsing på norsk språk som endringen i Opplæringslovens §2.8 legger opp til, og den nye forskriften referert under 2.5.1. En annen utfordring er gjennomføringen av *Den kulturelle skolesekken* (DKS), hvor jo et av flere suksessmål er kulturelt mangfold. Dette praktiseres ulikt rundt omkring i landet. Et generelt problem mange steder, inklusiv i Oslo, er at kunst- og kulturtilbudene fra DKS kommer så sent til grunnskolene at innslagene ikke kan tilpasses undervisningen på en god nok måte (Vaagan 2005a). En stor utfordring er formidling til alle de som er interesserte i å lære mer om virksomheten, og til å ta i mot besøk. Her arbeides det bl.a. med å lage en video og multimediale løsninger.

Deickmanske bibliotek, Oslo. Foto: Hilde Lillegård.

ARKIV- OG MUSEUMSSEKTOREN

I kap.3 ble det minnet om at formuleringene om "einskildmennesket" i KKDs St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving* (ABM-meldinga) selvfølgelig også gjelder det flerkulturelle Norge. Høsten 2003 gjennomførte da også ABM-utvikling en nordisk konferanse om flerkulturell kompetanseutvikling innen kultursektoren i Norden, både innen museum, arkiv og bibliotek (Rekdal 2004). Flere publikasjoner både internasjonale og nasjonale bekrefter at det flerkulturelle er en viktig dimensjon innen så vel bibliotek som museum og arkiv (Einarsen 2005; ABM-utvikling 2005:19; Michael Bell Associates 2005; Vaagan 2003ab).

7.1 Museum

Innen museumsektoren har det flerkulturelle alltid vært et hovedfokus i mange typer museer, ikke minst kunstmuseer, historiske museer og etnografiske museer. Den nye museologien fra 1980-tallet har en aktiv og kritisk holdning til samtiden, med museet som en aktør i samtiden, en "selvransakende dialoginstitusjon". Dette gjenspeiler seg i museenes spennvidde mellom undringshjem og kamparenaer (Einarsen 2005). Vi har lenge hatt et Utvandrer museum på Stange/Hamar, men betyr dette at det er på tide med et eget Innvandrer museum? Eller greier det seg med en innvanderleilighet, evt. en av Oslos etter hvert mange moskéer på

Folkemuseet? Her vil det også være et spørsmål om hva som fremmer integreringen (Naguib 2001, 2005).

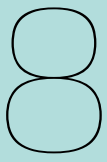
7.2 Arkiv

Arkivene har på den annen side i Norge gjerne inntatt en mer tilbaketrukket rolle med konsentrasjon om bevaring og kontekst, ikke å være en aktør i samfunnsdebatten. Riksarkivar Jon Herstad uttalte bl.a. i en kronikk i *Dagbladet* 14.4.04 at "Kravet om at arkivarene skal være historiefortellere, er et forsøk på å overføre en ufordøyd museumsideologi og et uferdig produkt på arkivsektoren" (Herstad 2004). Likefullt ser en for eksempel i Storbritannia at National Archives aktivt markedsfører koloniarkivene

overfor en multikulturell befolkning på leting etter identitet og røtter. Oslo Byarkiv har multikulturelle arkiver, for eksempel donert av Oslo Taxi, en næring hvor det flerkulturelle Norge har tatt over fra 1970-tallet fremover.

I 3.6 ble stilt spørsmål om hvordan og i hvilken grad bibliotekene kan og bør være kanaler for offisiell politikk. Det samme spørsmålet kan selvfølgelig stilles til museene og arkivene. Som kjent er det en Bibliotekutredning på gang, hvor bibliotekenes roller og oppgaver skal defineres. Denne utredningen argumenterer for at det flerkulturelle er en viktig dimensjon for dagens og fremtidens norske biblioteker. Alle bibliotekene kan på det

flerkulturelle området ivareta mange oppgaver og roller på sin måte. Bibliotekene vil på den ene siden ha elementer av arkivenes roller og oppgaver som kontekstorienterte bevaringsinstitusjoner, men også elementer fra museene som undringshjem og kamparenaer. Bibliotekene vil være lojale talerør og samtidig kritiske medspillere, i det de ivaretar og videreutvikler sine roller og oppgaver som sentra for kunnskap, informasjon, kultur, sosial integrering og demokratisering.

KONKLUSJON,

AKTUELLE TILTAK OG LØSNINGER

Gjennomgangen har gitt grunnlag for å trekke en hovedkonklusjon, og ellers å anbefale enkelte tiltak og løsninger:

- Det stilles i større grad krav til innvandrere mht integrering og mestring av det norske språk. Samtidig er norske myndigheter forpliktet til, både gjennom det nye infrastrukturkravet i Grunnlovens §100, gjennom Lov om folkebibliotek samt underliggende retningslinjer, gjennom annet lovverk og offisiell politikk, å sette bibliotekene i stand til å tilby gratis til alle sine brukere, inklusiv innvandrere og deres etterkommere, flyktninger og asylsøkere, et godt og bredt utvalg litteratur og annet egent materiale, fysisk og elektronisk, på en rekke språk, som i Sverige og Danmark. Omfanget av tjenestene bør gjenspeile befolkningssammensetningen, og vil avhenge særlig av samspillet mellom demografi, etterspørsel, offisiell politikk og ressurstilførsel.
- En ny biblioteklov bør inneholde en egen paragraf om betjening av minoriteter, innvandrere og deres etterkommere, flyktninger og asylsøkere.
- En ny biblioteklov bør som et utgangspunkt ha Grunnlovens §100 og myndighetenes forpliktelse til å tilrettelegge for en åpen og opplyst offentlig samtale.
- Nasjonalbibliotekets vedtekter bør reflektere en flerkulturell dimensjon, og så vel forholdet til Det flerspråklige bibliotek som en nasjonal ansvarsdeling bør avklares.
- Det flerspråklige biblioteks Bazaar bør videreutvikles og integreres med Norsk Digitalt Bibliotek.
- Kultur- og kirkedepartementet samt ABM-utvikling bør i sterkere grad legge til rette for bibliotekenes oppfølging av offisiell politikk, bl.a. introduksjonsloven og asylmottak.
- Kultur- og kirkedepartementet samt ABM-utvikling bør sørge for at Statistisk sentralbyrå i sterkere grad kartlegger innvandreres kultur- og mediebruk, inklusiv bibliotekbruk.
- ABM-utvikling i samarbeid med fylkesbibliotekene og Det flerspråklige bibliotek bør, for

å styrke koordinering og heve kompetansen, iverksette en 3-årig prøveordning med fire regionale bibliotekkonsulenter for etniske brukere, etter dansk mønster.

- Fylkesbibliotekene bør regelmessig arbeide med kompetansehevende tiltak overfor de kommunale folkebibliotekene, bl.a. i samarbeid med Det flerspråklige bibliotek, Utlendingsdirektoratets regionskontorer, kommunens flyktningkonsulent, Aetat og frivillige organisasjoner. Dette arbeidet vil bl.a. innebære å sette seg inn i offisiell politikk på området, og IFLAs retningslinjer for betjening av flerkulturelle befolkninger.
- Fylkesbibliotekene bør tilrettelegge og koordinere regionale mobile bibliotek der dette er ønskelig, etter mønster fra Agdersamlingen og Møre og Romsdal, og i samarbeid med DFB.
- Fylkesbibliotekene bør kartlegge og dokumentere økt bruk av bibliotekene som følge av introduksjonsordningen og samarbeid med asylmottak. Standardavtaler og enhetlig bibliotekopptreden vil kunne gjøre det lettere å få ressurs-

messig uttelling fra statlige myndigheter.

- Folkebibliotekene bør så langt som mulig engasjere seg i kommunenes gjennomføring av introduksjonsloven og i organisert samarbeid med asylmottak, der dette er aktuelt. En bør vurdere tiltak mht ansettelse, økt brukermedvirkning, brukerråd, innvandrerprikkanter og tolker.
- Fag-/forskningsbibliotekene og spesialbibliotekene bør som ledd i sin internasjonalisering satse mer på vevportaler med tilrettelagt informasjon på engelsk.
- Bibliotekutdanningen bør trekke det flerkulturelle sterkere inn undervisning, pensum og forskning. Bibliotekfaglig kompetanse må også omfatte kommunikativ, pedagogisk og kulturell kompetanse.
- Endret regional arbeids- og ansvarsdeling mellom Det flerspråklige bibliotek og Finnmark fylkesbibliotek/Sør-Varanger bibliotek mht russisk litteratur. Finnmark fylkesbibliotek/Sør-Varanger bibliotek bør styrkes ressursmessig og få ansvar for russiskspråklig litteratur i region nord

(Finnmark, Troms, Nordland og de to Trøndelagsfylkene), og Det flerspråklige bibliotek for region sør (øvrige fylker).

- På helseområdet bør det skje en koordinering av flerkulturelle tiltak i regi av pasientbibliotekene, Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, prosjektet Det tilgjengelige bibliotek, Det flerspråklige bibliotek og Nasjonalt kompetansesenter for minoritetshelse.

LITTERATUR OG KILDER

- ABM-utvikling (2005). *http://www.abm-utvikling.no/*
- ABM-utvikling (2005). *Biblioteket – det normale rommet i fengselet*, ABM-skrift nr. 14. Oslo: ABM-utvikling
- ABM-utvikling (2003). *Befolkningens vurdering av folkebibliotekene*, ABM-skrift nr. 3. Oslo: ABM-utvikling
- ABM-utvikling (2005). *Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av det flerkulturelle Norge*. ABM-skrift nr. 19
- Audunson, R. & Windfeld Lund, N. (red.) (2001). *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Audunson, R. (2003). BOBCATSSS – en øvelse i tverrkulturelt arbeid, s. 169-175 i Vaagan, R. (red) (2003). *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport 2003 nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Audunson, R. (2004). *Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek-tjenester?*, ABM-skrift nr. 6. Oslo: ABM-utvikling
- Bergen offentlige bibliotek (2005). *http://www.bergen.folkebibl.no/*
- Berger, Å. (2001). *Mangfoldighedens biblioteker. Flersproglig biblioteksbetjening i Danmark*. København : Bibliotekarforbundet.
- Berstad, T. & Futsæter K.A. (2004). *Mediebruken blant de med innvandrerbakgrunn*. Forbruker & Media 1. halvår 2004. Oslo: TNS Gallup
- Byberg, L. & Frisvold, Ø. (2001). *Hvorfor folkebibliotek? Et tilbakeblikk på bibliotek og politisk legitimering ved tre hundreårsskifter*, s. 63-87 i: Audunson, R.A. & Windfeld Lund, N. (2001) (red.) *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Büchten, D., Dzijakson, T. & Nielsen, J.P. (red.) (2004). *Norge-Russland gjennom 1000 år*. Oslo: Scandinavian Academic Press
- De Laubier, G. & Bossier, J. (2003). *Bibliothèques du Monde*. Paris: Éditions de La martinière

- Deichmanske bibliotek/Det flerspråklige bibliotek (2005) <http://nyhuus.deich.folkebibl.no/deichman/dfb/index.html>
- Djuve, A. B. (2005). *Nytt arbeidsliv*. Oslo: Fafo
- ECON analyse (2005). *Notat 2005-021 Scenarier for biblioteksektoren – bakgrunnsnotat*. Oslo: ECON analyse
- Einarsen, H.P. (2005). *Mellom undringshjem og kamparenaer. Museer og den flerkulturelle virkeligheten*. ABM-skrift nr. 12. Oslo: ABM-utvikling
- Elgjo, M.F. (2002). *Hvordan kan medisinsk bibliotek bidra til å utvikle et godt tilbud om pasientinformasjon ved sykehusene?*. Hovedoppgave i bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo 2002 (Upublisert).
- Finnmark fylkesbibliotek (2005). <http://www.fm.fylkesbibl.no/>
- Finnmark fylkeskommune (2005). *Bibliotek? – bare må ha det! Strategier for den regionale bibliotek-tjenesten 2005-2014*. Vedtatt av Finnmark fylkesting 8.12.2004.
- Fjellhaug, M. (2000) Leselyst i pasientsengen, *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 120: 1252-3
- Forgaard, T. S. (2005). *Monitor for sekundærflytting. En deskriptiv analyse av sekundærflyttinger blant flyktninger som ble bosatt i Norge i perioden 1994-2003*. Notat 2005/13. Oslo/Kongsberg: Statistisk sentralbyrå.
- Friberg, J.H. (2005). *Ungdom, fritid og deltakelse i det flerkulturelle Oslo*, FAFO-notat 2005:16. Oslo
- Gabrielsen, E. & Lagerstrøm, B.O. (2005). "Mange innvandrere er dårlige til å lese norsk", *Samfunnspeilet*, 2/2005, s.2-10
- Hauge, A.-M. (2004). *Den felles kulturelle skolen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hernwall, P. & Vestby, G.M. (2005). *IKT i flerkulturelle skoler. Oslo indre øst. Sluttrapport*. ITU skriftserie nr. 29. Oslo: Unipub
- Herstad, J. (2004). "Arkivaren som historieforteller", *Dagbladet* 14.4.05
- Hylland Eriksen, T. & Sørheim, T. A. (2003). *Kulturforskjeller i praksis: perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- IFLA. *Library services to multicultural populations* (2005). <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/guide-e.pdf>
- Kjeldstadli, K. (red.) (2003). *Norsk innvandringshistorie*, b. I-III. Oslo: Pax.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2005). *NOU 2004: 20 Ny utlendingslov* <http://odin.dep.no/krd/norsk/publ/utredninger/NOU/016001-020018/dok-bn.html>
- Kommunal- og regionaldepartementet (2004). St.meld. nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - ansvar og frihet*
- Kommunal- og regionaldepartementet (2001). St.melding nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoriteter i Norge – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar*
- Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndigheter (KIM) (2005). <http://www.kim.no/>

- Kragh-Schwartz, B. (2003). "Indvandrerbiblioteket i Danmark", s. 54-70 i Vaagan, R. (red.) *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport 2003 nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Kultur- og kirkedepartementet (2001). St. melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*
- Kultur- og kirkedepartementet (2003). St.melding 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*
- Leth Nielsen, K. (2003). "Det flerspråklige bibliotek", s.71-90 i Vaagan, R. (red) (2003). *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport 2003 nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Lempert, L. (2003). "Internationella biblioteket i Stockholm", s. 48-53 i Vaagan, R. (red) (2003). *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport 2003 nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Lovdata (2005). <http://www.lovdata.no/>
- Makt- og demokratiutredningen 1998-2003 (2005). <http://www.sv.uio.no/mutr/>
- Michael Bell Associates Research & Consultancy, April 2005. *Handle with Care: Towards a Diversity Strategy for London's Archives, Museums & Libraries. A Consultation Document prepared for ALM London*. London.
- Naguib, S-A. (2004). "The Aesthetics of Otherness in Museums of Cultural History", *Tidsskrift for kulturforskning*, 3 (4) 5-21 (trykket 2005)
- Naguib, S-A. (2001). *Mosques in Norway. The Creation and Iconography of Sacred Space*. Oslo: Novus forlag
- Nasjonalbiblioteket (2005). <http://www.nb.no/>
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)(2005). <http://www.hio.no/content/view/full/456>
- Nasjonalt senter for minoritets-helse (NAKMI) (2005). <http://www.nakmi.no/forside/default.asp>
- Niemi, E. (2003). "Samene og kvenene – bibliotek og kunnskap. Et historisk perspektiv", s.15-35, R.Vaagan, (red.) (2003). *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Nordby, T. (2005). "Behov for en fleksibel utlendingslov". *Aftenposten* 22.juli 2005
- Norsk Bibliotekforening. *Spesialgruppe for flerkulturelle bibliotektenester* (2005). <http://www.flerspraklig.no/>
- Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek <http://www.nlb.no/articleview.aspx?articleID=17>
- Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) <http://www.noas.org/>
- Organisasjonen mot etnisk diskriminering (OMOD) (2005). <http://home.c2i.net/ourplace/>
- Oslo kommune. Byarkivet. (2005). *Oslos multikulturelle arkiver*. http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/2004/Nordic_black/multikulturelle_ar_kiver_hoved.asp

- Peters, C. & Picchi, E. (1997). "Across languages, across cultures: issues in multilinguality and digital libraries" *D-Lib Magazine*, May <http://www.dlib.org/dlib/may97/peters/05peters.html>
- Rekdal, P. (red.) (2004). *Kompetanseoppbygging for et flerkulturelt normalsamfunn*. ABM-skrift nr. 13. Oslo: ABM-utvikling.
- Ringdal, N.J. (1985). *By, bok og borger. Deichmanske bibliotek gjennom 200 år*. Oslo: Aschehoug
- Ringen, S. (2005). "Flerkulturell, gjensidig integrering", kronikk i *Aftenposten* 28.7.05
- Røsjo, E. (2005). "Oslo byarkiv og den flerkulturelle utfordringen – Oslo som innvandrerby". I Rekdal, P. (red.) (2004). *Kompetanseoppbygging for et flerkulturelt normalsamfunn*. ABM-skrift nr. 13. Oslo: ABM-utvikling, s.82-90.
- Sandvik, M., Fogt, A. & Vaagan, R. (2005). "Multicultural children, youth and Norwegian media", *Childhoods* 2005, Oslo 29.6-3.7.05. *Program and abstracts*, s.100-101
- SINTEF (2005). Innvandrere og flyktninger. http://www.sintef.no/content/page1____617.aspx
- Slagstad, R. (2001). *De nasjonale strategier*. Oslo: Pax
- Smidt, J.K. (2002). *Mellom elite og publikum : litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*, Acta Humaniora nr. 123, Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub
- Statens bibliotektilsyn (2002). *Et nytt løft. Fylkesbiblioteket – revitalisert, ikke utrangert. En utredning om fylkesbibliotekets rolle i framtida*. Oslo: Statens bibliotektilsyn
- Statens bibliotektilsyn (1993). *Reglement for folkebibliotek – veiledende retningslinjer*. Gitt av Statens bibliotektilsyn og godkjent av Kulturdepartementet i brev av 6. september 1993 i medhold av lov av 20. desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek, §4, tredje ledd.
- Statistisk sentralbyrå (2005). *Innvandring og innvandrere* <http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring/>
- Stavanger bibliotek. Internasjonalt bibliotek (2005). <http://www.stavanger-kulturhus.no/>
- Stortinget (2005). Kommunalkomiteen. *Innst.S.nr. 185 (2004-2005)*.
- Tesli, A. (2001). *Norsk innvandringsforskning i perioden 1991-2001: en forskningsstrategisk kartlegging og vurdering med vekt på Norges forskningsråds IMER-program*. Oslo: Norges Forskningsråd
- The Museums, Libraries and Archives Council (2005). <http://www.mla.gov.uk/>
- Thorhauge, J. (2003). "Modelskifte i biblioteksbetjening af etniske minoriteter", *Ikoner*, 3, 4-8
- Thorud, E. (2004). *Trends in migration and migration policy – 2003/2004. SOPEMI report for Norway (2004)*. Oslo: Ministry of Local Government and Regional Development. <http://odin.dep.no/filarkiv/233295/SOPEMI2004.pdf>
- Torgersen, L. (2005). *Betydningen av innvandrerbakgrunn for psykiske vansker blant ungdom*. NOVA-rapport nr. 5. Oslo: NOVA
- Torrás, M-C. & Vaagan, R. (2005).

- Web portals and internationalisation. A survey of Norwegian academic, research and special libraries.* IFLA 2005, Oslo 14-18.8.05
- Tronstad, Kr. R. (red.) (2004). *Innvandring og innvandrere 2004.* Statistiske analyser 66, Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Tveit, Å.K. (2004). *Innganger: om lesing og litteraturformidling.* Bergen: Fagbokforlaget
- Tønsberg og Nøtterøy bibliotek (2005). <http://www.tonsberg.folkebibl.no/>
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005a). St. melding nr. 20 (2004-2005). *Vilje til forskning.* Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2005b). *Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet 2003-2007.* Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2003). *Likeverdig utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004-2009.* Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet
- Utenriksdepartementet (2005). St. melding nr. 30 (2004-2005) *Muligheter og utfordringer i Nord.* Oslo: Utenriksdepartementet
- Utlendingsdirektoratet (2005). *Kommuner med asylmottak. Utfordringer og mulige løsninger.* Oslo: Utlendingsdirektoratet. <http://odin.dep.no/filar-kiv/233295/SOPEMI2004.pdf>
- Vahl skole (2005). <http://www.vahlskole.oslo.no/>
- Vaagan, R. (2005a). "The value of professional arts and culture performances in Norwegian primary schools. A study of Den kulturelle skolesekk ". *Childhoods 2005*, Oslo 29.6-3.7.05. *Program and abstracts*, s. 379-380.
- Vaagan, R. (2005b). *Bibliotekene – et Grunnlovsfestet samfunnsoppdrag?.* Oslo: Norsk Bibliotekforening <http://www.norsk-bibliotekforening.no/article.php?id=924>
- Vaagan, R. & Holm, S. (2004). "Professional values in Norwegian librarianship" *New Library World*, 105 (1200/1201), 2004, 213-217
- Vaagan, R. & Enger, G. (2004). "Developing the multicultural school library: Vahl primary school, Oslo." *New Library World*, 105, (1204/1205), 337-344
- Vaagan, R. (red.) (2003a). *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet.* HiO-rapport nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo
- Vaagan, R. (2003b). "The multicultural library – quo vadis?," *Scandinavian Public Library Quarterly*, 36 (4), 18-19
- Vaage, O.F. (1997). "Kultur- og mediebruk", s.213-215 i K. Vassenden (red.) *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge. Religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere.* Oslo: Universitetsforlaget
- Østby, L. (2004a). *Innvandrere i Norge: Hvem er de, hvordan går det med dem?* Del 1 Demografi.

Notat nr. 65. Oslo/Kongsberg:
Statistisk sentralbyrå

Østby, L. (2004b). *Innvandrere i Norge: Hvem er de, hvordan går det med dem?* Del II Levekår. Notat nr. 66. Oslo/Kongsberg: Statistisk sentralbyrå

Aabø, S. (2005). *The value of public libraries : a methodological discussion and empirical study applying the contingent valuation method*. Faculty of Arts, University of Oslo, Unipub

Aano, A. J. (2003). "Bibliotek-tjenester ut til alle innvandrergupper. Hvordan bygge allianser", s.159-168 i Vaagan, R. (red.) (2003) *Det multikulturelle bibliotek – visjon og virkelighet*. HiO-rapport 2003 nr. 31. Oslo: Høgskolen i Oslo

Canada

Government of Canada: http://canada.gc.ca/main_e.html
Libraries and Archives Act of Canada: <http://lois.justice.gc.ca/en/L-7.7/80647.html#rid-80672>
Multicultural resources and services: http://www.collectionscanada.ca/multicultural/index_e.html
Aboriginal resources and serv-

ices: <http://www.collectionscanada.ca/aboriginal/index-e.html>
Citizenship and Immigration - Canada (2005) <http://www.cic.gc.ca/english/index.html>
Statistics Canada <http://www.statcan.ca/>

Danmark

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration: <http://www.inm.dk/Index/mainstart.asp?o=1&n=3&s=4>
Kulturministeriet: <http://www.kum.dk/default.asp>
Bibliotekstyrelsen: <http://www.bs.dk/default.aspx>
Indvandrerbiblioteket: <http://www.indvandrerbiblioteket.dk/>
Danmarks statistikk <http://www.dst.dk/>

Frirum til integration: en undersøkelse af de etniske minoriteters brug af bibliotekerne. Utarbejdet i et samarbejde mellom Statsbiblioteket, Odense Centralbibliotek og Århus Kommunes biblioteker. Århus 2001.

Sverige

Utenriksdepartementet: Migrasjonsministeren <http://www.regeringen.se/sb/d/1266>
Utbildnings- och kulturdepartementet: <http://www.regeringen.se/sb/d/1454>

Statens kulturråd: <http://www.kulturradet.se/>
Internationella biblioteket: <http://www.ssb.stockholm.se/templates/OneColumn.asp?id=4006>
Statistiska centralbyrån <http://www.scb.se/>
Bibliotekslagen. SFS 1996:1596 <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19961596.HTM>

Aviser

Aftenposten
Dagsavisen
Dagbladet

(alle URL-adresser lest 25.8.05)

VEDLEGG

10.1 Tabell 1a: Personer med innvandrerbakgrunn pr. 1.1.05	91
10.2 Tabell 1b: Flyktninger pr. 1.1.05	92
10.3 Tabell 12: Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn og fylke pr. 1.1.05	93
10.4 Tabell 11: Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn og kommune pr. 1.1.05	94

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Temasider om innvandring med statistiske tabeller: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>. Lest 25.8.05.

10.1 Tabell 1a: Personer med innvandrerbakgrunn pr. 1.1.05

Statsborgerskap Innvandringskategori	Personer med innvandringsbakgrunn	Innvandrerbefolkningen ¹	Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn ²	Utenlandsfødte ⁶	Utenlandske statsborgere
Norske og utenlandske statsborgere i alt	598 820	364 981	301 045	361 143	213 303
Uten innvandringsbakgrunn ³	-	-	-	-	1 712
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	301 045	301 045	301 045	301 045	184 753
Personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre ⁴	63 936	63 936	-	-	13 079
Utenlandsfødte med én norskfødt forelder ⁵	26 468	-	-	26 468	3 728
Norskfødte med én utenlandsfødt forelder ⁵	173 741	-	-	-	9 468
Født i utlandet og har norskfødte foreldre ⁶	33 630	-	-	33 630	563
Norske statsborgere i alt	387 229	167 149	116 292	172 099	-
Uten innvandringsbakgrunn ³	-	-	-	-	-
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	116 292	116 292	116 292	116 292	-
Personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre ⁴	50 857	50 857	-	-	-
Utenlandsfødte med én norskfødt forelder ⁵	22 740	-	-	22 740	-
Norskfødte med én utenlandsfødt forelder ⁵	164 273	-	-	-	-
Født i utlandet og har norskfødte foreldre ⁶	33 067	-	-	33 067	-
Utenlandske statsborgere i alt	211 591	197 832	184 753	189 044	211 591
Uten innvandringsbakgrunn ³	-	-	-	-	1 712
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	184 753	184 753	184 753	184 753	184 753
Personer født i Norge med to utenlandsfødte foreldre ⁴	13 079	13 079	-	-	13 079
Utenlandsfødte med én norskfødt forelder ⁵	3 728	-	-	3 728	3 728
Norskfødte med én utenlandsfødt forelder ⁵	9 468	-	-	-	9 468
Født i utlandet og har norskfødte foreldre ⁶	563	-	-	563	563

1 Innvandrerbefolkningen omfatter personer som har to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre, eller mer presist: Personer som verken har foreldre eller besteforeldre som er født i Norge.

2 'Uten norsk bakgrunn' er en forenkling av 'uten norskfødte foreldre eller besteforeldre født i Norge'.

3 Dette er blant annet norskfødte (med norskfødte foreldre) som har bosatt seg i utlandet og fått tilflyttingslandets statsborgerskap, og som senere har vendt tilbake til Norge.

4 Norskfødte med to utenlandsfødte foreldre/uten norskfødte foreldre eller besteforeldre.

5 Omfatter også en del personer med to utenlandsfødte foreldre, men med minst én norskfødt besteforelder.

6 Kategorien inneholder også 'utenlandsadopterte'. For mer informasjon om adopterte viser vi til tidligere publisering av innvandrerbefolkningen med tall per 1. januar 2002.

10.2 Tabell 1b: Flyktninger pr. 1.1.05

Landbakgrunn	Flyktninger			Hovedpersonflyktninger			
	I alt	Hovedperson flyktning	Familietilknyttet til flyktning ²	Uspesifisert flyktning	Overførings flyktninger ³	Asyltilfelle ⁵	Annen flyktning ⁴
I alt	107 208	81 460	25 748	4 037	19 317	43 850	14 256
Norden	16	9	7	1	.	5	3
Vest-Europa, med unntak av Tyrkia	163	105	58	18	5	77	5
Øst-Europa	28 076	25 506	2 570	910	1 015	11 696	11 885
Nord-Amerika, Oseania	35	24	11	1	1	22	.
Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika, Tyrkia	78 918	55 816	23 102	3 107	18 296	32 050	2 363
Utvalgte land							
Irak	14 335	8 902	5 433	37	3 095	5 358	412
Bosnia-Hercegovina	12 073	11 086	987	4	222	1 631	9 229
Somalia	11 534	7 630	3 904	43	195	6 721	671
Iran	10 628	9 094	1 534	74	4 943	4 038	39
Vietnam	10 577	6 834	3 743	1 859	4 839	136	.
Serbia og Montenegro	7 953	7 252	701	23	167	5 004	2 058
Sri Lanka	5 733	3 667	2 066	133	13	3 517	4
Afghanistan	4 715	3 550	1 165	5	1 390	1 206	949
Chile	4 643	3 510	1 133	724	155	2 631	.
Russland	2 504	2 389	115	4	56	1 819	510
Tyrkia	2 102	1 014	1 088	11	31	961	11
Kroatia	1 821	1 676	145	10	274	1 322	70
Etiopia	1 815	1 392	423	59	482	843	8
Eritrea	1 321	1 048	273	40	73	919	16
Pakistan	1 214	823	391	8	22	792	1

¹ Betegnelsen "flyktning" bruker en her om personer bosatt i Norge, som en gang har kommet til Norge av fluktgrunner (familie medregnet), uten hensyn til om personen har fått flyktningstatus (etter Genèvekonvensjonen). Barn som flyktningene har fått etter at de kom til Norge er ikke regnet med.

² Oppholds- eller arbeidstillatelse som blir innvilget til nære familiemedlemmer av utenlandske statsborgere med lovlig opphold i Norge. Det gjelder også familiemedlemmer til norsk statsborger. Gjelder i hovedsak ektefelle og barn under 18 år.

³ Flyktninger som får komme til Norge etter et organisert uttak, vanligvis i samarbeid med FN's Høykommissær for flyktninger. Stortinget fastsetter årlig en kvote for hvor mange overføringsflyktninger som kan tas imot i Norge.

⁴ Betegnelsen "annen flyktning" inneholder krigsflyktninger og tidligere Jugoslavia-internerte med familier.

⁵ Betegnelsen "asyltilfelle" omfatter personer med asyl eller opphold på humanisert grunnlag.

Standardtegn i tabeller

10.3 Tabell 12: Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn og fylke pr. 1.1.05

	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen								
		I alt	Norden	Vest- Europa	Øst- Europa	Afrika	Asia med Tyrkia	Nord- Amerika ³	Sør- og Mellom- Amerika	Oseania
I alt	4 606 363	364 981	53 201	36 960	61 342	43 794	146 851	8 092	13 657	1 084
01 Østfold	258 542	20 407	3 619	1 492	5 541	1 623	7 404	288	410	30
02 Akershus	494 218	44 999	8 914	5 330	6 925	3 372	17 630	1 214	1 462	152
03 Oslo	529 846	118 337	12 424	7 726	12 637	20 565	59 039	1 703	3 933	310
04 Hedmark	188 376	8 190	1 860	814	1 848	934	2 386	149	184	15
05 Oppland	183 174	7 682	1 393	908	1 871	799	2 374	138	177	22
06 Buskerud	243 491	21 369	3 301	1 953	3 826	1 497	9 686	314	743	49
07 Vestfold	220 736	14 230	2 550	1 690	3 148	970	5 084	359	374	55
08 Telemark	166 289	10 175	1 652	1 077	2 168	1 429	3 192	169	468	20
09 Aust- Agder	103 596	5 671	1 001	764	1 318	427	1 731	265	150	15
10 Vest- Agder	161 276	12 222	1 419	1 300	3 017	807	4 036	603	1 015	25
11 Rogaland	393 104	27 290	3 310	4 347	5 044	2 730	9 608	1 079	1 032	140
12 Hordaland	448 343	24 881	2 737	3 424	3 804	2 782	9 234	782	2 013	105
14 Sogn og Fjordane	107 032	4 433	635	738	898	416	1 313	102	320	11
15 Møre og Romsdal	244 689	9 186	1 257	1 318	1 995	909	3 174	210	293	30
16 Sør- Trøndelag	272 567	13 792	1 884	1 657	2 568	1 528	5 177	310	622	46
17 Nord- Trøndelag	128 444	3 685	703	406	678	606	1 156	76	52	8
18 Nordland	236 825	7 904	1 488	783	1 772	980	2 503	172	183	23
19 Troms	152 741	6 492	1 627	988	1 178	1 024	1 353	139	166	17
20 Finnmark Finnmárku	73 074	4 036	1 427	245	1 106	396	771	20	60	11

¹ Personer med to utenlandsfødte foreldre.

² Eget, mors eller fars fødeland.

³ USA og Canada.

Standardtegn i tabeller

2005 © Statistisk sentralbyrå

10.4 Tabell 11: Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn og kommune pr. 1.1.05

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
Hele landet	4 606 363	364 981	265 644	99 337	7,9	5,8	2,2
0101 Halden	27 582	2 193	1 408	785	8,0	5,1	2,8
0104 Moss	28 040	3 164	2 442	722	11,3	8,7	2,6
0105 Sarpsborg	49 753	3 971	3 068	903	8,0	6,2	1,8
0106 Fredrikstad	70 418	5 523	4 055	1 468	7,8	5,8	2,1
0111 Hvaler	3 773	114	38	76	3,0	1,0	2,0
0118 Aremark	1 425	42	21	21	2,9	1,5	1,5
0119 Marker	3 439	185	98	87	5,4	2,8	2,5
0121 Rømskog	667	23	4	19	3,4	0,6	2,8
0122 Trøgstad	4 962	192	110	82	3,9	2,2	1,7
0123 Spydeberg	4 798	211	135	76	4,4	2,8	1,6
0124 Askim	14 089	1 719	1 419	300	12,2	10,1	2,1
0125 Eidsberg	10 203	713	555	158	7,0	5,4	1,5
0127 Skiptvet	3 355	185	120	65	5,5	3,6	1,9
0128 Rakkestad	7 284	426	349	77	5,8	4,8	1,1
0135 Råde	6 465	220	127	93	3,4	2,0	1,4
0136 Rygge	13 712	1 031	733	298	7,5	5,3	2,2
0137 Våler	4 020	225	136	89	5,6	3,4	2,2
0138 Hobøl	4 557	270	160	110	5,9	3,5	2,4
0211 Vestby	12 990	983	569	414	7,6	4,4	3,2
0213 Ski	26 800	2 436	1 691	745	9,1	6,3	2,8
0214 Ås	14 472	1 656	1 143	513	11,4	7,9	3,5
0215 Frogn	13 358	874	425	449	6,5	3,2	3,4
0216 Nesodden	16 231	1 313	617	696	8,1	3,8	4,3
0217 Oppegård	23 586	2 020	1 275	745	8,6	5,4	3,2
0219 Bærum	104 690	11 488	6 855	4 633	11,0	6,5	4,4
0220 Asker	50 858	5 103	2 886	2 217	10,0	5,7	4,4
0221 Aurskog- Høland	13 275	421	213	208	3,2	1,6	1,6
0226 Sørum	12 925	614	368	246	4,8	2,8	1,9
0227 Fet	9 567	527	295	232	5,5	3,1	2,4
0228 Rælingen	14 797	1 644	1 351	293	11,1	9,1	2,0
0229 Enebakk	9 297	478	302	176	5,1	3,2	1,9
0230 Lørenskog	30 675	4 140	3 319	821	13,5	10,8	2,7
0231 Skedsmo	42 094	5 150	4 104	1 046	12,2	9,7	2,5
0233 Nittedal	19 578	1 536	980	556	7,8	5,0	2,8

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
0234 Gjerdrum	5 064	266	147	119	5,3	2,9	2,3
0235 Ullensaker	24 556	2 107	1 447	660	8,6	5,9	2,7
0236 Nes	18 025	768	498	270	4,3	2,8	1,5
0237 Eidsvoll	18 637	830	536	294	4,5	2,9	1,6
0238 Nannestad	10 141	570	341	229	5,6	3,4	2,3
0239 Hurdal	2 602	75	27	48	2,9	1,0	1,8
0301 Oslo	529 846	118 337	96 174	22 163	22,3	18,2	4,2
0402 Kongsvinger	17 279	1 340	1 007	333	7,8	5,8	1,9
0403 Hamar	27 439	1 569	1 109	460	5,7	4,0	1,7
0412 Ringsaker	31 824	978	604	374	3,1	1,9	1,2
0415 Løten	7 271	213	131	82	2,9	1,8	1,1
0417 Stange	18 427	766	475	291	4,2	2,6	1,6
0418 Nord-Odal	5 073	80	45	35	1,6	0,9	0,7
0419 Sør-Odal	7 623	155	73	82	2,0	1,0	1,1
0420 Eidskog	6 499	301	147	154	4,6	2,3	2,4
0423 Grue	5 275	266	180	86	5,0	3,4	1,6
0425 Åsnes	7 779	253	149	104	3,3	1,9	1,3
0426 Våler	3 924	93	41	52	2,4	1,0	1,3
0427 Elverum	18 844	882	622	260	4,7	3,3	1,4
0428 Trysil	6 882	300	107	193	4,4	1,6	2,8
0429 Åmot	4 398	189	105	84	4,3	2,4	1,9
0430 Stor-Elvdal	2 832	105	65	40	3,7	2,3	1,4
0432 Rendalen	2 105	41	17	24	1,9	0,8	1,1
0434 Engerdal	1 499	65	21	44	4,3	1,4	2,9
0436 Tolga	1 778	122	107	15	6,9	6,0	0,8
0437 Tynset	5 405	211	155	56	3,9	2,9	1,0
0438 Alvdal	2 416	62	36	26	2,6	1,5	1,1
0439 Folldal	1 717	73	64	9	4,3	3,7	0,5
0441 Os	2 087	126	92	34	6,0	4,4	1,6
0501 Lillehammer	25 075	1 503	960	543	6,0	3,8	2,2
0502 Gjøvik	27 648	1 844	1 444	400	6,7	5,2	1,4
0511 Dovre	2 875	64	47	17	2,2	1,6	0,6
0512 Lesja	2 184	45	22	23	2,1	1,0	1,1
0513 Skjåk	2 394	54	28	26	2,3	1,2	1,1
0514 Lom	2 467	62	28	34	2,5	1,1	1,4
0515 Vågå	3 773	73	45	28	1,9	1,2	0,7
0516 Nord-Fron	5 896	160	118	42	2,7	2,0	0,7
0517 Sel	6 059	130	92	38	2,1	1,5	0,6

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
0519 Sør-Fron	3 271	115	54	61	3,5	1,7	1,9
0520 Ringeby	4 586	171	96	75	3,7	2,1	1,6
0521 Øyer	4 840	212	125	87	4,4	2,6	1,8
0522 Gausdal	6 175	161	99	62	2,6	1,6	1,0
0528 Østre Toten	14 604	530	383	147	3,6	2,6	1,0
0529 Vestre Toten	12 546	411	297	114	3,3	2,4	0,9
0532 Jevnaker	6 335	316	212	104	5,0	3,3	1,6
0533 Lunner	8 505	318	197	121	3,7	2,3	1,4
0534 Gran	13 010	422	314	108	3,2	2,4	0,8
0536 Søndre Land	6 008	228	130	98	3,8	2,2	1,6
0538 Nordre Land	6 847	143	91	52	2,1	1,3	0,8
0540 Sør-Aurdal	3 265	90	57	33	2,8	1,7	1,0
0541 Etnedal	1 397	40	16	24	2,9	1,1	1,7
0542 Nord-Aurdal	6 442	294	195	99	4,6	3,0	1,5
0543 Vestre Slidre	2 245	96	67	29	4,3	3,0	1,3
0544 Øystre Slidre	3 114	116	54	62	3,7	1,7	2,0
0545 Vang	1 613	84	50	34	5,2	3,1	2,1
0602 Drammen	57 148	9 578	8 168	1 410	16,8	14,3	2,5
0604 Kongsberg	23 244	1 559	905	654	6,7	3,9	2,8
0605 Ringerike	28 079	1 497	1 002	495	5,3	3,6	1,8
0612 Hole	5 229	283	120	163	5,4	2,3	3,1
0615 Flå	1 014	50	38	12	4,9	3,7	1,2
0616 Nes	3 485	186	112	74	5,3	3,2	2,1
0617 Gol	4 375	316	234	82	7,2	5,3	1,9
0618 Hemsedal	1 909	160	61	99	8,4	3,2	5,2
0619 Ål	4 670	183	101	82	3,9	2,2	1,8
0620 Hol	4 557	377	159	218	8,3	3,5	4,8
0621 Sigdal	3 537	42	27	15	1,2	0,8	0,4
0622 Krødsherad	2 151	53	17	36	2,5	0,8	1,7
0623 Modum	12 541	599	419	180	4,8	3,3	1,4
0624 Øvre Eiker	15 633	830	538	292	5,3	3,4	1,9
0625 Nedre Eiker	21 522	2 007	1 536	471	9,3	7,1	2,2
0626 Lier	21 725	1 909	1 403	506	8,8	6,5	2,3
0627 Røyken	17 280	1 081	565	516	6,3	3,3	3,0

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
0628 Hurum	8 799	456	228	228	5,2	2,6	2,6
0631 Flesberg	2 517	71	35	36	2,8	1,4	1,4
0632 Rollag	1 441	49	33	16	3,4	2,3	1,1
0633 Nore og Uvdal	2 635	83	51	32	3,1	1,9	1,2
0701 Borre	24 768	1 779	1 216	563	7,2	4,9	2,3
0702 Holmestrand	9 604	558	369	189	5,8	3,8	2,0
0704 Tønsberg	36 452	2 360	1 573	787	6,5	4,3	2,2
0706 Sandefjord	41 289	3 106	2 153	953	7,5	5,2	2,3
0709 Larvik	41 142	2 707	1 970	737	6,6	4,8	1,8
0711 Svelvik	6 441	355	209	146	5,5	3,2	2,3
0713 Sande	7 690	405	238	167	5,3	3,1	2,2
0714 Hof	3 048	119	72	47	3,9	2,4	1,5
0716 Re	8 182	347	212	135	4,2	2,6	1,6
0719 Andebu	5 083	270	151	119	5,3	3,0	2,3
0720 Stokke	10 014	543	370	173	5,4	3,7	1,7
0722 Nøtterøy	20 022	1 353	856	497	6,8	4,3	2,5
0723 Tjøme	4 582	231	118	113	5,0	2,6	2,5
0728 Lardal	2 419	97	69	28	4,0	2,9	1,2
0805 Porsgrunn	33 407	2 201	1 543	658	6,6	4,6	2,0
0806 Skien	50 676	4 136	3 246	890	8,2	6,4	1,8
0807 Notodden	12 359	460	292	168	3,7	2,4	1,4
0811 Siljan	2 372	91	54	37	3,8	2,3	1,6
0814 Bamble	14 154	550	341	209	3,9	2,4	1,5
0815 Kragerø	10 529	491	306	185	4,7	2,9	1,8
0817 Drangedal	4 143	149	99	50	3,6	2,4	1,2
0819 Nome	6 565	359	281	78	5,5	4,3	1,2
0821 Bø	5 249	374	258	116	7,1	4,9	2,2
0822 Sauherad	4 323	229	157	72	5,3	3,6	1,7
0826 Tinn	6 380	520	371	149	8,2	5,8	2,3
0827 Hjartdal	1 633	25	16	9	1,5	1,0	0,6
0828 Seljord	2 919	87	55	32	3,0	1,9	1,1
0829 Kviteseid	2 598	93	44	49	3,6	1,7	1,9
0830 Nissedal	1 408	46	23	23	3,3	1,6	1,6
0831 Fyresdal	1 353	92	16	76	6,8	1,2	5,6
0833 Tokke	2 463	82	47	35	3,3	1,9	1,4
0834 Vinje	3 758	190	108	82	5,1	2,9	2,2
0901 Risør	6 909	345	218	127	5,0	3,2	1,8
0904 Grimstad	18 885	1 064	592	472	5,6	3,1	2,5
0906 Arendal	39 676	2 412	1 652	760	6,1	4,2	1,9
0911 Gjerstad	2 500	96	73	23	3,8	2,9	0,9

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
0912 Vegårshei	1 854	77	69	8	4,2	3,7	0,4
0914 Tvedestrand	5 889	244	136	108	4,1	2,3	1,8
0919 Froland	4 672	141	88	53	3,0	1,9	1,1
0926 Lillesand	9 043	509	301	208	5,6	3,3	2,3
0928 Birkenes	4 340	240	155	85	5,5	3,6	2,0
0929 Åmli	1 801	88	52	36	4,9	2,9	2,0
0935 Iveland	1 154	30	20	10	2,6	1,7	0,9
0937 Evje og Hornnes	3 305	213	142	71	6,4	4,3	2,1
0938 Bygland	1 327	70	57	13	5,3	4,3	1,0
0940 Valle	1 384	80	47	33	5,8	3,4	2,4
0941 Bykle	857	62	24	38	7,2	2,8	4,4
1001 Kristiansand	76 066	7 719	6 013	1 706	10,1	7,9	2,2
1002 Mandal	14 010	733	491	242	5,2	3,5	1,7
1003 Farsund	9 479	542	298	244	5,7	3,1	2,6
1004 Flekkefjord	8 878	571	331	240	6,4	3,7	2,7
1014 Vennesla	12 427	626	422	204	5,0	3,4	1,6
1017 Songdalen	5 556	388	281	107	7,0	5,1	1,9
1018 Søgne	9 547	425	255	170	4,5	2,7	1,8
1021 Marnardal	2 167	122	73	49	5,6	3,4	2,3
1026 Åseral	907	28	13	15	3,1	1,4	1,7
1027 Audnedal	1 575	36	24	12	2,3	1,5	0,8
1029 Lindesnes	4 484	233	133	100	5,2	3,0	2,2
1032 Lyngdal	7 244	438	306	132	6,0	4,2	1,8
1034 Hægebostad	1 594	69	47	22	4,3	2,9	1,4
1037 Kvinesdal	5 582	224	143	81	4,0	2,6	1,5
1046 Sirdal	1 760	68	45	23	3,9	2,6	1,3
1101 Eigersund	13 408	533	340	193	4,0	2,5	1,4
1102 Sandnes	57 618	4 620	3 460	1 160	8,0	6,0	2,0
1103 Stavanger	113 991	12 332	8 211	4 121	10,8	7,2	3,6
1106 Haugesund	31 530	2 129	1 525	604	6,8	4,8	1,9
1111 Sokndal	3 309	63	35	28	1,9	1,1	0,8
1112 Lund	3 129	150	99	51	4,8	3,2	1,6
1114 Bjerkreim	2 463	65	36	29	2,6	1,5	1,2
1119 Hå	14 784	682	554	128	4,6	3,7	0,9
1120 Klepp	14 536	594	398	196	4,1	2,7	1,3
1121 Time	14 461	583	426	157	4,0	2,9	1,1
1122 Gjesdal	9 273	413	252	161	4,5	2,7	1,7

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1124 Sola	19 832	1 584	897	687	8,0	4,5	3,5
1127 Randaberg	9 099	442	264	178	4,9	2,9	2,0
1129 Forsand	1 102	29	13	16	2,6	1,2	1,5
1130 Strand	10 441	421	275	146	4,0	2,6	1,4
1133 Hjelmeland	2 736	189	91	98	6,9	3,3	3,6
1134 Suldal	3 901	178	111	67	4,6	2,8	1,7
1135 Sauda	4 819	101	46	55	2,1	1,0	1,1
1141 Finnøy	2 772	75	45	30	2,7	1,6	1,1
1142 Rennesøy	3 350	89	47	42	2,7	1,4	1,3
1144 Kvitsøy	511	15	1	14	2,9	0,2	2,7
1145 Bokn	769	12	2	10	1,6	0,3	1,3
1146 Tysvær	9 370	291	194	97	3,1	2,1	1,0
1149 Karmøy	37 567	1 448	950	498	3,9	2,5	1,3
1151 Utsira	213	7	5	2	3,3	2,3	0,9
1154 Vindafjord	4 700	95	37	58	2,0	0,8	1,2
1159 Ølen	3 420	150	100	50	4,4	2,9	1,5
1201 Bergen	239 209	18 161	13 425	4 736	7,6	5,6	2,0
1211 Etne	3 904	151	86	65	3,9	2,2	1,7
1216 Sveio	4 672	147	97	50	3,1	2,1	1,1
1219 Bømlo	10 830	353	232	121	3,3	2,1	1,1
1221 Stord	16 516	685	474	211	4,1	2,9	1,3
1222 Fitjar	2 895	44	23	21	1,5	0,8	0,7
1223 Tysnes	2 825	88	46	42	3,1	1,6	1,5
1224 Kvinnherad	13 122	355	232	123	2,7	1,8	0,9
1227 Jondal	1 078	13	1	12	1,2	0,1	1,1
1228 Odda	7 378	317	230	87	4,3	3,1	1,2
1231 Ullensvang	3 517	116	80	36	3,3	2,3	1,0
1232 Eidfjord	914	25	8	17	2,7	0,9	1,9
1233 Ulvik	1 163	74	35	39	6,4	3,0	3,4
1234 Granvin	1 008	26	15	11	2,6	1,5	1,1
1235 Voss	13 850	452	282	170	3,3	2,0	1,2
1238 Kvam	8 334	299	190	109	3,6	2,3	1,3
1241 Fusa	3 709	66	40	26	1,8	1,1	0,7
1242 Samnanger	2 322	82	67	15	3,5	2,9	0,6
1243 Os	14 908	590	413	177	4,0	2,8	1,2
1244 Austevoll	4 451	152	84	68	3,4	1,9	1,5
1245 Sund	5 537	264	184	80	4,8	3,3	1,4
1246 Fjell	20 043	781	549	232	3,9	2,7	1,2
1247 Askøy	22 020	616	397	219	2,8	1,8	1,0

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1251 Vaksdal	4 154	100	63	37	2,4	1,5	0,9
1252 Modalen	361	5	3	2	1,4	0,8	0,6
1253 Osterøy	7 207	154	98	56	2,1	1,4	0,8
1256 Meland	5 861	138	78	60	2,4	1,3	1,0
1259 Øygarden	3 975	125	96	29	3,1	2,4	0,7
1260 Radøy	4 656	89	61	28	1,9	1,3	0,6
1263 Lindås	13 043	312	193	119	2,4	1,5	0,9
1264 Austrheim	2 527	58	39	19	2,3	1,5	0,8
1265 Fedje	661	17	5	12	2,6	0,8	1,8
1266 Masfjorden	1 693	26	7	19	1,5	0,4	1,1
1401 Flora	11 364	733	571	162	6,5	5,0	1,4
1411 Gulen	2 459	37	20	17	1,5	0,8	0,7
1412 Solund	875	18	4	14	2,1	0,5	1,6
1413 Hyllestad	1 526	48	36	12	3,1	2,4	0,8
1416 Høyanger	4 502	168	120	48	3,7	2,7	1,1
1417 Vik	2 881	90	63	27	3,1	2,2	0,9
1418 Balestrand	1 431	137	59	78	9,6	4,1	5,5
1419 Leikanger	2 209	47	32	15	2,1	1,4	0,7
1420 Sogndal	6 794	259	172	87	3,8	2,5	1,3
1421 Aurland	1 783	52	17	35	2,9	1,0	2,0
1422 Lærdal	2 158	108	44	64	5,0	2,0	3,0
1424 Årdal	5 631	208	137	71	3,7	2,4	1,3
1426 Luster	4 927	117	63	54	2,4	1,3	1,1
1428 Askvoll	3 229	77	45	32	2,4	1,4	1,0
1429 Fjaler	2 916	300	202	98	10,3	6,9	3,4
1430 Gaular	2 749	44	27	17	1,6	1,0	0,6
1431 Jølster	2 918	56	35	21	1,9	1,2	0,7
1432 Førde	11 151	462	337	125	4,1	3,0	1,1
1433 Naustdal	2 682	43	22	21	1,6	0,8	0,8
1438 Bremanger	4 031	191	100	91	4,7	2,5	2,3
1439 Vågsøy	6 218	332	213	119	5,3	3,4	1,9
1441 Selje	2 999	75	43	32	2,5	1,4	1,1
1443 Eid	5 766	212	121	91	3,7	2,1	1,6
1444 Hornindal	1 197	26	16	10	2,2	1,3	0,8
1445 Gloppen	5 793	170	136	34	2,9	2,3	0,6
1449 Stryn	6 843	423	312	111	6,2	4,6	1,6
1502 Molde	24 124	881	565	316	3,7	2,3	1,3
1503 Kristiansund	17 026	770	574	196	4,5	3,4	1,2
1504 Ålesund	40 295	1 720	1 159	561	4,3	2,9	1,4
1511 Vanylven	3 693	59	32	27	1,6	0,9	0,7

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1514 Sande	2 576	97	61	36	3,8	2,4	1,4
1515 Herøy	8 386	280	221	59	3,3	2,6	0,7
1516 Ulstein	6 795	373	311	62	5,5	4,6	0,9
1517 Hareid	4 658	315	259	56	6,8	5,6	1,2
1519 Volda	8 351	365	279	86	4,4	3,3	1,0
1520 Ørsta	10 233	388	317	71	3,8	3,1	0,7
1523 Ørskog	2 121	118	84	34	5,6	4,0	1,6
1524 Norddal	1 817	72	26	46	4,0	1,4	2,5
1525 Stranda	4 605	229	153	76	5,0	3,3	1,7
1526 Stordal	1 007	64	24	40	6,4	2,4	4,0
1528 Sykkylven	7 446	359	284	75	4,8	3,8	1,0
1529 Skodje	3 597	157	97	60	4,4	2,7	1,7
1531 Sula	7 453	255	168	87	3,4	2,3	1,2
1532 Giske	6 591	215	135	80	3,3	2,0	1,2
1534 Haram	8 715	408	297	111	4,7	3,4	1,3
1535 Vestnes	6 390	160	87	73	2,5	1,4	1,1
1539 Rauma	7 336	176	72	104	2,4	1,0	1,4
1543 Nesset	3 181	67	40	27	2,1	1,3	0,8
1545 Midsund	1 939	79	61	18	4,1	3,1	0,9
1546 Sandøy	1 274	47	21	26	3,7	1,6	2,0
1547 Aukra	3 050	122	86	36	4,0	2,8	1,2
1548 Fræna	9 023	219	149	70	2,4	1,7	0,8
1551 Eide	3 304	90	68	22	2,7	2,1	0,7
1554 Averøy	5 448	149	80	69	2,7	1,5	1,3
1556 Frei	5 301	151	87	64	2,8	1,6	1,2
1557 Gjemnes	2 700	93	74	19	3,4	2,7	0,7
1560 Tingvoll	3 105	155	99	56	5,0	3,2	1,8
1563 Sunndal	7 370	317	272	45	4,3	3,7	0,6
1566 Surnadal	6 160	91	58	33	1,5	0,9	0,5
1567 Rindal	2 101	7	5	2	0,3	0,2	0,1
1569 Aure	2 620	53	26	27	2,0	1,0	1,0
1571 Halså	1 697	30	20	10	1,8	1,2	0,6
1572 Tustna	1 006	14	7	7	1,4	0,7	0,7
1573 Smøla	2 195	41	13	28	1,9	0,6	1,3
1601 Trondheim	156 161	10 639	7 843	2 796	6,8	5,0	1,8
1612 Hemne	4 277	118	99	19	2,8	2,3	0,4
1613 Snillfjord	1 026	23	13	10	2,2	1,3	1,0
1617 Hitra	4 025	118	62	56	2,9	1,5	1,4
1620 Frøya	4 114	163	70	93	4,0	1,7	2,3
1621 Ørland	5 136	82	49	33	1,6	1,0	0,6
1622 Agdenes	1 799	54	32	22	3,0	1,8	1,2
1624 Rissa	6 433	141	69	72	2,2	1,1	1,1

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1627 Bjugn	4 685	145	86	59	3,1	1,8	1,3
1630 Åfjord	3 337	30	15	15	0,9	0,4	0,4
1632 Roan	1 074	10	6	4	0,9	0,6	0,4
1633 Osen	1 052	4	-	4	0,4	-	0,4
1634 Oppdal	6 473	246	187	59	3,8	2,9	0,9
1635 Rennebu	2 660	28	15	13	1,1	0,6	0,5
1636 Meldal	3 934	46	31	15	1,2	0,8	0,4
1638 Orkdal	10 512	354	250	104	3,4	2,4	1,0
1640 Røros	5 636	248	154	94	4,4	2,7	1,7
1644 Holtålen	2 132	32	19	13	1,5	0,9	0,6
1648 Midtre Gauldal	5 797	123	105	18	2,1	1,8	0,3
1653 Melhus	13 977	384	300	84	2,7	2,1	0,6
1657 Skaun	6 063	133	87	46	2,2	1,4	0,8
1662 Klæbu	5 279	151	109	42	2,9	2,1	0,8
1663 Malvik	12 095	417	237	180	3,4	2,0	1,5
1664 Selbu	3 988	84	51	33	2,1	1,3	0,8
1665 Tydal	902	19	6	13	2,1	0,7	1,4
1702 Steinkjer	20 527	531	398	133	2,6	1,9	0,6
1703 Namsos	12 498	529	382	147	4,2	3,1	1,2
1711 Meråker	2 560	119	68	51	4,6	2,7	2,0
1714 Stjørdal	19 562	570	403	167	2,9	2,1	0,9
1717 Frosta	2 493	46	21	25	1,8	0,8	1,0
1718 Leksvik	3 508	86	58	28	2,5	1,7	0,8
1719 Levanger	18 001	641	435	206	3,6	2,4	1,1
1721 Verdal	13 815	407	323	84	2,9	2,3	0,6
1723 Mosvik	888	6	1	5	0,7	0,1	0,6
1724 Verran	2 670	53	30	23	2,0	1,1	0,9
1725 Namdalseid	1 781	41	13	28	2,3	0,7	1,6
1729 Inderøy	5 908	154	111	43	2,6	1,9	0,7
1736 Snåsa	2 260	48	13	35	2,1	0,6	1,5
1738 Lierne	1 509	51	2	49	3,4	0,1	3,2
1739 Røyrvik	542	16	2	14	3,0	0,4	2,6
1740 Namsskogan	941	25	14	11	2,7	1,5	1,2
1742 Grong	2 481	86	54	32	3,5	2,2	1,3
1743 Høylandet	1 247	10	1	9	0,8	0,1	0,7
1744 Overhalla	3 476	47	37	10	1,4	1,1	0,3
1748 Fosnes	717	5	1	4	0,7	0,1	0,6
1749 Flatanger	1 205	16	8	8	1,3	0,7	0,7
1750 Vikna	4 013	97	67	30	2,4	1,7	0,7
1751 Nærøy	5 233	87	40	47	1,7	0,8	0,9

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1755 Leka	609	14	10	4	2,3	1,6	0,7
1804 Bodø	44 414	1 732	1 252	480	3,9	2,8	1,1
1805 Narvik	18 512	978	672	306	5,3	3,6	1,7
1811 Bindal	1 778	15	9	6	0,8	0,5	0,3
1812 Sømna	2 075	43	30	13	2,1	1,4	0,6
1813 Brønnøy	7 585	210	164	46	2,8	2,2	0,6
1815 Vega	1 356	22	11	11	1,6	0,8	0,8
1816 Vevelstad	524	13	10	3	2,5	1,9	0,6
1818 Herøy	1 739	48	36	12	2,8	2,1	0,7
1820 Alstahaug	7 398	397	323	74	5,4	4,4	1,0
1822 Leirfjord	2 156	98	82	16	4,5	3,8	0,7
1824 Vefsn	13 486	365	268	97	2,7	2,0	0,7
1825 Grane	1 544	22	9	13	1,4	0,6	0,8
1826 Hattfjelldal	1 530	63	39	24	4,1	2,5	1,6
1827 Dønna	1 528	59	41	18	3,9	2,7	1,2
1828 Nesna	1 801	62	43	19	3,4	2,4	1,1
1832 Hemnes	4 566	117	82	35	2,6	1,8	0,8
1833 Rana	25 320	630	402	228	2,5	1,6	0,9
1834 Lurøy	2 028	35	19	16	1,7	0,9	0,8
1835 Træna	444	10	9	1	2,3	2,0	0,2
1836 Rødøy	1 443	28	13	15	1,9	0,9	1,0
1837 Meløy	6 759	153	99	54	2,3	1,5	0,8
1838 Gildeskål	2 178	28	14	14	1,3	0,6	0,6
1839 Beiarn	1 165	5	-	5	0,4	-	0,4
1840 Saltdal	4 800	202	128	74	4,2	2,7	1,5
1841 Fauske	9 549	251	149	102	2,6	1,6	1,1
1845 Sørfold	2 153	15	8	7	0,7	0,4	0,3
1848 Steigen	2 802	81	38	43	2,9	1,4	1,5
1849 Hamarøy	1 836	83	43	40	4,5	2,3	2,2
1850 Tysfjord	2 150	44	18	26	2,0	0,8	1,2
1851 Lødingen	2 349	51	31	20	2,2	1,3	0,9
1852 Tjeldsund	1 421	19	11	8	1,3	0,8	0,6
1853 Evenes	1 417	37	17	20	2,6	1,2	1,4
1854 Ballangen	2 736	99	68	31	3,6	2,5	1,1
1856 Røst	602	17	12	5	2,8	2,0	0,8
1857 Værøy	743	29	21	8	3,9	2,8	1,1
1859 Flakstad	1 470	27	8	19	1,8	0,5	1,3
1860 Vestvågøy	10 764	394	280	114	3,7	2,6	1,1
1865 Vågan	9 034	400	261	139	4,4	2,9	1,5
1866 Hadsel	8 039	278	197	81	3,5	2,5	1,0
1867 Bø	3 003	110	76	34	3,7	2,5	1,1
1868 Øksnes	4 550	112	59	53	2,5	1,3	1,2

Kommune	Folkemengde i alt	Innvandrerbefolkningen			Innvandrerbefolkningen i prosent av folketallet		
		Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land	Alle	Ikke- vestlige land	Vestlige land
1870 Sortland	9 536	298	238	60	3,1	2,5	0,6
1871 Andøy	5 341	191	131	60	3,6	2,5	1,1
1874 Moskenes	1 201	33	17	16	2,7	1,4	1,3
1901 Harstad	23 108	823	573	250	3,6	2,5	1,1
1902 Tromsø	62 558	3 728	2 023	1 705	6,0	3,2	2,7
1911 Kvæfjord	3 072	85	53	32	2,8	1,7	1,0
1913 Skånland	2 954	71	39	32	2,4	1,3	1,1
1915 Bjarkøy	535	34	18	16	6,4	3,4	3,0
1917 Ibestad	1 649	76	48	28	4,6	2,9	1,7
1919 Gratangen	1 268	75	53	22	5,9	4,2	1,7
1920 Lavangen	1 029	21	14	7	2,0	1,4	0,7
1922 Bardu	3 874	124	77	47	3,2	2,0	1,2
1923 Salangen	2 244	110	97	13	4,9	4,3	0,6
1924 Målselv	6 658	106	39	67	1,6	0,6	1,0
1925 Sørreisa	3 330	98	69	29	2,9	2,1	0,9
1926 Dyrøy	1 288	22	14	8	1,7	1,1	0,6
1927 Tranøy	1 632	39	13	26	2,4	0,8	1,6
1928 Torsken	1 033	39	12	27	3,8	1,2	2,6
1929 Berg	1 014	17	8	9	1,7	0,8	0,9
1931 Lenvik	11 035	352	230	122	3,2	2,1	1,1
1933 Balsfjord	5 560	114	44	70	2,1	0,8	1,3
1936 Karlsøy	2 372	102	55	47	4,3	2,3	2,0
1938 Lyngen	3 158	84	46	38	2,7	1,5	1,2
1939 Storfjord	1 934	85	20	65	4,4	1,0	3,4
1940 Gaivuotna	2 288	54	22	32	2,4	1,0	1,4
Kåfjord							
1941 Skjervøy	3 003	88	64	24	2,9	2,1	0,8
1942 Nordreisa	4 744	117	76	41	2,5	1,6	0,9
1943 Kvænangen	1 401	28	14	14	2,0	1,0	1,0
2002 Vardø	2 366	173	89	84	7,3	3,8	3,6
2003 Vadsø	6 181	562	421	141	9,1	6,8	2,3
2004 Hammerfest	9 261	537	346	191	5,8	3,7	2,1
2011 Guovdageaidnu	2 997	104	22	82	3,5	0,7	2,7
Kautokeino							
2012 Alta	17 628	621	413	208	3,5	2,3	1,2
2014 Loppa	1 266	47	21	26	3,7	1,7	2,1
2015 Hasvik	1 049	45	16	29	4,3	1,5	2,8
2017 Kvalsund	1 080	29	15	14	2,7	1,4	1,3
2018 Måsøy	1 393	56	28	28	4,0	2,0	2,0
2019 Nordkapp	3 415	147	80	67	4,3	2,3	2,0

TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsgjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden. Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotektermer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenariobasert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap. Arkivorganisering i Nederland og Sverige

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til ABM-utvikling så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på www.abm-utvikling.no.

